

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

DSM-5’TE YER ALAN KİŞİLİK BOZUKLUKLARININ
PSİKOSOSYAL GELİŞİM DÖNEMLERİ VE
VAROLUŞSAL OTANTİKLİK AÇISINDAN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Faik TAŞÇI

İstanbul
Ocak-2021

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

DSM-5’TE YER ALAN KİŞİLİK BOZUKLUKLARININ
PSİKOSOSYAL GELİŞİM DÖNEMLERİ VE VAROLUŞSAL
OTANTİKLİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Faik TAŞÇI

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BİLGE

İstanbul
Ocak-2021

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Bilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BİLGE (İmza)

Üye Dr. Öğr. Üyesi Volkan KOÇ (İmza)

Üye Dr. Öğr. Üyesi Yıldız BİLGE (İmza)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

Prof. Dr. Ali Güneş

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**DSM-5’te Yer Alan Kişilik Bozukluklarının Psikososyal Gelişim Dönemleri ve Varoluşsal Otantiklik Açısından İncelenmesi**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

(imza)

Faik TAŞÇI

ÖN SÖZ

Yaşamımda, bu tezin yazım aşamasında, lisans eğitimimde ve yüksek lisans eğitimimde rehberlikleri ve destekleri için değerli danışman hocam Dr. Yusuf Bilge'ye, değerli hocam Dr. Volkan Koç'a teşekkür ederim. Bana her daim iyi bir insan olmamı öğütleyen babam Doğan Taşçı'ya, kardeşlerim Nesibe, Bahadır ve Betül'e, Esmâ Teyzem'e teşekkür ederim. Meslekdaşım, hayat arkadaşım, her daim beni destekleyen yanımda olan kıymetli eşim Elif Taşçı'ya teşekkür ederim.

Bu tezi atfettiğim, her daim hasretle ve rahmetle andığım Annem'e teşekkür ederim.

Faik TAŞÇI
İstanbul-2021

ÖZET
DSM-5'TE YER ALAN KİŞİLİK BOZUKLUKLARININ
PSİKOSOSYAL GELİŞİM DÖNEMLERİ VE VAROLUŞSAL
OTANTİKLİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

Faik TAŞÇI
Yüksek Lisans, Klinik Psikoloji
Tez danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf BİLGE
Ocak-2021, 133 + XI Sayfa

Bu araştırmanın amacı psikososyal gelişim dönemleri, otantiklik ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişkileri incelemek ve psikososyal gelişim dönemleri temel patolojileri ile otantikliğin kişilik bozukluğu türlerini ne derecede yordadığını tespit etmektir. Bu doğrultuda araştırmada Demografik Bilgi Formu, Coolidge Eksen II Envanteri Plus Türkçe Kısa Formu (CATI+TR-KF), Değiştirilmiş Erikson Gelişim Dönemleri Ölçeği (MEPSI) ve Otantiklik Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma örneklemini olarak toplum örneklemini kullanılmıştır ve çalışmaya 18-79 yaş aralığında farklı meslek gruplarına mensup ve toplumun farklı kesimlerinden 429 kişi dâhil edilmiştir. Araştırma sonucunda otantiklik ile tüm psikososyal dönem temel patolojileri arasında anlamlı korelasyon katsayıları tespit edilmiş, farklı kişilik bozuklukları ile farklı psikososyal dönem temel patolojileri arasında da yine anlamlı korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ayrıca psikososyal dönem temel patolojileri ile otantiklik puanları kişilik bozukluğu türlerini farklı kombinasyonlarda anlamlı derecede yordamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kişilik, Kişilik Bozuklukları, Otantiklik, Psikososyal Gelişim Kuramı

ABSTRACT
THE INVESTIGATION OF PERSONALITY DISORDERS IN
DSM-5 IN TERMS OF PSYCHOSOCIAL DEVELOPMENT
STAGES AND EXISTENTIAL AUTHENTICITY

Faik TAŞÇI
Master, Clinical Psychology
Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Yusuf BİLGE
January-2021, 133 + XI Pages

The aim of this study is to examine the relationships between psychosocial development stages, authenticity and personality disorders, and to determine to what extent authenticity predicts personality disorders with the core pathologies of psychosocial development stages. In this respect, Demographic Information Form, Coolidge Axis II Inventory Plus Turkish Short Form (CATI + TR-SF), Modified Erikson Psychosocial Stage Inventory (MEPSI) and Authenticity Scale were used in the study. The sample of the study was chosen from community, and 429 people between the ages of 18-79 from different occupational groups and from different segments of the society were included in the study. As a result of the study, significant correlation coefficients were determined between authenticity and core pathologies of all psychosocial stages, and significant correlation coefficients were calculated between different personality disorders and core pathologies of different psychosocial stages. In addition, core pathologies of psychosocial stages and authenticity scores in different combinations significantly predicted personality disorder types.

Key Words: Personality, Personality Disorders, Authenticity, Psychosocial Development Theory

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1. Problem	3
1.2. Amaç	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Tanımlar	5

İKİNCİ BÖLÜM

KİŞİLİK PSİKOSOSYAL GELİŞİM DÖNEMLERİ OTANTİKLİK VE KİŞİLİK BOZUKLUKLARI	7
2.1 Kişilik.....	11
2.2 Kişilik Kuramları.....	12
2.2.1 Psikodinamik Kuramlar.....	12
2.2.1.1 Sigmund Freud – Psikanalitik Kişilik Kuramı	12
2.2.1.1.1 Psikoseksüel Gelişim Evreleri.....	14
2.2.1.2 Alfred Adler – Bireysel Psikoloji.....	16
2.2.1.3 Carl Gustav Jung – Analitik Psikoloji.....	17
2.2.1.3.1 Jung’un Dört Basamaklı Gelişim Evreleri	18
2.2.1.4 Karen Horney – Nevrozlar ve İnsan Gelişimi	19
2.2.1.5 Erich Fromm – Özgürlükten Kaçış	20
2.2.1.6 Harry Stack Sullivan – Kişiler Arası İlişkiler Kuramı	21

2.2.1.6.1	Sullivan ve 7 Gelişim Evresi.....	22
2.2.1.7	Erik Homburger Erikson – Psikososyal Gelişim Kuramı	24
2.2.1.7.1	Psikososyal Gelişim Basamakları-İnsanın Sekiz Çağı.....	26
2.2.1.7.1.1	Bebeklik - Temel Güvene Karşı Güvensizlik	28
2.2.1.7.1.2	İlk Çocukluk - Özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku	29
2.2.1.7.1.3	Oyun Çağı - Girişkenliğe Karşı Suçluluk	30
2.2.1.7.1.4	Okul Çağı - Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu	31
2.2.1.7.1.5	Ergenlik - Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası	31
2.2.1.7.1.6	Genç Yetişkinlik - Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık.....	33
2.2.1.7.1.7	Yetişkinlik - Üretkenliğe Karşı Durgunluk	33
2.2.1.7.1.8	Yaşlılık - Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk	34
2.2.2	Varoluşçu/İnsancıl Kuramlar	35
2.2.2.1	Carl R. Rogers – Birey Merkezli Yaklaşım	36
2.2.2.2	Abraham H. Maslow – Kendini Gerçekleştirme Kuramı.....	37
2.2.2.3	Rollo May – Varoluşçu Psikoloji.....	39
2.2.3	Psikodinamik Kuramlar ile Varoluşçu/İnsancıl Kuramların İlişkisi ve Karşılaştırılması	40
2.3	Otantiklik.....	43
2.3.1	Psikodinamik Kuramlar Açısından Otantiklik	44
2.3.2	Varoluşçu Kuramlar Açısından Otantiklik.....	45
2.3.3	Otantiklik ile İlişkili Kavramlar	48
2.4	Kişilik Bozuklukları	50
2.4.1	DSM 5’e Göre Genel Kişilik Bozukluğu Belirtileri	51
2.4.2	Kişilik Bozuklukları Epidemiyolojisi.....	51
2.4.3	Kişilik Bozuklukları Etiyolojisi	52
2.4.3.1	Genetik Etkenler	53
2.4.3.2	Çevresel Etkenler	53
2.4.3.3	Kişilik Bozuklukları Etiyolojisine Psikodinamik Yaklaşım	54
2.4.4	A Kümesi Kişilik Bozuklukları.....	55
2.4.4.1	Paranoid Kişilik Bozukluğu	55
2.4.4.2	Şizoid Kişilik Bozukluğu	55
2.4.4.3	Şizotipal Kişilik Bozukluğu	56
2.4.5	B Kümesi Kişilik Bozuklukları	56

2.4.5.1	Antisosyal Kişilik Bozukluğu	57
2.4.5.2	Borderline Kişilik Bozukluğu	57
2.4.5.3	Histriyonik Kişilik Bozukluğu	57
2.4.5.4	Narsistik Kişilik Bozukluğu	58
2.4.6	C Kümesi Kişilik Bozuklukları	58
2.4.6.1	Çekingen Kişilik Bozukluğu	59
2.4.6.2	Bağımlı Kişilik Bozukluğu.....	60
2.4.6.3	Obsesif Kompulsif Kişilik Bozukluğu	60
2.5	Konuyla İlgili Literatür	61
2.5.1	Eriksonun Psikososyal Dönemleri Kimlik Gelişimi ve Psikopatolojiler	61
2.5.2	Otantiklik Psikolojik Sağlamlılık ve Psikopatolojiler.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM	70
3.1 Araştırmanın Modeli	70
3.2 Katılımcılar.....	70
3.3 Veri Toplama Araçları	72
3.3.1 Demografik Bilgi Formu	72
3.3.2 Coolidge Eksen II Envanteri Plus Türkçe Kısa Formu (CATI+TR-KF)	72
3.3.3 Değiştirilmiş Erikson Gelişim Dönemleri Ölçeği (MEPSI).....	73
3.3.4 Otantiklik Ölçeği	74
3.4 İşlem ve Veri Analizi	74

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI	75
4.1 Betimsel Bulgular.....	75
4.2 Otantiklik Puanlarının Yaş Gruplarına ve Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması	77
4.3 Yaş, Kişilik Bozuklukları, Otantiklik ve Psikososyal Dönem Temel Patolojileri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular	78
4.4 Kişilik Bozuklukları Puanlarının Otantikliğe Göre Karşılaştırılması	80

4.5	Otantikliğin ve Psikososyal Dönem Temel Patolojisinin A Kümesi Kişilik Bozukluklarını Yordama Gücüne Yönelik Regresyon Analizi Bulguları	81
4.6	Otantikliğin ve Psikososyal Dönem Temel Patolojisinin B Kümesi Kişilik Bozukluklarını Yordama Gücüne Yönelik Regresyon Analizi Bulguları	83
4.7	Otantikliğin ve Psikososyal Dönem Temel Patolojisinin C Kümesi Kişilik Bozukluklarını Yordama Gücüne Yönelik Regresyon Analizi Bulguları	85

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME	87
5.1 Demografik Değişkenlere Yönelik Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi	87
5.2 Gruplararası Karşılaştırma Bulgularının Değerlendirilmesi	88
5.3 Değişkenler Arası İlişkilerin Değerlendirilmesi	89
5.4 Regresyon Analizlerinin Değerlendirilmesi.....	95
SONUÇ	103
KAYNAKÇA	106
EKLER	128
ÖZGEÇMİŞ	133

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.4.2.1: DSM 5'e Göre Genel Kişilik Bozukluğu Belirtileri	51
Tablo 3.2.1: Sosyodemografik Değişkenler İçin Sayı ve Yüzde Dağılımı.....	72
Tablo 4.1.1: Alt ölçeklerinin Araştırmamızdaki Güvenirlik Katsayıları, Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Normallik Katsayıları.....	77
Tablo 4.2.1: Otantiklik Ortalama Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması	78
Tablo 4.2.2: Otantiklik Ortalama Puanlarının Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması	78
Tablo 4.3.1: Yaş, Kişilik Bozuklukları, Otantiklik ve Psikososyal Dönem Temel Patolojileri Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	80
Tablo 4.4.1: Otantiklik Puanı Pozitif ve Negatif Olanların CATI Puanlarının Karşılaştırılması	80
Tablo 4.5.1: A Kümesi Kişilik Bozukluklarının Yordayıcılarına Yönelik Regresyon Analizi Bulguları	81
Tablo 4.6.1: B Kümesi Kişilik Bozukluklarının Yordayıcılarına Yönelik Regresyon Analizi Bulguları	83
Tablo 4.7.1: C Kümesi Kişilik Bozukluklarının Yordayıcılarına Yönelik Regresyon Analizi Bulguları	85

KISALTMALAR LİSTESİ

SPSS	: (Statistic Packets For Social Seciencies) Sosyal Araştırmalar İçin İstatistiksel Program Paketi
APA	: Amerikan Psikoloji Birliği
DSM	: Zihinsel Bozuklukların Tanısal ve İstatiksel El Kitabı
ICD	: Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılması El Kitabı
OKKB	: Obsesif Kompulsif Kişilik Bozukluğu
MEPSI	: Değiştirilmiş Erikson Gelişim Dönemleri Ölçeği
CATI+TR-KF	: Coolidge Eksen II Envanteri Plus Türkçe Kısa Formu
Akt	: Aktaran
Çev	: Çeviren
Ed	: Editör
s	: Sayfa
vd	: Ve Diğerleri
KB	: Kişilik Bozuklukları

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İnsan gelişiminin farklı boyutlarından bir tanesi olan kişilik gelişimi geçmişten günümüze birçok kuramcı tarafından incelenmiştir (Santrock, 2015). Ancak kişiliğin üzerinde ittifak kurulmuş ortak bir tanımı bulunmamaktadır. Cloninger, Svrakic ve Przybeck (1993) kişiliği insanın değişen çevreye uyum sağlamasına yardımcı olan psikobiyolojik sistemlerin dinamik bir organizasyonu olarak tanımlamıştır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere kişiliğin dinamik organizasyonu onun sürekli olarak bir değişim ve dönüşüm içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak tarih boyunca kişiliğin değişip değişmeyeceği bir tartışma konusu olmuştur. Kişiliğin değişmeyeceğini ve bir kişinin “yedisinde neyse yetmişinde de” o şekilde kalacağını savunan düşünürler olduğu gibi (Schopenhauer, Kant, Stuart Mil, Spencer ve Gustave Le Bon) insanın değişebileceğini ve farklılaşabileceğini düşünen düşünürlerde (Sokrates, Platon, J. J. Rousseau) olmuştur (Durant, 2003). Burada üzerinde durulması gereken nokta kişilik derken neyin kastedildiğinin tam anlamıyla ortaya konmasıdır. Kişiliğin farklı boyutlardan oluştuğunu bilimsel bakış açısıyla ortaya koymaya çalışan Cloninger (1987)’ye göre kişiliğin doğuştan getirilen genetik bir tarafı (mizaç) ve sosyal öğrenmeler sonucu oluşan psikososyal bir tarafı (karakter) bulunmaktadır ve kişilik bu boyutların birleşiminden daha fazlasıdır. Farklı mizaç ve karakter özellikleri ise farklı kişilik bozukluklarıyla ilişkili gibi durmaktadır. Bu noktada kişiliği birçok farklı yönden incelemek ve farklı teoriler ortaya koymak gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Kişilik psikolojisi bu teorilerin oluşturduğu ve kişiden kişiye değişen bu sistemin bireysel farklılıklarını anlamaya çalışan ve bu farklılıkları ortaya koymaya çalışan disiplinin genel adıdır (İnanç ve Yerlikaya, 2016). Kişilik gelişiminin dinamik yapısının doğal bir sonucu olarak iki ucu bulunmaktadır: Bunlardan bir tanesi sağlıklı kişilik gelişimidir, bir diğeri ise kişilik bozukluğudur.

Kişiliğin hangi faktörlere göre nasıl değişip geliştiğini açıklamaya çalışan kuramlardan bir tanesi psikodinamik kuramlardır. Dinamik kuramların temelinde Freud’un dualitesi yani temel zıt iki içgüdünün birbiriyle olan etkileşimi yer almaktadır (Yalom, 1980). Organizma iki zıt dürtünün etkileşimiyle ruhsal gücünü elde etmektedir. Ruhsal enerji bu iki temel dürtünün etkileşiminden ortaya çıkmaktadır. Freud’un psikolojiye

kazandırdığı bu biyofiziksel-kimya fenomeni kişiliğin dinamik yapısıyla da paralellik göstermektedir.

Psikodinamik ekolden gelen Erikson'un kuramında ise bu dualite hayat boyu gelişim dönemleri içinde başarılması gereken yaşam ödevleri ve krizler ile temsil edilmektedir. Erikson'un kuramı bu tür bir dinamik ile şekilleniyor olsa da Erikson bir başka biyoloji kavramı olan epigenetik ilkeyi de kuramında kullanmaktadır. Erikson, anne karnındaki bebeğin belli bir sıraya göre gelişmesi gibi kişiliğinde epigenetik ilkeye bağlı olarak belirli bir sırada ve zamanda geliştiğini savunmuştur. (Widick, Parker ve Knefelkamp, 1978). Bir başka deyişle her bir gelişim dönemi bir sonraki dönemin nedeni olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında epigenetik ilke de deterministik yasaya uygun olarak çalışmaktadır. Erikson'a göre kişilik yaşam boyu sekiz çağda gelişimini tamamlar ve bu sekiz çağın başarılı bir şekilde geçirilmesi, söz konusu çağın yaşam ödevinin yerine getirilmesi ile mümkündür (Erikson ve Erikson, 1998). Yaşam ödevlerinin başarıyla yerine getirilebilmesi için o dönemde yaşanan krizin sağlıklı bir şekilde çözülmesi gerekir (Erikson, 1968).

Kişilik gelişimi açısından incelenen psikososyal gelişim dönemleri gibi otantiklik de temelinde etki-tepki prensibi bulunan varoluşçu psikolojinin kavramlarından biridir. Kişiliğin var olmak ve yok olmak ikilemi arasında şekillendiğini savunan varoluşçu ekole göre karşılaştığı yaşam krizleri ile baş edebilen sağlıklı kişilik "otantik" olarak nitelendirilmiştir (Yalom, 1980). Yunan felsefesinde kişinin kendisi olması olarak yorumlanan otantiklik (Harter, 2002), Snyder, Rand ve Sigmon (2002) tarafından kişinin kendini tanıması, kendi deneyimlerine, duygularına, ihtiyaçlarına, isteklerine, tercihlerine ve inançlarına sahip olması olarak tanımlanmıştır. Wood, Linley, Maltby, Baliousis ve Joseph'e (2008) göre ise kişinin karşılaştığı yaşam zorluklarını ve krizlerini sağlıklı bir şekilde atlatma ve kendisini kabullenme durumu olarak tanımlanabilecek "otantiklik" bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere kişilik ve gelişim dönemleri ile ilişkili gibi durmaktadır.

İnsanın hayat yolculuğunu doğumdan ölüme kadar tanımlamaya çalışan Rollo May (1953/1997), düşünemeyen ve özgür olarak hareket edemeyen bir varlık olarak dünyaya gelen insanın hayat görevini var olmasıyla birlikte krizler, bunalımlar yaşayarak ve gelişimler göstererek yüksek sezgisel farkındalık seviyesine gelmesi ve ölmesi olarak tanımlamıştır. Rollo May'in bu tanımı da tıpkı Erikson'un teorisi gibi farklı dönemler ve aşamalardan meydana gelmektedir. Özellikle Rollo May'in

(1953/1997) benlik gelişimi aşamaları ile Erikson'un kimlik gelişimi dönemi (Erikson ve Erikson, 1998) olarak gördüğü ergenlik dönemi oldukça örtüşmektedir.

Psikodinamik ve varoluşçu ekolün dinamik bakış açısına göre değişim ömür boyu devam etmektedir. Dolayısıyla değişim iki yönlü olabilmektedir. Bu da kişiliğin sağlıklı yapısına kavuşması kadar bozukluğa doğru kayması olasılığının da var olduğu şeklinde yorumlanabilir. Kişilik bozuklukları bu noktada sağlıklılık ve patoloji iki uç noktası arasında yer alan dinamik bir yapılanmayla açıklanabilir. DSM 5'te bozuklukların boyutsal olarak değerlendirilmesi de bu noktada çalışmanın kuramsal alt yapısıyla uyuşmakta gibi durmaktadır.

Kişinin kendi kimliği ve benlik duygusu ile kişilerarası ilişkilerinde süregiden katı ve uyumsuz davranış kalıpları ise kişilik bozukluklarının genel ayırt edici özellikleridir (Livesley, 2001). Kişilik bozuklukları DSM-5'te (2013) on alt başlıkta incelenmiş ve her bir alt tip için farklı tanı kriterleri belirlenmiştir. Kişiliğin sağlıklı olarak gelişmediği ve işlevsel, uyumlu davranışlar sergileyemediği durumlar olarak kişilik bozuklukları otantiklik kavramı ve gelişim dönemleri ile ilişkili gibi gözükmektedir. Bu tezin amacı da teorik anlamda ilişkili gibi gözükken bu değişkenlerin ne derecede birbiriyle ilişkili olduğunu bulmak ve farklı psikosoyal gelişim dönemlerinin ve varoluşsal otantiklik kavramının birlikte ne derecede kişilik bozuklukları türlerini yordayacağını istatistiksel olarak ortaya koymaktır.

1.1. Problem

Kişilik bozuklukları için yapılan etiyolojik çalışmalarda kişilik bozukluklarının hem çevresel etmenlerden hem de genetik etmenlerden köken aldığı bildirilmektedir (Butcher, Mineka ve Hooley, 2011/2013). Mevcut tez Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramını temel alarak kişilik bozukluklarının kişilik gelişimi basamakları boyunca hangi dönemlerde yaşanan sorunlarla ilişkili olabileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda kişi için genel bir iyilik hali olarak tanımlanan otantikliğin de ruhsal sağlık bozukluklarından kişilik bozukluklarıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Bu noktada kişiliği açıklayan kuramların kişilik gelişimini hangi yönlerden ele aldığına incelenmesi ve bunların bozukluklarla ilişkisine bakma zorunluluğu doğmaktadır. Özellikle varoluşçu kuramların üzerinde durduğu otantiklik kavramı ile dinamik kuramların birlikte kişilik bozukluklarını nasıl açıkladığı literatürde incelenmiş bir konu değildir. Kuramlar arası ilişkilerin ortaya

çıkarılması ve alanda çalışan kişilere kişilik bozukluklarının hangi dönemlerle ve kavramlarla bağlantılı olabileceğini ortaya koyabilecek çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Mevcut tez hem kuramların genel yaklaşımlarının benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymaya hem de patolojileri açıklama çabasına bir katkı yapmayı amaçlamaktadır.

1.2. Amaç

Kişinin uyumunu ve işlevselliğini önemli derecede bozan kişilik bozuklukları, kişinin kendisiyle uyumu ve kendisi olabilmesi olarak tanımlanan otantiklik ile ilişkili gibi durmaktadır. Gelişim dönemlerini sağlıklı olarak tamamlayan insanlar kendileriyle ve çevreleriyle uyumlu ilişkiler geliştireceğinden varoluşsal açıdan otantiklik ile başarılı kişilik gelişimi arasında da bir ilişki olduğundan söz edilebilir. Bu tezin amacı, teorik anlamda ilişkili gibi gözüken bu değişkenlerin ne derecede birbiriyle ilişkili olduğunu bulmak ve farklı psikososyal gelişim dönemlerinin ve varoluşsal otantiklik kavramının birlikte ne derecede kişilik bozuklukları türlerini yordayacağını istatistiksel olarak ortaya koymaktır.

Araştırma soruları:

- 1- Otantiklik puanları yaş gruplarına ve medeni duruma göre değişim gösterecek midir?
- 2- Kişilik bozuklukları puanları ile yaş, otantiklik puanları ve psikososyal dönem temel patoloji puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 3- Kişilik bozuklukları puanları otantik olup olmamaya göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- 4- Erikson'un sekiz farklı psikososyal dönem temel patolojileri ile otantiklik puanları kişilik bozuklukları türlerini anlamlı derecede yordayacak mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada iki farklı ekolün kişilik kavramına olan yaklaşımları ilişkisel olarak incelenmeye çalışılacaktır. Sağlıklı bir kişilik organizasyonunun bulunmadığı kişilik bozukluklarının iki farklı ekol açısından ne derecede açıklanabildiği gösterilmeye çalışılacaktır. Her ekolün kendi kavramlarının kendi içinde sınındığı birçok çalışma bulunmaktadır. Farklı ekollerin literatürünü istatistiksel olarak aynı çatı altında

birleştirmeye çalışmak ve klinik ortama kişilik bozuklukları ile ilgili eklektik bir bakış açısı sunmaya çalışmak bu çalışmanın özgün değerini artırıcı bir unsur olarak sayılabilir. Ayrıca gelişim dönemleri açısından kişilik bozukluklarının incelenmesi ortaya konan istatistiksel verilere bağlı olarak kişilik bozukluklarının tedavisinde ruh sağlığı uzmanlarına farklı bir bakış açısı sunulabilir.

1.4. Varsayımlar

- 1- Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının ve yöntemlerinin geçerliliği ve amaca uygunluğu varsayılmıştır.
- 2- Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçek maddelerini içtenlikle ve kendi düşüncelerini ifade edecek şekilde yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

- 1- Araştırmanın dış geçerliğini artırmak adına klinik anlamda teşhis almış hasta gruplarıyla ve karşılaştırma gruplarıyla aynı çalışmanın yapılması sonuçların geçerliğini artırıcı bir etki yapabilirdi.
- 2-Araştırma, örnekleminde Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönem puanları ölçüldüğünden her yaş grubundan katılımcıya ihtiyaç duyulmuştur. Ancak araştırmanın örnekleminde özellikle son gelişim dönemi olan yaşlılık dönemi için istenilen sayıda katılımcıya ulaşılamamıştır.

1.6. Tanımlar

Kişilik: Bir insanı diğerlerinden ayıran görece sabit, tutarlı ve kişiye özgü olan duygu, düşünce, tutum, eğilim, özellik ve davranışlarının tümünün dinamik organizasyonu kişilik olarak tanımlanmıştır (Ellis, Abrams ve Abrams, 2008: 1-81; Santrock, 2011/2015: 600; Schultz ve Schultz, 2017: 1-35).

Otantiklik: Kişinin kendisini tanıyarak eylemlerini kendi gerçek benliğine uygun olarak düzenlemesi, özgün bir kişilik geliştirerek ona göre hareket etmesi, bağımsız bir birey olabilmesi, birtakım mazeretler üretmeden kendisi olarak hareket edebilmesi, seçimlerini özgürce yaparak bunlara uygun tutarlı davranışlarda bulunması otantiklik olarak isimlendirilir. (Burks, 2009; Burks ve Robbins, 2011: 348-365; Star, 2008: 55-62; Wood, Linley, Maltby, Baliousis ve Joseph, 2008: 385–399).

Kişilik Bozuklukları: Kişilik bozukluğu kişilik organizasyonundaki süreğen sapmayı göstermektedir ve bu durum kendisini katı ve uyumsuz davranış kalıplarıyla sosyal normlara uymama şeklinde göstermektedir. Kişilik bozukluğu bulunan bireyler iş yaşamında ve sosyal hayatta belirgin zorlanmalar yaşayabilirler (Fosatti ve ark 2000: 206-215; Livesley, 2001: 3–38).

İKİNCİ BÖLÜM

KİŞİLİK PSİKOSOSYAL GELİŞİM DÖNEMLERİ OTANTİKLİK VE KİŞİLİK BOZUKLUKLARI

Bu kısımda kişiliğin tanımlaması yapılmış, psikodinamik ve varoluşçu kişilik kuramları tanıtılmış, Erikson'un psikososyal kişilik kuramı anlatılmıştır. Kişiliğin otantik ve otantik olmadan gelişmesinin ne anlama geldiği irdelenmiş ve kişilik bozuklukları incelenmiştir.

2.1. Kişilik

Kişilik kelimesi Latince “persona” kelimesinden türetilmiş olup aslında personanın o dönemdeki tiyatrocuların kullandığı maskelerin ismi olduğu bilinmektedir. Bu kelime Roma dönemine gelindiğinde anlam genişlemesine uğrayarak oyuncu tarafından kullanılan maske yerine direkt olarak oyuncunun kendisi için kullanılmaya başlanmıştır. Bu durumda kişinin dışarıdan görünen belirgin özellikleri için persona ifadesinin kullanıldığı söylenebilir. (Allport, 1956: 25-26; akt. Gündoğdu, 2016: 379; Aslan, 2008: 8; Çamdibi, 1983: 6; akt. Üngüren, 2011: 11; Luthans, 2010: 125).

Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın (1756/2012) yaptığı vücut şekli ve sıvıları ile kişilik tipleri ilişkisinden Hipokrata'a kadar kişilik, tarihte birçok araştırma tarafından ele alınmış ve günümüze kadar araştırılmaya ve üzerine yazılmaya devam edilmiştir. Hipokrat'ın vücut sıvıları üzerinden yaptığı kişilik tanımlaması 18-19. yüzyıla kadar üzerinde durulmuş bir yaklaşım olmuştur (Taylor, 2012: 289; akt. Gündoğdu, 2016: 378; Taymur ve Türkçapar, 2012: 154-177). İnsanlık tarihi boyunca yapılmış keşifler ve icatların tümünde kişiliğin izlerine rastlamak mümkündür. Hangi meslek grubu veya düşünce sistemi içerisinden bakılırsa kişilik o renk ile kendisini gösterecektir. Bunla birlikte Gordon Allport insanlığın tüm birikim ve araçları kullanılarak bütün imkânlar kullanılsa dahi kişiliğin tam olarak açıklanamayacak ve her şeyin toplamından daha fazlası olan bir yapısı olduğundan bahsetmiştir. (Burger, 2011: 1-18; Hanoğlu, 2014: 171-177)

Kavramın günlük kullanımı daha çok sıfatlar üzerinden kişileri tanımlamak için (mutlu, nazik, öfkeli vb. birisi) ve kişilerin baskın ve görünen (persona/maske) özelliklerini vurgulamak için kullanılmaktadır (Luthans, 2010: 125; Özsoy ve Yıldız,

2013: 2). Psikologlar kişiliği gelişimin bütün basamaklarında yer alan kapsayıcı bir kavram olarak değerlendirmektedir. Kişilik özellikleri kişiyi diğerlerinden ayıran ve nasıl hareket edeceği konusunda yordayıcı bilgiler sunan bir yapı olarak düşünülmektedir (McCrae ve Costa, 2003: 1-11). Akademik çalışmalarda ise birbirinden farklı birçok yaklaşım tarafından ele alınan kişilik kavramı üzerinde ittifak edilmiş tek bir tanımlama ve ölçme şekli bulunmamaktadır (Özsoy ve Yıldız, 2013: 2; Sevi, 2009: 1-6). Kişilik kelimesinin bilimsel bir tanımlamasının yapılması kolay bir iş değildir. Bu durum birçok tanımlamanın yapılmasını beraberinde getirmiş Gordon Allport 48 farklı kişilik tanımının yapılabileceğini ifade etmiştir. Günümüzde de farklı kişilik kuram ve yaklaşımlarının tanımlamaları kişiliği ele almaya devam etmektedir (Schultz ve Schultz, 2017: 3).

Farklı kişilik tanımlamaları ele alındığında özet niteliğinde şöyle bir değerlendirme yapılabilir: Bir insanı diğerlerinden ayıran görece sabit, tutarlı ve kişiye özgü olan duygu, düşünce, tutum, eğilim, özellik ve davranışlarının tümünün dinamik organizasyonu kişilik olarak tanımlanmıştır (Ellis, Abrams ve Abrams, 2008: 1-81; Greenberg, 1999: 40; akt. Özsoy ve Yıldız, 2013: 2; İnanc ve Yerlikaya, 2016: 3; Özdemir, Özdemir, Kadak ve Nasıroğlu, 2012: 567; Santrock, 2011/2015: 600; Schultz ve Schultz, 2017: 1-35; Taymur ve Türkçapar, 2012: 155-158; Turan, 2009: 15). Ayrıca daha biyolojik olan Cloninger, Svrakic ve Przybeck'in (1993: 975-990) yaklaşımında ise psikobiyolojik tüm sistemlerin dinamik bir organizasyonu kişilik olarak isimlendirilmiştir. Kişilik genetik ve sosyal çevre etkileşimi ile birlikte oluştuğu gibi büyük bir kısmı da egosintonik olarak adlandırılmakta yani kişi tarafından benliğin bir parçası olarak görülmektedir (Gunderson, Links ve Reich, 1991: 60-68).

Kişiliğin tutarlılık özelliği onun hiçbir şart ve koşulda değişmeyeceği anlamına gelmemektedir. Aynı şekilde dönemsel ve anlık tepki ve davranışlarda kişiliğin değiştiği anlamına gelmemektedir. Tutarlılıktan kasıt kişinin duygu, düşünce, tutum ve davranış gibi özelliklerinin sıklıkla değişmeyeceğidir (Burger, 2011: 1-18; Greenberg, 1999: 40; akt. Özsoy ve Yıldız, 2013: 2; Leary, 2018: 3-12; Schultz ve Schultz, 2017: 1-35). Tutarlılık ile “persona” arasında bir bağ olduğuna iddia eden yaklaşımlara göre maskenin sabit olan ifadesi ile kişiliğin tutarlılığı arasında bir ilişki olduğu ifade edilmiştir (Uysal, 1996: 25; akt. Gündoğdu, 2016). Kişiliğin dinamik bir organizasyon içinde olması ise donmuş bir yapı değil uyum sağlayan bir yapı olduğu anlamına gelmektedir (Fromm, 2016: 303; Yalom, 1980: 17). Bu durum bazı

araştırmacılar tarafından iki yönlü açıklanmaktadır. İlk olarak davranışların teker teker birbiriyle uyumsuz ve tutarsız olabileceği düşünülürken diğer taraftan davranış kalıp ve örüntülerinin daha sabit ve tutarlı olacağı bildirilmektedir. Bu durumda doğrudan kişiliğin yapısı ile ilişkilidir (Hellriegel ve Slocum, 2011: 68-102; Özsoy ve Yıldız, 2013: 4).

Kişilik doğası gereği temel olarak iki yapıdan meydana gelmektedir. Bunların ilki biyolojik olarak insanın sahip olduğu donanımlar yani genetik ve içsel faktörler ikinci yapı ise çevre yani dışsal faktörlerdir. (Schermerhorn, Hunt ve Osborn, 2002: 19-27). Kişiliğin biyolojik alt yapıdan mı yoksa çevresel şartlardan mı daha çok etkilendiği ise yapılan çalışmaların birçoğunun ana konusu olmaya devam etmektedir. (Üngüren, 2011). Kanıta dayalı bilimsel veriler ışığında kişiliğin aydınlatılmayı bekleyen taraflarını araştıran çalışmalar kişilik psikolojisi alanını ortaya çıkartmıştır (Hjelle ve Ziegler, 1992; akt. İnanç ve Yerlikaya, 2016: 1). Kişilik psikolojisinin cevaplamaya çalıştığı üç temel soru bulunmaktadır: 1- Bir insan bir şeyi niçin yapar? 2- İnsanlar birbirlerine hangi yönlerden benzer? 3- İnsan birbirlerinden hangi yönlerle ayrışırlar? (Hogan, 2009: 15; akt. Üngüren, 2011). Kişilik psikolojisi ve gen çevre ilişkisi hakkında yapılan çalışmalar karşımıza bir takım terimleri çıkartmaktadır. Huy, mizaç, karakter, benlik ve zekâ bu terimlerin en başta gelenlerindendir (Köknel, 2005; akt. Sevi, 2009). Bu terimler birbirinin yerine kullanılabilmektedir ancak her birisi kişilik psikolojisi açısından farklı anlamlara gelmektedir (Burger, 2011: 12-16; Ellis, Abrams ve Abrams, 2008: 17). Bu noktada kişilik psikolojisi altında incelenen temel kavramaların irdelenmesi konunun anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

Mizaç ve huy kişiliğin biyolojik ve doğuştan gelen, kısmen kalıcı tarafını oluşturan parçası için kullanılan bir terimdir (Bee ve Boyd, 2009: 500-535; Kulaksızoğlu, 2002: 106). Bununla birlikte mizaç çevresel etkilerle değişimde gösterebilmektedir (Akiskal, Hirschfeld ve Yerevanian, 1983: 801-810; Sayın ve Aslan, 2005: 276-283). Karakter ise kişiliğin çevresel ve dışsal faktörler tarafından şekillenen kısmıdır. Karakterin Yunanca kelime anlamı “şekil verilebilen”dir. Sosyal ve kültürel ortam tarafından şekil olabilen karakterin inşasında ahlak ve değerler önemli bir yere sahiptir (Aslan, 2008: 9; Çamdibi, 1983: 46; Sayın ve Aslan, 2005: 276-283). Mizaç ve karakter tek başına kişiliği oluşturmamaktadır. Bu kavramlar kişiliğin temelinde yer almakla birlikte kişilik bunların toplamından daha fazlası olarak karşımıza çıkmaktadır. Mizaç kişiliğin daha çok sabit ve tutarlı, karakter ise değişen kısmı ile ilgili durmaktadır.

(Aslan, 2008: 15; Bee ve Boyd, 2009: 496; Cloninger, 1987: 589; Cloninger Svrakic ve Przybeck 1993: 980; Turan, 2009:16). İnsanın biyo-psiko-sosyal kompleks yapısı kişilik psikolojisinde de kendisini göstermektedir. Bu kompleks yapının birbiriyle olan ilişkisini sağlayan, koordine eden ve birleştiren kısmı ise benlik olarak açıklanmaktadır (Baymur, 1993: 267; akt. Üngüren, 2011). Benlik de kişilik ile aynı anlamda kullanılan kelimelerden birisidir ancak benlik daha çok kişiliğin öznel tarafını oluşturmaktadır. (Kulaksızoğlu, 2002: 106; Meyvacıoğlu, 1983: 5-7). Zekâ ise kişiliğin tüm yönleri ile ilişkili bir fenomendir ve daha çok düzenleyici bir role sahiptir (Arkar, 2004: 2-3; Aslan, 2008; Ellis, Abrams ve Abrams, 2008: 170).

Kişiliğin kökeni ve yapısı ile birlikte ilişkili olduğu diğer sistemlerin kompleks yapısı kişiliği incelerken bir takım sınıflamaların yapılmasını ve sistemli bir incelemeyi zorunlu kılmıştır. Bu bakımdan kişilik birbirinden farklı özelliklere göre sınıflanmaya çalışılmıştır. Sosyal ve toplumsal yapı, ruhsal-psikolojik yapı ve fiziksel yapı bunlardan ilk akla gelenlerdir. Tabii ki kişiliğin çevresel etmenlerden mi yoksa genetik faktörlerden mi daha çok etkilendiği bu sistemli araştırma çalışmalarının ana ekseninde yer alan başlıklardandır (Allik ve McCrae, 2004: 13-28; Özsoy ve Yıldız, 2013: 3-7). Özellikle son dönem kişilik araştırmalarında boyutsal yaklaşım ve her bir etmenin kendi özgül ağırlığının olduğu fikri ağır basmaktadır (Luthans, 2010: 129; Parikh ve Gupta, 2010: 191; akt. Özsoy ve Yıldız, 2013).

Kişilik konusunu anlama ve açıklama fikri kuram ile vücut bulur (Burger, 2011: 18-37; Ewen, 2014: 3). Kuramlar bir konuyu veya konunun bir bölümünü sistemli bir şekilde açıklayan görüşler bütünüdür (Cevizci, 1997: 428). Kişilik kuramları da insan kişiliğine dair cevaplanmayı bekleyen soruları sistemli bir bütün halinde anlamlı bir model ortaya koyacak şekilde açıklayan kuramlardır. Kişilik kuramları ortak noktalara sahip olmakla birlikte ağırlıkla üzerinde durduğu konular üzerinden farklılaşmaktadırlar (Burger, 2011:35; İnanç ve Yerlikaya, 2016:5). İnsan kişiliğinin kompleks yapısı birbirinden farklı kişilik kuramlarının ortaya çıkmasına neden olmakla birlikte hiçbir kuram insan kişiliğini tam olarak açıklayamamaktadır (Cüceloğlu, 2015: 406). Psikoloji biliminin araç ve yöntemleri sınırları içerisinde insan kişiliğini farklı boyutlar üzerinden açıklayan kişilik kuramları bir sonraki bölüm içerisinde genel özellikleri itibariyle aktarılmaya çalışılacaktır.

2.2. Kişilik Kuramları

Bilimsel anlamda kişilik kuramlarının ortaya çıkışı 18. yüzyılın sonlarında olmuştur. Kişilik kuramlarının oluşturulmasında kullanılan ilk araç klinik gözlem olmuştur. Kuramcılar klinik deneyimlerinden yola çıkarak insanı anlama ve anlamlandırma serüvenine başlamışlardır. Kuramların gelişmesi ve çeşitlenmesinde özellikle öğrenme üzerinde yapılan deneysel ampirik çalışmalarla birlikte psikometrinin ortaya çıkması ve ölçme araçlarının çeşitlenmesi de etkili olmuştur. Ayrıca sosyoloji ve antropoloji gibi farklı disiplinlerin çalışmaları da kişilik kuramlarının kapsayıcılığını artırıcı bir unsur olarak görülmektedir (Yanbastı, 1991).

Kişilik kuramlarının ortak özellikleri bulunmaktadır. Bunlar Yanbastı (1991) tarafından dört madde içerisinde özetlenmiştir. İlk olarak, kişilik kuramlarının işlevselliği dikkat çekmektedir. İnsan davranışlarının araştırılıp ölçülerek tanımlanması ve altında yatan sebeplerin ortaya çıkarılmasıyla birlikte kişilik kuramları insanın çevresine uyum sağlamasında kişiliğin ne gibi bir rolü olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır. İkinci olarak, kişilik kuramları insan davranışlarının ortaya çıkışında güdülerin yerini saptamaya çalışmış, istek ve arzuların insanların farklı davranışları için nasıl bir nedensel alt yapı hazırladığını ortaya koymaya çalışmışlardır. Üçüncü olarak kişilik kuramları davranışların ortaya çıkış nedenleriyle ilgilenmekle birlikte aynı zamanda kişiliğin farklı bağlamlarda bütüncül bir şekilde ele alınması gerektiğini de savunmuşlardır. İnsan her açıdan incelenmeli ve kapsayıcı bir açıklama getirilmelidir. Son olarak kişilik kuramları tarih boyunca yenilikçiler tarafından ortaya konulmuştur. Kişilik kuramı ortaya atmanın temelinde ve doğasında bu yatmaktadır. Zira bilimsel anlamda kabul gören normlara aykırı başka bir anlayış ortaya koymak ve desteklemek bunu gerektirmektedir.

Kişilik kuramları bir model sunarak bu modelin etrafında kişiliği açıklamaktadır. Bu modelleri temel olarak ikiye ayırmak mümkündür. İnsanların kendine özgü ve biricik hikayelere sahip olduğu fikrinden yola çıkarak herkesin kendine özgü kişilik özellikleri olacağını ifade eden model ideografik (boyutsal) modellerin temel fikrini yansıtmaktadır ve Allport bu modele dayalı olarak çalışmalarını yönetmiştir. Diğer taraftan nomotetik (kategorik) yaklaşım ise kişiliğin sınıflandırılabileceğini iddia etmiştir. Bu görüşteki kuramcılar kişiliğin bir sistem içinde işlediği iddia ediliyorsa bu durumda sınıflamanın da olması gerektiğini ifade etmiştir (Aslan, 2008).

Kişiliğe olan temel iki yaklaşım dışında kuramların içerisinde düşünülebileceği temel olarak 6 adet ana akımdan bahsedilebilir. Psikodinamik Kuramlar, Davranışçı ve Bilişsel Kuramlar, Araştırma Odaklı Kuramlar, İnsancıl-Varoluşçu Kuramlar, Biyolojik Kuramlar temel anlamda kuramların toplandığı ana başlıklar olarak sıralanabilir (Burger, 2011; İnanç ve Yerlikaya, 2016; Üngüren, 2011). Mevcut tezde konu ile ilişkili olması nedeniyle Psikodinamik Kuramlar ve Varoluşçu Kuramlar işlenecek olup Erikson'un Psikososyal Kişilik Kuramı ise ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

2.2.1. Psikodinamik Kuramlar

Psikodinamik kuramlar doğumdan itibaren biyolojik büyüme ve gelişme ile birlikte kişiliğin oluşmaya başladığını, gelişim dönemi boyunca yaşanan sorunlarında kişilik oluşumunda etkili olduğunu savunmuşlardır. Psikodinamik kuramlarda gelişimin belli dönemleri ile kişilik özellikleri arasında güçlü bağlar olduğu belirtilmektedir ve bu yönüyle kategorik bir kişilik kuramı olduğu söylenebilir. Diğer taraftan her bir kişinin ayrı dinamikler geliştirdiğini ve her bireyin kendi hikâyesi çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini de söylediğinden bu yönüyle de boyutsal bir yaklaşım olduğu değerlendirmesi yapılabilir (Cristoph ve Barber 2004). Psikodinamik Kuramlar insan davranışlarının bilinçdışı bir takım süreçler ile yakından ilişkili olduğunu da iddia etmektedir. Bu noktada bilinçdışı malzemenin bilinç düzeyine çıkarılması ile insan kişiliğinin incelenebileceğini öne sürmektedirler. Psikodinamik kuramların öncüsü Sigmund Freud'un Psikanalitik Kuramıdır. Ayrıca Alfred Adler, Cari Jung, Karen Horney, Erich Fromm Erik Erikson, Harry Stack Sullivan, gibi teorisyenlerde Psikodinamik Kuramlar içerisinde sayılabilecek kişilik kuramları geliştirmişlerdir (Taylor, 2009: 75-104).

2.1.1.1. Sigmund Freud – Psikanalitik Kişilik Kuramı

Psikanalitik Kişilik Kuramı iki adet birbirini tamamlayıcı modelden oluşmaktadır. Bu modeller topografik model ve yapısal modeldir. Topografik model kişiliğin üç ana yapıdan meydana geldiğini ifade eder. Bu yapılar bilinç, bilinçöncesi ve bilinçdışıdır. Farkında olduğumuz duygular, düşünceler, yaşantılar her şey bilinç düzeyini oluşturur. Bilinçöncesi kişinin farkında olmadığı fakat bazı hatırlatıcılar vasıtasıyla veya kişinin kendi çabasıyla bilince getirebildiği bilgilerin bulunduğu bilinç düzeyidir. Bilinçdışı ise kişinin farkında olmadığı duygu, düşünce, dürtülerinin yer aldığı bilinç düzeyidir.

Freud kişiliğin büyük bir kısmını bilinçdışının oluşturduğunu ifade etmiş ve kişiliği bir buzdağına benzeterek bilinçli kısmın ancak buzdağının görünen kısmını oluşturduğunu belirtmiştir (Burger, 2011: 68-94; Cüceloğlu, 2015: 409-410; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 19). Freud'a göre bilinçdışına kişi istediği zaman ulaşamamaktadır ve bilinçdışının varlığı ancak nevrozlar, rüyalar, dil sürçmeleri, unutkanlıklar gibi dolaylı yol ve yöntemler ile kanıtlanmaktadır (Schultz ve Schultz, 2017: 58-60). Topografik model bilim dünyası tarafından iradenin yok sayılması ve yanlışlanamaması sebebiyle oldukça fazla eleştirilmiştir. Freud daha sonra topografik modeli bir başka model olan yapısal model ile desteklemiş ve aralarında ilişkiler kurmuştur. Yapısal modele göre kişilik tıpkı bedensel gelişim gibi zaman içerisinde gelişimini tamamlamaktadır ve doğuştan gelen id ile sonradan oluşan ego ve süperegounun birbirleriyle olan ilişkileri sonucu kişilik şekillenmektedir. Psikanalitik kurama göre id doğumdan itibaren vardır. İd kişiliğin en ilkel tarafıdır ve haz ilkesine göre hareket eder. Yalnızca kişinin istek arzu ve ihtiyaçlarını tatmin edilmesi idin birincil görevidir. İd tamamıyla bilinçdışında yer almaktadır ve cinsellik, saldırganlık, açlık vb. gibi dürtüler ile hareket etmektedir (Bee ve Boyd, 2009: 59; Burger, 2011: 78; Cüceloğlu, 2015: 407; Freud, 2012: 322). Diğer taraftan, insan kişiliği gelişimini ego ve süperegounun oluşmasıyla devam ettirir ve sağlıklı bir kişilik gelişiminde bu iki yapı idin istek ve arzularını dengelemekle görevlidir. Ego 2 yaşından itibaren gelişmeye başlayan kişiliğin gerçekçilik ilkesine göre çalışan kısmıdır ve idin istek ve arzularının içinde bulunulan durumun gerçekliğine uygun ve kabul edilebilir olanlarının bilince çıkmasına izin veren yapısıdır (Freud 2012: 342; Schultz ve Schultz, 2017: 55). Ego dengeleyici ve arabulucu bir vazifeye sahiptir. İdin istek ve arzuları ile süperegounun katı yönü arasında dengeleyici bir unsur olarak varlığını devam ettirir. Freud idin arzu ve isteklerini birincil süreçler egounun mantıklı ve duruma uygun hareket etme şeklini ise ikincil süreçler olarak isimlendirmiştir. Ego idin istek ve arzularını engellemek için bulunan bir yapı değil onun istek ve arzularını kabul edilebilir şekilde yönlendiren bir yapı olarak kişilik içinde konumlanmıştır (Freud, 1923/1989: 20-60; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 22; Schultz ve Schultz, 2017: 46). Gelişimin belli bir döneminde dış dünyanın engelleyici yönü içselleştirilir ve bu yapı benliğin içerisinde kendisine süperego olarak yer edinir. Süperegounun ego ideal ve vicdan olmak üzere iki yapısı mevcuttur. Vicdan dış dünyanın cezalandırıcı yönünün içsel temsilini oluştururken ego ideal ise dış dünyanın daha çok ödüllendirici

ve toplumsal yapıya uygun hareket etme tarafını oluşturur. Süperego çevre ve dolayısıyla özellikle de anne baba çocuk üçgeninden etkilenen benliğin en son gelişen kısmıdır. Süpergo ahlak ilkesine göre hareket eden yapıdır ve toplumun değer yargılarına uygun hareket etme kabiliyetinin benlik içerisinde yerleşmiş halidir (Engler, 2013: 43-45; Burger, 2011: 45). Ego id, süperego ve dış dünya arasındaki dengeleyici görevini sürdürürken birtakım savunma mekanizmalarını kullanmaktadır. Savunma mekanizmaları olgun olmayan, nevrotik ve olgun savunma mekanizmaları olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır ve kişinin farkındalık kazanarak uygun savunma mekanizmalarını kullanmaya başlaması sağlıklı kişilik yapılanması ile yakından ilişkili görülmektedir (Toton ve Jacobs 2001; akt. Aslan, 2008).

2.2.1.1.1. Psikoseksüel Gelişim Evreleri

Freud'a göre çocukluk çağının yetişkinlik dönemindeki kişiliğin oluşmasında önemli bir yeri vardır ve bu durum "genetik yaklaşım" olarak isimlendirilmektedir. Ayrıca Freud her bireyin libido denilen bir cinsel enerji ile doğduğunu bu enerjinin gelişimi ve seyrinin de çocukluk dönemi süresince olduğunu ifade etmiştir. Bu enerjinin gelişimi 5 aşamalı psikoseksüel gelişim dönemleri boyunca olur ve ilk üç evreyi kapsayan ve pregenital dönem olarak adlandırılan ilk beş yaş devresine Freud ayrı bir önem atfetmekte ve kişiliğin büyük bölümünün bu dönemde gerçekleştiğini savunmaktadır. Bu dönemler biyolojik olarak her bireyde aynı sırayla meydana gelir. Bu sıralama çevresel şartlardan etkilenmez ve evrenseldir. Her bir psikoseksüel gelişim dönemi erotojenik bölge olarak isimlendirilen ve çocuğun cinsel haz ve uyarılma yaşadığı iddia edilen bedensel bölgesi ile isimlendirilir. Dönemlerin her birisi için yaşanan hazzın çok fazla olması veya olmaması ve engellenmesi fiksasyon yani takılma ile sonuçlanır ve bu durum yetişkinlik çağı psikopatolojilere ile de yakından ilişkili olarak görülmektedir (Burger, 2011: 49; Ellis, Abrams ve Abrams, 2008: 103).

Psikoseksüel gelişim dönemlerinden ilki oral dönem olarak isimlendirilmektedir. Bu dönem yaşamın ilk yılını kapsar ve bebek için erotojenik bölge ağız, dil ve dudaklardır. Çocuk bu bölgeden cinsel olarak uyarılmaktadır ve emme davranışı bunun bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Dönemin fazla doyum ile geçmesi veya bebeğin bu yönden ihmali kişilik gelişiminde takılmaya neden olmaktadır ve Freud'a göre dönem içinde yaşanan fiksasyon sonraki dönemlerde düzeltilemez. Bu dönem dünyanın nasıl bir yer olduğu fikrinin gelişmesiyle yakından ilişkili görülmektedir.

Sağlıklı atlatılırsa umut ve güven duyguları gelişirken sağlıksız olarak atlatılması ve fiksasyon yaşanılması durumunda karamsarlık, kötümserlik veya aşırı derecede iyimserlik gelişmektedir (Bee ve Boyd, 2009: 518; Burger, 2011: 49; Simawitz ve Pearce, 2003; akt. Eroğlu, 2020: 3).

İkinci psikoseksüel gelişim dönemi anal dönemdir ve erotojenik bölge anüs ve çevresidir. Çocuğun 1 ile 3 yaş arasını kapsar ve bu dönemde tuvalet eğitimi ana eksende yer almaktadır. Çocuğun tuvaletini tutması veya uygunsuz olarak bırakması yetişkinlik dönemi kişilik yapılanmasıyla yakından ilişkili görülmektedir. Anal tutucu ve anal salıcı kişilik yapılanması bu dönemden köken alır. Dönemin sağlıklı olarak atlatılması uyumluluk, özgürlük, girişimcilik ve işbirliği yapabilme gibi özelliklerle ilişkili görülmekte sağlıksız olarak geçirilmesi ve fiksasyon yaşanılması ise cimrilik, düzensizlik, aşırı titizlik, inatçılık veya vurdumduymazlık ve müsriflik gibi özelliklerin gelişmesi ile yakından ilişkili olarak yorumlanmaktadır (Engler, 2013: 37-40; Weiten, Hammer, ve Dunn, 2016).

Üçüncü psikoseksüel gelişim dönemi fallik dönem olarak isimlendirilmektedir. Yaşamın 3 ile 5 yaşları arasını kapsar ve bu dönemde erotojenik bölge cinsel organlardır. Çocuklar karşı cinsten olan ebeveynine karşı cinsel bir istek duyarlar bu dönemde kendi hemcinsi ile bir çekişme içerisindeyler. Erkekler için cinsel organının babası tarafından iğdiş edileceği korkusu Yunan mitolojisine atfen oedipus kompleksi olarak isimlendirilmektedir. Bu dönemde bir fiksasyon yaşanmaması için çocukların hemcinsi olan ebeveyni ile sağlıklı bir özdeşim kurması gerekmektedir. Bu dönemin sağlıklı olarak atlatılması hedefleri olma, sağlıklı cinsel yaşama sahip olma gibi özelliklerle ilişkili olarak görülmekte sağlıksız olarak geçirilmesi ve fiksasyon yaşanılması ise evlenememe cinsel sapmalar ve anne babaya bağımlılık gibi özelliklerle ilişkili olarak yorumlanmaktadır (Freud, 1964; akt. İnanç ve Yerlikaya, 2016: 34).

Dördüncü psikoseksüel gelişim dönemi latant/gizil dönemdir. 5-12 yaş arası bu dönemi kapsamaktadır ve erotojenik bölge bulunmamaktadır. Bu dönem çocukların okul çağını kapsamaktadır ve çocukların hemcinsi olan arkadaşlarıyla vakit geçirmesini ve öğrenme faaliyetlerini içermektedir. Cinsel ilgi yerini bu tür faaliyetlere bırakmış ve bu dönem Freud tarafından fallik dönem kastedilerek fırtına spnrası sessizlik olarak yorumlanmıştır. Aynı zamanda ergenlik dönemi öncesi bir hazırlık söz

konusu olduğundan fırtına öncesi sessizlik olarak da yorumlandığı olmuştur. Bu dönemin sağlıklı olarak atlatılması başarı ile ilişkili görülmekte sağlıklı olarak geçirilmesi ve fiksasyon yaşanılması ise içedönüklük ve başarısızlık ile ilişkili görülmektedir (Cüceloğlu, 2015: 412; Schultz ve Schultz, 2017: 57).

Beşinci ve son psikoseksüel gelişim dönemi ise genital dönemdir ve ergenlik dönemini kapsamaktadır. Bu dönemde cinsel enerji yeniden dönmüş ve karşı cinse yönelmiştir. Bu dönemde duygusal ilgi ile cinsellik arasında bağ olduğu keşfedilmektedir. Pregenital dönemlerde gelişen id ego ve süperego bu dönemin sağlıklı olarak geçirilmesiyle yakından ilişkili görülmektedir. Dönemin sağlıklı olarak atlatılması kimlik kazanımı, üretken olma, ilişki kurabilme becerisi ve bağımsızlık ile ilişkili olarak görülmekte sağlıklı olarak geçirilmesi ve fiksasyon yaşanılması ise kimlik gelişimini tamamlayamama ile ilişkili olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Bee ve Boyd, 2009:520-521; Geçtan, 1995: 42).

2.2.1.2 Alfred Adler – Bireysel Psikoloji

Alfred Adler Freud'un kişilik kuramına eleştiri getiren ve onunla ters düşen ilk kuramcı olmuştur. Freud'un cinsellik ve saldırganlığın temel güdüleyici güç söylemine karşı çıkmıştır. Adler'e göre insanın sahip olduğu temel güdüleyici güç üstünlük çabasıdır. İnsanın üstünlük arayışında olduğunu ve bunun da cinsellik ve saldırganlıktan daha güçlü bir dürtü olduğunu iddia etmiştir (Adler, 1927/1997: 75; Cüceloğlu, 2015: 416; Geçtan, 1995:131). Adler gelişim dönemlerinin varlığı konusunda da Freud ile aynı görüşte değildir ancak kişiliğin yaşamın ilk 5 yılında şekillendiği konusunda Freud ile aynı fikirdedir (İnanç ve Yerlikaya, 2016: 48). Adler kuramında çevresel şartlara ve sosyallığe ayrıca önem vermiş ve insanın sosyal bir varlık olarak dünyaya geldiğini savunarak her insanın “sosyal ilgi”ye sahip olduğunu iddia etmiştir. Sosyal ilgi ise özellikle aile başta olmak üzere sosyal çevrenin eğitimi ve gözetimi ile geliştirilecek bir mefhumdur (Adler, 1927/1997; Burger, 2011: 96-101). Adler çocuklukta organ kusurları, şımartılma ve ihmalin aşağılık kompleksi adını verdiği güçsüzlük ve yetersizlik duygularına sebep olduğunu bu konularda geliştirilen aşırı ödünlemesinin ise üstünlük kompleksi ile sonuçlanacağını ifade etmiştir. Adler kuramında çocukların doğum sırasına da yer ayırmış ilk çocuk olmakla son çocuk olmak arasında farkın olacağını her kardeşin aslında aynı ebeveyne sahip olamayacağı fikrini savunmuştur. Ayrıca kuramında 4 farklı tipolojiden bahsetmiş

bunları baskın tip, alıcı tip, kaçınan tip ve sosyal yetkin tip olarak başlıklandırmıştır (Adler, 1927/1997: 7-65; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 39-61).

2.2.1.3. Carl Gustav Jung – Analitik Psikoloji

Freud ile yolları ayrılan diğer bir kuramcı Jung'dur. Jung geçmişin esiri bir kişilik oluşumu anlayışına karşı çıkmıştır. Libidonun yalnızca cinsel bir enerji kaynağı olamayacağı ayrıca oedipus kompleksinin evrensel yapısının da bulunmadığı konusunda Freud'a karşı çıkmıştır. Jung da Adler gibi kişilik gelişiminde çevresel şartlara dikkat çekmiş ve daha az determinist bir kişilik kuramı geliştirmiştir. (Geçtan, 1995: 192; Schultz ve Schultz, 2017: 81-108). Jung yaşamın ilk yıllarında çocuğun ruhsal yapısı psişesini anne babasının bir yansıması olarak kabul etmiş anne babası ile sağlıklı özdeşim kurabilen çocukların sağlıklı kişilik gelişimi yaşayacağını iddia etmiştir. Çocukların aşırı kısıtlayıcı ve koruyucu anne baba tutumlarından etkileneceğini bunun sonucunda ayrı bir birey olarak varlıklarını sürdürebilme yetilerinin zayıflayacağını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra çocuğun öğretmenleri ile olan ilişkisinin de kişilik gelişimini etkilediğini savunmuştur. Kişinin ruhsal yapısının farklı yönleri bireyleşerek bilinçli düzeye çıktıkça bunların bir araya gelerek ahenkli bir yapı ve kişilik meydana getirmesi yani bütünleşmesi kişiliğin sağlıklı oluşunun bir göstergesi olarak görülmüştür (Ewen, 2014: 64-68). Jung'a göre ruhsal yapı üç ilkeye göre çalışmaktadır. Karşıtlar ilkesine göre bir insanın bilinçli düzeydeki bir özelliğinin tam tersi bir özellik bilinçdışıda yer almaktadır. Eşdeğerlilik ilkesine göre ruhsal yapının içindeki hiçbir enerji kaybolmaz yalnızca şekil değiştirir. Entropi ilkesine göre ise ruhsal yapı içerisindeki enerji belli bir denge halinde dağılım gösterir. Bütün bu ilkeler Jung'a göre ruhsal yapının yaşamını sürdürmesi için gereken enerjinin çalışma prensipleridir (Jacobi, 1973; akt. İnanç ve Yerlikaya, 2016: 68-69). Jung'a göre kişilik bilinç, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışından oluşan ve karşılıklı etkileşimde bulunan bir yapıdan müteşekkildir. Kişisel bilinçdışı kişinin kendisine özgüdür fakat kolektif bilinçdışı daha derin bir yapıdır ve insanlığın her kişiye ruhsal mirası olarak tanımlanabilir. Kolektif bilinçdışı Jung (1991) tarafından arketipler adını verdiği düşünme ve değerlendirme biçimlerinden oluşmaktadır. Jung kuramında iki boyutlu bir kişilik tipolojisi oluşturmuştur. Birinci boyut tutumlar başlığı altında içedönüklük ve dışadönüklük olarak isimlendirilmiş ikinci boyut ise işlevler olarak isimlendirilerek dörde ayrılmıştır: Düşünme, hissetme, duyum ve sezgi. İki boyutun kendi içinde oluşturduğu 8 alt tip Jung'un kuramında ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Jung kişilik

gelişimini yaşam boyu süren dört basamağa ayırmıştır (Jung, 1959/1991; Jung, 1953/1992).

2.2.1.3.1 Jung'un Dört Basamaklı Gelişim Evreleri

Birinci evre çocukluk evresidir ve bu evre doğumdan ergenliğe kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu evrede bağımsız bir egodan söz edilemez ve çocuk ebeveynlerine bağımlı durumda dürtülerinin egemenliği altındadır (İnanç ve Yerlikaya, 2016: 78).

İkinci evre gençlik evresidir ve ergenlikten 35-40 yaşa kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu evrede bağımsız bir ego oluşmakta ve kişilik şekillenmektedir. Kişi dış dünya ile baş etmeye bu dönemde başlar ve toplumsal kurallar ile bir uyum oluşturmaya çalışır. Bu dönemde başarılması gereken en önemli iki ödev dışa yönelmek ve yaşamla baş edebilmektir (Schultz ve Schultz, 2017: 93).

Üçüncü evre orta yaş evresidir ve 35-40 yaşlarından yaşlılık dönemine kadar olan kısmı kapsar ve anlam sorgulamaları bu dönemin merkezinde yer almaktadır. Bu dönemdeki bireyler hayatın sanki ortasındaymış hissi ile o ana kadarki yaşadıkları hayatlarının ilk dönemini değerlendirme işine koyulurlar. Bu muhasebe döneminde şimdiye kadar yaptıklarını başarılı olarak değerlendiren orta yaş mensupları hayatın ikinci yarısında daha çok kendi öznel yaşantılarına yönelerek orada birtakım gelişimlerin peşinden gitmeye koyulurlar fakat o ana kadarki yaşantılarını başarısız olarak değerlendiren orta yaşlılar bir anlam krizi ile baş başa kalmış olurlar (Geçtan, 1995: 194). Hayatlarının ilk dönemi daha çok maddi olanaklarını sağlamak üzere geçen orta yaşlılar diğer bölümde dışadönük bir yapıdan içedönük bir yapıya bürünürler. Maddi olanaklardan daha çok içsel ve manevi olan unsurlara yönelerek bilinçdışları ile bilinçli yapıları arasında bütünsellik kurmaya çalışırlar. Hareketlilik yerini derin düşünmeye ve maneviyata bırakır. Ancak bu dönemdeki geçişi ve dengeyi çoğu kişi başarılı olarak atlatamaz (Engler, 2013: 65-67).

Dördüncü ve son evre ise yaşlılık evresidir ve orta yaş evresinden sonra ölüme kadar ki dönemi kapsamaktadır. Bu dönemdeki kişiler yeniden çocuksulaşmakta ve ölüme hazırlık yapmaktadırlar. Jung'a göre bedensel ölüm gerçekleşse dahi ruhsal yaşam devam etmekte ve kendini gerçekleştirmek istemektedir (Taylor, 2009: 138-142).

2.2.1.4 Karen Horney – Nevrozlar ve İnsan Gelişimi

Karen Horney psikanalitik kuramın bazı temel önermelerine karşı çıkmış özellikle kadın ve erkeğin doğuştan farklı kişiliklere sahip olarak dünyaya geldiği fikrini eleştirmiş ve farklılıkların çevresel etmenlerden ve toplumsal normlar nedeniyle oluştuğunu savunmuştur (Horney, 1950/1991: 13-17). Horney'in teorisinin merkezinde biyolojik etmenler değil daha çok çevresel ve toplumsal etmenler yer almakta ve Horney çevresel etmenlerin kişilik gelişiminde biyolojik etmenlerden daha fazla yere sahip olduğunu iddia etmiştir. Özellikle çocukluk çağı çevresel şartları kişilik gelişiminde oldukça önemli bir yere sahiptir (Geçtan, 1995: 237). Sağlıklı bir kişilik ve kimlik gelişimi için çocukların sağlıklı bir aile ortamına ihtiyaç duyduğunu ifade eden Horney sağlıklı aile ortamı ve yaklaşımını ise çocuğa karşılıksız sevgi ve yeterli disiplinin verildiği aile ortamı olarak tanımlamıştır. Böyle bir gelişim ortamına sahip çocuk dış dünya ile de sağlıklı olarak baş edebilecek ve uyum sağlayabilecektir. Bu ortam sağlanmadığında ise çocukta düşmanlık duyguları oluşacaktır (Ewen, 2009: 109-113). Uygun aile ortamı olmadığında ortaya çıkan düşmanca duygulara temel kaygı ismini veren Karen Horney bu temel kaygı ile mücadele etmek için geliştirilen yöntemlere ise nevrotik eğilimler adını vermiştir. İnsanlar üç farklı nevrotik eğilime sahip olabilirler ve bunlar: insanlara yönelme, insanlara karşı olma ve insanlardan uzaklaşma olarak isimlendirilmiştir. Nevrotik eğilimleri uyumsuzca ve zorlanımlı olarak kullanan insan kendisine yabancılaşmakta ve kendisine idealleştirmiş bir benlik imgesi oluşturmaktadır. İdealleştirilmiş benliği ile mevcut benliği arasındaki fark giderek açılan nevrotik birey görkem arayışına girmekte ve nevrotik bir gurur sistemi oluşturmaktadır. Bütün bu süreçlerin sonunda ise kişi gerçekçi olmayan fakat ideal benliği ile uyumlu olarak nevrotik hak taleplerinde bulunmaktadır. Kişinin gerçek benliği, ideal benliğinin taleplerini karşılayamadığında ve kişi bunu fark ettiğinde öznefet geliştirir bu durum kişinin kendisine düşmanca duygular beslemesine neden olur. Karen Horney sağlıklı kişilik gelişimini önlemenin mümkün olduğunu belirtmiş ve sağlıklı kişilik gelişiminin nasıl olacağını da kuramında açıklamış, en temel de kişinin özünü tanıması ve benliği ile uyum yakalaması halinde sağlıklı bir kişiliğe sahip olacağını iddia etmiştir (Horney, 1950/1991: 86-110). Kişilik gelişiminde ilk 5 yılın önemli olduğu konusunda Freud ile aynı fikirde olan Horney biyolojik etmenlerin etkililiği konusunda Freud'a karşı çıkması yanında gelişimin ilk yıllarından sonra da kişiliğin gelişimini sürdürebildiği ve değişebildiği konusunda da

Freud ile farklı düşündüğünü ortaya koymuştur. Kuramında çevresel şartlar ve öğrenmelerde merkezi bir konumda yer almıştır (Geçtan, 1995:237; Yanbastı, 1990; akt. Aslan, 1992:7-14).

2.2.1.5 Erich Fromm – Özgürlükten Kaçış

Fromm'a (1955) göre insan, açlık-susuzluk, cinsellik, güvenlik ihtiyacı vb. gibi daha biyolojik tarafları ile akıl, hayal gücü vb. gibi daha insani üstün özellikli tarafları arasındaki çatışmalardan müteşekkildir. İnsanın fizyolojik ihtiyaçları yanında varoluşsal ihtiyaçları da bulunduğunu vurgulayan Fromm, bu ihtiyaçları ilişki, köklülük, aşmak, kimlik duygusu ve oryantasyon çerçevesi olarak sıralamıştır. Varoluşsal ihtiyaçları tatmin etmenin zorluğundan bahseden Fromm kuramında Horney'dan daha kötümser fakat Freud'dan daha iyimserdir. Varoluşsal ihtiyaçları tatmin etmek için belli bir yol olmadığı için bazı durumlarda aşk narsizme, aşkınlık yıkıcı duygulara ve kimlik oluşturma duygusu bağımlılığa dönüşebilmektedir (Ewen, 2009: 121-134).

Fromm psikanalitik kuramdaki bilinçdışı süreçleri ve savunma mekanizmalarını kabul etmekle birlikte id ego süperego gibi yapıları reddetmiş ve alternatif bir model de sunmamıştır. İnsanın bağımsızlık-özgürlük ihtiyacı olduğundan bahseden Fromm, bu ihtiyacın aynı zamanda insanda kaygı ve yalnızlık duygularına yol açtığından söz etmiş ve bu durumla baş etmek adına insanların üç tip mekanizmaya başvurduğunu belirtmiştir. Bu mekanizmaları otoriteryanizm (sadmajoşist bir bağlılık), yıkıcılık (dış tehditleri ortadan kaldırmak) ve otomaton konformite (bukalemun gibi uyum sağlamak) olarak sıralamıştır. Bu mekanizmalar Horney'ın üç tip nevrotik eğilimine benzemektedir (Fromm, 1941/2016).

Fromm kişilik kuramında gelişim basamakları sunmamakla birlikte kişilik gelişiminin yetişkinlik döneminde de değişip gelişebileceğini belirtmiştir. Patolojik ebeveyn tutumlarının kişilik gelişiminde önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiş, ve iki farklı karakter tipolojisinden bahsetmiştir: yaşamseverlik ve ölüseverlik. Fromm ölüseverliği mekaniklik ve yıkıcılık ile ilişkilendirmiş yaşamseverliği ise canlılık ve işlevsellik ile ilişkilendirmiştir. Ayrıca kuramında beş farklı sosyal karakter tipinden bahsetmiş ve bunlardan dördü (alıcı, istifçi, sömürücü ve pazarlayıcı yönelme) olumsuz olarak nitelendirilmiş biri (üretken yönelme) ise olumlu olarak

nitelendirilmiştir. Fromm kişilik kuramında yalnızca tekil olarak insanı değerlendirmemiş aynı zamanda toplum hakkında tarihsel, sosyal ve siyasal birtakım değerlendirmeler yaparak bir dizi değişim önerisinde bulunmuştur. Fromm modern toplumu kuramında oldukça fazla eleştirmiş ve köklü değişimlerin gerekliliğini vurgulamıştır (Ewen, 2009: 121-134; Fromm, 1941/2016).

2.2.1.6 Harry Stack Sullivan – Kişiler Arası İlişkiler Kuramı

Freud'un psikanalitik kuramındaki birçok konuyu kuramında kabul eden Sullivan özellikle kişiler arası ilişkiler üzerinden determinizmi ve ruhsal yapının enerjisi olması gerektiği fikrini desteklemiştir. Ruhsal enerjinin gerilimler yoluyla oluşacağını gerilimlerinde kaygı ve ihtiyaçlar ile ortaya çıkacağını ifade etmiştir. Sullivan kaygıyı olumsuz yaşantıların tamamı için şemsiye bir kavram olarak kullanmıştır. En temel ihtiyaç ise Sullivan'a göre şefkattir. Sullivan gerilim ve enerji dönüşümünün üç yolla sağlandığını ifade etmiş bu yolları protaksik, parataksik ve sintaksik yaşantı olarak isimlendirmiştir. Freud'un biyolojik yaklaşımından daha çok kişiliğin çevresel şartlardan daha fazla etkilendiğini savunmuştur. Sullivan'ın kuramı psikanalitik kuramlar ile sosyal öğrenme kuramları arası bir kuram olarak değerlendirilmekte bir açıdan da Horney'in kuramına "çevre" konusundaki fikirleri açısından benzerlik göstermektedir (Taylor, 2009: 104-107). Yaşamın ilk yıllarında ebeveynlere olan bağımlılık dış dünyadan kolay etkilenme ile yetişkinlikte kendini gösterdiğinden ve Sullivan'a göre kişilik bir fenomen olarak ele alındığından ve kendisini ancak kişiler arası ilişkilerde gösterebileceğinden asıl olarak incelenmesi gereken kişilerin kurdukları ilişkilerdir. Sullivan (1953) ilişki kavramını hem dış dünya ile kurulan ilişki hem de kişinin kendisi ile kurduğu ilişki için kullanmış bu ilişkilerin de birtakım zihinsel imgeler yoluyla korunduğunu ve devam ettirildiğini iddia etmiştir. Bu zihinsel imgelere ise kişileştirmeler/personifikasyonlar ismini vermiştir (Geçtan, 1995: 273; Kulaksızoğlu, 2002: 25). Kişilik gelişiminde yaşamın erken dönemlerinin önemini vurgulamakla birlikte Sullivan daha sonraki dönemlerde de kişiliğin geliştiğini savunmuş ve önceki takılmaların ileriki dönemlerde düzeltilebileceğini savunmuştur. Bu noktada Erikson ile benzerlik gösterirken Freud ile ayrılmıştır. Anne ile çocuk arasındaki ilişkinin de kişilik gelişiminde ayrıca önemli olduğunu ifade etmiştir (Ewen, 2009: 140-145). Ergenlik öncesi dönemin özellikle üstünde duran Sullivan bu dönemin sağaltıcı bir etkisi olduğunu düşünmüş ve çocukluk ile ergenliğin kişilik

gelişiminde ayrı bir yeri olduğunu belirtmiştir. Toplumsal sosyal yapının gelişimi ve evrelerini etkileyebileceğini dolayısıyla gelişim evrelerinin evrensel olmayacağını söyleyen Sullivan kişilik gelişimini 7 döneme ayırmıştır (Ellis, Abrams ve Abrams, 2008: 202-205).

2.2.1.6.1 Sullivan ve 7 Gelişim Evresi

İlk gelişim dönemi 0-1 yaş arasını kapsayan bebeklik dönemidir. Bu dönemde en önemli şey annenin şefkatli bir şekilde bebeğe temel bakımı vermesidir. Bebek annesinin kaygısından da etkilenir ve kişilik bu dönemden itibaren şekillenmeye başlar. Oral ihtiyaçlar vurgulanmakla beraber Freud'dan farklı olarak cinsel yönelimli bir doyumdan değil beslenme odaklı bir doyumdan söz edilir. Beslenme şefkat ile ilişkili bir kavram olarak dikkat çeker (İnanç ve Yerlikaya, 2016: 148-149).

İkinci gelişim dönemi 1-5 yaşları arasını kapsayan ilk çocukluk dönemidir. Bu dönemde çocuk dil gelişimini tamamlar. Sullivan dili sintaksik bir yaşantı olarak tanımlar ve bu kavram sembollerin anlam kazanması olarak özetlenebilir. Bu dönemin en önemli kazanımı çocuğun hem cinsi olan ebeveyni ile özdeşim kurmasıdır ve bu durum toplumsal cinsiyet rolleriyle yakından ilişkilidir. Çocuk için en kötü durum ise her isteğini kabul eden veya her isteği görmezden gelen ebeveyn tutumlardır. Çocuk dünyayı bu dönemde düşmanca algılayorsa “kötülük beklentisine” girebilir ve bu durum çocuğun içine kapanmasına sebep olabilir. Bu durumla mücadele yöntemlerinden birisi hayali arkadaşdır ve Sullivan'a göre bu patolojik bir durum değil ön ergenlikte kazanılacak gerçek arkadaşlıklara ön hazırlıktır (Geçtan, 1995:282).

Sullivan'a göre üçüncü gelişim dönemi ikinci çocukluk dönemidir ve 6-8 yaşlar arasını kapsayan bu dönemde çocuk hemcinsinden olan arkadaşlarıyla oyun ihtiyacını karşılar. Çocuk bu dönemde dış dünya ile tanışır ve rekabeti ve arkadaşlığı öğrenir. Adler'e benzer olarak Sullivan'da ilkökul yıllarını kapsayan bu dönemin kişilik üzerinde etkili olduğunu ve öğretmen çocuk ilişkisinin kişilik gelişiminde çok önemli bir yeri olduğunu vurgular (Ewen, 2009: 147).

Dördüncü gelişim evresi ön ergenlik dönemidir ve 8,5 – 12 yaş aralığını kapsar. Bu dönemin en önemli özelliği aynı yaş grubundaki arkadaşlarla kurulan yakın ilişki ihtiyacıdır. Bu dönemde çocuk diğeri odaklı düşünmeye öğrenir ve şehvet olmayan aşk ilişkileri bu dönemde yaşanabilir. Ön ergenlik evresi de geçmiş kişilik gelişimi

dönemlerinin eksikliklerinin tamamlanabildiği bir evre olarak tanımlanırken bu evreden sonraki dönemlerde kusurların düzelmesi Sullivan tarafından daha zor ve karmaşık olacağı şeklinde yorumlanmıştır (Engler, 2013: 105).

Erken ergenlik dönemi Sullivan'ın gelişim evrelerinin beşincisidir ve 13-17 yaşlar arasını kapsamaktadır. Bu dönemde biyolojik ergenlik başlar ve fiziksel değişimler deneyimlenir buna bağlı olarak kişi güvensizlik duyguları geliştirebilir. Dış dünyanın istekleri ile ergenin iç dünyasındaki çatışmalar kişi için bu dönemi Sullivan'ın ifadesiyle “cehennem”e çevirmektedir ve gelişim dönemleri içerisinde en zor geçen dönemlerden biri olarak yorumlanmaktadır. Bu dönemde kişi için büyük ihtiyaçlardan bir tanesi şehvet, yakın ilişki ve güven üçgeninde yaşadığı çatışmalar için yetişkinler tarafından verilecek rehberlik ve danışmanlıktır (Kulaksızoğlu, 2002: 27).

Altıncı gelişim evresi 18-20 yaşları arasını kapsayan geç ergenlik dönemidir ve bu dönemde en önemli ihtiyaç uzun süreli ilişkiler kurabilmektir. Bu dönemde birey yetişkinlerin hayatlarında yer alan maddi sorunlar ve sosyal sorumluluklarla baş başa kalır ve bunların üstesinden gelmeye çalışır. Bu dönemde başarılı bir baş etme sistemi geliştiren bireyler sağlıklı ilişkiler kurabilme yeteneği kazanırlar. Bu dönemi başarılı olarak atlatabayanlar kimlik gelişimi konusunda sıkıntı yaşarlar ve kendileri hakkında sahte bir kimlik oluşturabilirler. Bu dönemde sintaksik yaşantı modu olgun seviyeye ulaşır ve kişi şehvet ve güven duyguları ile birlikte karşı cins ile ilişkiler geliştirebilmeyi ve diğer insanlar ile fikri paylaşımlar yapabilmeyi başarır. Hayat ile nasıl baş edileceğini talim eden bireyler geçmiş dönemlerde takılmalar yaşadılarsa bu dönemde “seçici dikkatsizlik” gibi bir takım işlevsel olmayan savunma ve baş etme yolları da geliştirebilirler (Geçtan, 1995:282; Taylor, 2009: 106).

Yedinci ve son gelişim evresi yetişkinlik dönemidir ve geç ergenlik döneminden sonraki kısmı kapsar. Bu dönem Sullivan tarafından yeterince açıklanmamıştır fakat Sullivan bu döneme kadar başarıyla gelen kişilerin sağlıklı bir kişilik gelişimini tamamladıklarını iddia etmiştir. Bu döneme kadar gelen kişilerin gerçek bir insan olmayı başardıklarını iddia eden Sullivan insanların ekseriyetinin ise ön ergenliğe kadar ancak gelebildiğini savunmuştur. Sullivan özellikle insanlarla ilişki kurabilme başarısı üzerinden kişilik gelişimini değerlendirmiş ve tatmin edici ilişkiler kurabilen, sintaksik yaşantı modunu geliştirmiş, diğer insanların kaygı ve güven duygularını

anlayabilen insanların yetişkinliğe ulaşabildiğini iddia etmiştir (Geçtan, 1995:283; Sullivan, 1953).

2.2.1.7 Erik Homburger Erikson – Psikososyal Gelişim Kuramı

Erikson'un diğer psikodinamik kuramcılardan farkı Freud'un psikanalitik kuramını reddetmek yerine veya büyük oranda yanlışlamak yerine psikanalitik kuramı genişleterek kendisine göre eksik olan kısımlarını tamamlamaktır (Elkind ve Dönmez, 1979: 27-38; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 32-33). Erikson Freud'un yapısal modelini, bilinçdışı süreçler fikrini, cinsellik üzerine olan fikirlerini ve diğer birçok konudaki düşüncelerini benimsemiş yalnızca eleştirdiği noktalarda çıkartmalar veya eklemeler yapmıştır. Erikson'un Freud'un kuramında en çok eleştirdiği konu ise Freud'un ego hakkında düşündükleridir. Erikson'a göre ego yalnızca id ve süperegö arasında bir arabulucu olamaz. Ruhsal yapı içerisinde egonun çok daha fazla görev ve işlevleri bulunmaktadır. Erikson'un libido ve id gibi fenomenler üzerinde değil de ego üzerinde durması kuramının ana eksenini oluşturmaktadır. Erikson daha sonra ego psikologları olarak anılacak diğer psikologlar gibi egonun akılcı ve yönlendirici yönünün daha fazla üzerinde durmuştur. Erikson ayrıca psikanalitik teorisin biyolojik yönünü koruması gerektiği fikrini savunmuştur. Biyopsikososyal bir varlık olan insanın bütün bu yönleri ile birlikte ele alınması gerektiğini de dile getirmiştir (Coles, 2000: 25; Ewen, 2009: 160)

Erikson egonun id ve süperegö arasında uzlaştırıcı olmaktan daha öte bir yapı olduğunu söyledikten sonra egonun ne gibi işlevleri olduğunu da açıklamıştır. Erikson'a göre egonun iki temel işlevi vardır: Kimlik ve hakimiyet. Erich Fromm'a benzer olarak Erikson'da her insan için kimlik duygusu geliştirmenin hayati bir ihtiyaç olduğu fikrindedir. Egonun kimlik ve hakimiyet işlevlerinden ilki olan kimlik işlevi işte bu kimlik duygusunun korunmasını sağlamak içindir. Kimlik işlevi dört bileşenden oluşur: İlk bileşen bireyselliktir ve bu kişinin diğerlerinden farklı ve bilinçli biricik bir varlık olduğu duygusunu veren kimlik bileşenidir. İkinci kimlik bileşeni bütünlük ve sentezdir. Bu bileşen kişinin gelişimi boyunca farklı farklı kimlik özelliklerini birleştiren ve bütünleştiren kimlik bileşenidir. Üçüncü kimlik bileşeni aynılık ve süreklilik bileşenidir ve bu yapı kişinin kimliği üzerindeki tutarlılığı sağlar ve kişiye aynılık duygusu verir. Dördüncü kimlik bileşeni sosyal dayanışmadır. Bu yapı sosyal çevre tarafından onaylanma hissine kaynaklık eder ve sosyal desteklenme

ile kimlik korunur. Erikson'a göre kimlik oluşumu bebeklikte anne ile olan ilişkiler ile başlar ve ergenliğe kadar tam olarak olgunlaşmaz. Erikson'da varoluşçu kuramcılara benzer olarak sanayi devrimi sonrası oluşan yeni Avrupa toplumunda terapiye gelen sorunların Freud'un tanımladığı sorunlardan farklı sorunlar olduğunu fark etmiş ve psikanalitik teorinin revizyona ihtiyacı olduğunu savunmuştur. Erikson bu değişimin odağı olarak ise kimlik duygusunu görmüştür. Kimlik karmaşası yaşayan insanların psikopatolojiye açık hale geldiğini düşünmüş ve kimlik karmaşası yaşamaktansa olumsuz bir kimlik geliştirmenin dahi daha iyi olduğunu savunmuştur. Erikson ayrıca egonun kimlik işlevi üzerinde dururken ortamsal ve zamansal etkenlerinde üzerinde durmuştur. Kuramını oluştururken sosyal etmenlerinde kesinlikle gözden geçirilmesini savunduğundan kimlik oluşumunda tarihi birtakım olayların kolaylaştırıcı veya zorlaştırıcı etkiler yaptığını da iddia etmiştir Örneğin dünya savaşları vb. gibi zorlu tarihi dönemler kimlik duygularının gelişmesi için zor zamanlar ve ortamlar oluştururken refahın arttığı zamanlar ise bu duygunun gelişmesi için daha temiz alt yapılar sunar (Erikson, 1951/1968: 41-85; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 48-84; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 160-163; Schultz ve Schultz, 2017: 170).

Egonun diğer işlevi ise hakimiyet duygusunun gelişmesini sağlamaktır. Adler'in üstünlük arayışına benzer olarak Erikson'da insan doğasının hakimiyet duygusuna ihtiyacı olduğunu savunmuş ve egonun bir işlevinin de bu hakimiyet duygusunu korumak olduğunu savunmuştur. Hakimiyet ve kontrolün sağlanması haz sağladığı gibi engellenmesi derin ve yoğun öfke ve nefret duygularının oluşmasına sebep olur. Hakimiyet duygusu çocuğun yürümesinden yeni şeyler öğrenmeye kadar birçok konuda insana enerji sağlar. Kimlik duygusunda olduğu gibi sosyal çevre, ortam ve zaman hakimiyet duygusunun gelişmesinde çok önemli bir yere sahiptir ve olumlu bir kimlik geliştirilmesi için egonun dış dünya ile işlevsel bir şekilde başa çıkması ve bazı değişkenleri kontrol edebilmesi gerekir (Engler, 2013: 139; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 69-84; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 160-163).

Ego içinde bulunulan toplumdan ve kültürden oldukça fazla etkilenmektedir. Bebeklikten itibaren öncelikli olarak ebeveynlerin sağlıklı ilişki kurma biçimleri ve uygun desteği sağlamaları egonun gelişmesi için hayati öneme sahiptir. Erikson çevresel etmenlere oldukça fazla önem vermekte ve toplumsal yapının ruhsal yapıyı destekleyici olması durumunda sağlıklı bir kişilik gelişiminin olacağından bahsetmektedir. Ayrıca Freud'dan farklı olarak dış dünyanın daha olumlu ve

destekleyici olduğunu iddia etmiştir. Sosyal desteğin karşılanması durumunda kişi kendine toplum içerisinde bir yer edinebilmektedir ve bu desteğin olmaması veya inkâr edilmesi durumlarında da öfke gibi güçlü olumsuz duygular meydana gelmektedir. Kültürün kişilik üzerindeki olumlu etkileri olduğu gibi olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Özellikle kültür birbiriyle zıt konumda olan değerleri ve özellikleri aynı anda kişiye rol olarak biçerse kişi kimlik karmaşası yaşayabilmektedir (Atak, 2011:163-213; Bee ve Boyd, 2009: 536; Elkind, 1979: 27-38; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 69-84).

Erikson Freud'un teorisinde açıkladığı yapısal modeli kabul etmektedir ancak bu modelin ruhsal yapının bir yerlerinde bulunduğunu düşünmemektedir. Bu kavramların fenomenler olduğunu dile getirmekte ve bunların evrensel birer gerçek olduğu fikrini desteklememektedir. İdi insanın kalıtsal bir hazinesi olarak görmekte ve tüm içgüdülerin bu bilinçdışı kavram üzerinden gerçekleştiğini düşünmektedir. Egoyu uzlaştırmacılığı yanında kimlik ve hakimiyet duygularının korunması için de çok önemli bir yere koymakta ve savunma mekanizmalarının da egonun bir işlevi olduğu fikrini desteklemektedir. Ayrıca savunma mekanizmalarının sağlıklı baş etme yöntemleri olarak da kullanılabileceğini iddia etmiştir. Toplumsal yapı ve işleyiş ile kültürel etkenlerde oldukça fazla önem verdiğinden süperegoun kişinin bir parçası haline gelme sürecinde önemli olduğunu vurgulamaktadır. Süperegoun ideal ve vicdan kısımlarının oluşumunda ebeveyn etkisinin önemine vurgu yapmış ve ego ile süperegou arasında önemli farklılıklar olması durumunda kişinin intrapsişik çatışmalar yaşayacağını iddia etmiştir. Bu sebeple ebeveynlerin toplumsal değer ve kültüre uygun rehberlik etmesi gerektiğini savunmuştur (Dereboy, 1993: 9-35; Erikson, 1951/1968: 176-188; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 160-163; Taylor, 2009: 119-124).

2.2.1.7.1 Psikososyal Gelişim Basamakları-İnsanın Sekiz Çağı

Erikson'da Freud, Jung, Sullivan gibi belli yaş dönemleri ile birlikte belirli kişilik gelişimi basamaklarından geçileceğini iddia etmiş ve bu basamaklara psikososyal gelişim basamakları adını vermiştir. Erikson'un kuramında sosyal ortamın önemli oluşu dönemlerin isimlendirilmesinde de ortaya çıkmıştır. Erikson'a göre sosyal çevre, zaman ve ortam egonun ortaya çıkışı ve gelişiminde kilit bir rol üstlenmektedir. Ego içine doğulan kültürün değer ve görüşlerinden etkilenecek şekilde şekillenecektir. Erikson kuramında gelişim dönemlerini 8 farklı gruba ayırmış ve kişilik gelişimini Freud'dan

farklı olarak ergenlik sonrasına da taşımıştır. Erikson'a göre kişilik gelişimi ve daha temede ego gelişimi yaşam boyu gelişimini sürdürmektedir ve her dönem kendi içerisinde ve genel olarak hayat boyu önemli etkilere sahiptir. Bu görüşe göre kişilik yalnızca yaşamın ilk yıllarında gelişip biten bir süreç olmaktan çıkarak yaşam boyu devam eden dinamik bir süreç haline dönüşmüştür (Ewen, 2009: 163; İnanç ve Yerlikaya, 2016:164-165; Tarhan ve Kılıç, 2015).

Erikson gelişim dönemlerinin epigenetik ilkeye göre ilerlediğini ifade etmiştir. Epigenetik ilke biyolojik bir kavramdır ve bebeğin anne rahmindeki gelişim süreçleri için kullanılmaktadır. Bu ilkeye göre embriyo fetüs haline dönüşene kadar belirli bir takım evrelerden geçmekte ve bu evreler evrensel olarak tüm çocukların sırayla takip ettiği bir sırayla gerçekleşmektedir. Tıpkı bebeğin uzuvlarının oluşması gibi kişiliğin farklı yönlerinin oluşması da yaşam boyu devam eden belirli bir sırayla olur ve bu durum herkes için aynı sıra ile gerçekleşmektedir. Erikson'a göre her bir dönem ego gelişimi açısından kendi özel içeriğine sahiptir. Doğumdan itibaren her dönemde kişi karşıt bileşenlerin çatışması ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu karşıt bileşenlerin çatışmasını çözmek kişi için temel gelişim görevidir ve görevi başarıyla tamamlamak için karşıtları deneyimlemek gerekmektedir. Örnek vermek gerekirse ergenlik dönemi kimlik duygusu geliştirmeye karşı rol karmaşası dönemi olarak isimlendirilmiştir. Bu dönemdeki karşıt bileşenler kimlik duygusu ve rol karmaşasıdır. Egonun başarması gereken temel gelişim görevi karşıt bileşenleri kavrayarak olumlu olana yönelik dış dünyaya uyum sağlamasıdır. Temel gelişim görevlerini başarmak için gereken en önemli husus karşıtların her ikisini de anlayıp kavramaktır. Yalnızca kimlik duygusunu deneyimleyen ego, dış dünyada rol karmaşası yalayacak bir durumla baş başa kaldığında bocalayacaktır. Her iki durumu da anlayan fakat güçlü yanı olarak kimlik duygusunu geliştiren ego ise nasıl hareket etmesi gerektiğini bilecek ve ona göre yol alacaktır. Temel yaşam görevlerinin başarıyla tamamlanması dönemin temel gücünü elde etmeye yarayacaktır. Temel yaşam görevinin başarıyla yerine getirilememesi durumunda ise dönemlere has olan temel patolojiler ortaya çıkacaktır. Erikson ayrıca her bir dönem için uyum sağlayıcı nitelikte olan psikoseksüel adaptasyon modalarından bahsetmiş ve bunları daha çok cinsel-haz yönelimli uyum araçları olarak açıklamıştır (Burger, 2011: 106; Coles, 2000: 137-139; Erikson, 1951/1968: 222; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 164-165).

Erikson her bir dönemin kişilik gelişimi için önemli bir yere sahip olduğunu ve her dönemde elde edilen temel gücün bir sonraki dönem için sağlam altyapılar hazırladığını iddia etmiştir. Bunun yanında yaşam boyu devam eden kişilik gelişiminde yaşan herhangi bir dönemdeki fiksasyon sonraki dönemlerde de fiksasyon yaşanacağını garantisi olamaz. Erikson’a göre daha erken dönemlerdeki fiksasyonlar ileriki gelişim dönemlerinde çözülebilmektedir. Erikson gelişim dönemlerinin epigenetik ilkeye göre evrensel olarak aynı sırayla devam ettiğini iddia etmekle birlikte dönemlerin temel yaşam görevlerini başarmak için girişilen mücadele yöntemleri hakkında kültürel olarak değişebileceğine yönelik fikir belirtmiştir. Bu da kültürel ve sosyal çevrenin kuramdaki önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Sosyal ve kültürel çevrenin olumlu bir doğasının olduğunu iddia eden Erikson, insan ile çevre arasında “karşılıklı gelişim yasası” adını verdiği bir kanunun işlediğini ve toplumun bireye gerekli olan sosyal destek çeşidini sağladığını ifade etmiştir (İnanç ve Yerlikaya, 2016: 164-165; Miller, 2008).

2.2.1.7.1.1 Bebeklik - Temel Güvene Karşı Güvensizlik

Freud’un oral dönemine benzer şekilde yaşamın takriben 1,5 yıllık dönemini kapsamaktadır. Bebeklerin bağlanmaya uygun bir şekilde dünyaya geldiğini ifade eden Erikson yaşamın bu ilk döneminde anne ile çocuk arasındaki ilişkinin dönemin temel karmaşasının çözülmesinde kritik öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Bebeğin temel ihtiyaçlarının karşılanması durumunda bebekte güvende olduğuna ve kendisiyle ilgilenildiğine yönelik olumlu duygular oluşacaktır. Temel ihtiyaçların yok sayılması ve karşılanmaması durumunda ise bebekte dış dünyaya yönelik güvensizlik duyguları oluşacaktır. Bu gelişim basamağının temel adaptasyon modu “oral duyum” olarak belirtilmiştir. Freud’a paralel biçimde bebek beslenme ihtiyacını ağız, dil ve dudaklar ile sağlayacağından dönem için oral yol önemli bir rol üstlenmektedir. Beslenme önemli olmakla birlikte 6 aydan sonra bebeğin ebeveynleri olan ilişkisi de önem kazanmakta ve bebek için sevmeye layık bir bebek olduğu duygusunun gelişmesi önem arz etmektedir. Bu dönemin temel psikososyal karmaşası temel güvene karşı güvensizliktir. Temel yaşam görevinin başarıyla tamamlanması durumunda kazanılacak olan temel güç ise umuttur. Bebeğin ebeveynleri tarafından güven duygusunu da güvensizlik duygusunu da tatması gerekmektedir zira iki durumu da deneyimlemeyen bebeğin sağlıklı bir kişilik gelişimi sürdürmesi mümkün olmayacaktır. Bu durumda çocuğa yeterli ve dengeli bakım verilmesi ve bebeğin

birtakım acı verici deneyimleri de tatmasına izin verilmesi ve belirli bir zaman içerisinde ihtiyaçlarının karşılanabildiği hissinin yaşatılması önemlidir. Bunun yanı sıra yukarıda da bahsedildiği üzere bu dönemde temel karmaşa başarıyla çözülme dahi sonraki dönemlerde sağlıklı güven ortamı yakalayan kişi yeden güven duygusu geliştirebilecek ve temel güç olan umudu elde edebilecektir. Bunun tam tersi olan durum da Erikson'a göre mümkündür ve sonraki dönemlerde daha önce kazanılan temel güç kaybedilebilmektedir. Bebeklik döneminde temel karmaşa çözülemez ve bebek temel güç olan umudu kazanamazsa temel patoloji olan geri çekilme ortaya çıkacaktır ve bebekte dış dünyanın güvenilmez olduğu duyguları hakim olacaktır (Cüceloğlu, 2015: 357; Elkind, 1979:27-38; Erikson, 1951/1968: 222-226; Erikson, 1968: 91-107; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 85-86; Ewen, 2009: 163-164; İnanc ve Yerlikaya, 2016: 166-167).

2.2.1.7.1.2 İlk Çocukluk - Özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku

Freud'un anal dönem olarak adlandırdığı 1,5-3 yaşları arası olan dönem Erikson tarafından ilk çocukluk olarak isimlendirilmiş ve dönemin temel karmaşası özerkliğe karşı kuşku ve utanç olarak ifade edilmiştir. Bu dönemin temel adaptasyon modu anal üretral kas modudur ancak Erikson bu dönemde sadece tuvalet ile konularda çocukların zevk almadığını daha birçok bedensel aktiviteden de aynı şekilde zevk aldıklarını belirtmiştir. Çocuklar bu dönemde bedenlerinin kontrolüne ele alma ve istediklerini yapma eğiliminde olurlar. Bu isteklerini yapma eğilimleri inatçı davranışlara da dönüşebilmektedir. Çocukların bu istediklerini yapma yolundaki hareketleri ebeveynler tarafından kuşku ile karşılanabilmektedir. Bu da çatışmanın temelinde yer almaktadır. Çocukların sosyalleşmeleri ve davranışları ebeveynler tarafından fazlasıyla kontrol altında tutulursa bu durumda çocuk özerkliğini sağlayamayacaktır. Çocukların ayrı bir birey olarak kendilerini ifade etme girişimleri kültürel ve sosyal normların sınırları ile paralel biçimde ebeveynler tarafından çocuğa anlatılırsa bu durumda çocuk engellemelerin nedenini fark edecek ve özerklikle birlikte engellemeyi de tadarak karmaşayı başarıyla çözecektir ve dönemin temel gücü olan iradeyi kazanacaktır. Ancak ebeveynleri tarafından ayrı bir birey olarak hareket etmesine yeterli derecede izin verilmeyen ve fazlasıyla engellenen çocuklar ise temel çatışmayı çözemeyerek dönemin temel patolojisi olan zorlantı geliştireceklerdir (Cüceloğlu, 2015: 357; Elkind, 1979:27-38; Erikson, 1951/1968: 226-229; Erikson,

1968: 107-115; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 87-88; Ewen, 2009: 164; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 167-168).

2.2.1.7.1.3 Oyun Çağı - Girişkenliğe Karşı Suçluluk

Freud'un fallik dönemine denk gelen ve yaklaşık olarak 3-5 yaşları arasını kapsayan bu dönemde Freud'dan farklı olarak Erikson çocukların yalnızca hemcinsi ebeveynleri ile özdeşim kurmadıklarını ayrıca çocuğun merak duyguları ve hedefli davranışlarda bulunma özelliklerini de geliştirdiklerini iddia etmiştir. Bu dönemin temel psikoseksüel adaptasyon modu genital-devinsel moddur. Bu dönemde çocukların dikkatini cinsel organları çekmektedir ve hareket kabiliyetlerini amaçlı davranışlar sergilemek adına kullanabilmektedirler. Çocuklar bu dönemde düşünsel faaliyetler konusunda da ilerleme kaydettiklerinden birtakım fantazik hayaller kurabilmektedirler bu hayaller kendilerinin daha güçlü olduğu hemcinsi ebeveynlerinin ise daha zayıf olduğu hayaller şeklinde cereyan ediyor olabilir ancak bu tür hayaller çocuklarda dönemin karmaşası olan girişkenliğe karşı suçluluk karmaşasının aktive olmasına neden olmaktadır. Bu dönemde çocukların özellikle cinsel konular hakkında ebeveynleri ile girdikleri diyaloglarda özenli bir biçimde bilgilendirilmeleri ve toplumun ve sosyal çevrenin ahlaki normlarına uygun şekilde hareket etmeleri konusunda çocuklara rehberlik edilmesi temel çatışmanın çözülmesi açısından çok önemlidir. Çocuk temel çatışmasını başarılı bir şekilde çözmesi durumunda dönemin temel gücü olan amacı kazanacaktır ve kendisine hedefler koyarak hareket etme becerisi geliştirecektir. Bu dönemde gerekli rehberlik yapılmayan ve özellikle cinsel merakları sağlıklı bir şekilde tatmin edilmeyen çocuk suçluluk duyguları geliştirecek ve cezalandırıcı süperego geliştirecektir. Bu durumda dönemin temel patolojisi olan çekingenlik ortaya çıkacaktır. Bu dönemde ebeveynlerin dikkat etmesi gereken önemli konu çocuğun meraklarını engellemek adına her konuda çocuğa yol açmamak olmalıdır. Çocuğun ahlaki gelişimin düzgün olması açısından çocukların doğru bilgiler ile aydınlatılması ve davranışlarını bu normlara göre düzenlemesi gerektiği sağlıklı bir biçimde anlatılmalıdır (Elkind, 1979:27-38; Erikson, 1951/1968: 229-232; Erikson, 1968: 115-122; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 88; Ewen, 2009: 166; Gander ve Gardiner, 2008; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 168-169).

2.2.1.7.1.4 Okul Çağı - Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu

Bu dönem Freud'un gizil dönem olarak adlandırdığı ve cinsel ilginin akademik başarılarla kaydığı dönemdir ve Erikson da Freud ile aynı düşünceleri paylaşmaktadır. Bu dönemde çocuklar sosyal ortamda öğrenme davranışı sergilemeye başlarlar. Aile ortamıyla birlikte okul ortamı oluşmuştur ve arkadaş ilişkileri ile birlikte öğretmen ilişkileri de hayatın içerisine dâhil olmuştur. Çocuk üzerinde ebeveyn etkisi zayıflamaya başlamıştır ve çocuk derslerini, ödevlerini, etkinliklerini planlayarak bir şeyleri başarmak isteği ön plana çıkmıştır. Çocuğun bu davranışları başarı ile sonuçlanırsa ve yaptığı işler ödevler etkinlikler sonucu yeterli sosyal ilgiyi ve takdiri alırsa çocuk dönemin temel karmaşası olan çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu temel karmaşasını başarıyla çözecektir ve dönemin temel gücü olan yeterlilik gelişecektir. Bu dönemde önemli olan toplumun ve çocuğun içinde yaşadığı sosyal çevrenin getirilerine uygun bilgi ve becerilerin öğrenilmesidir. İlkel kabilelerde de bu çağ aynı şekilde öğrenmeyle geçerken modern toplumlarda da okul aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu dönemde çocuğu belli bir miktarda aşağılık duyguları yaşaması da gereklidir. Yeterli miktarda aşağılık duygusu motivasyon sağlayıcı bir yapıya sahiptir ve bu noktada Erikson'un fikirleri Adler ile oldukça benzerlik göstermektedir. Bu dönemde yeterli destek alamayan ve başarılı olamayan dolayısıyla temel çatışmayı başarılı bir şekilde atlatamayan çocukta dönemin temel patolojisi olan tembellik oluşacaktır (Cüceloğlu, 2015: 357; Elkind, 1979:27-38; Erikson, 1951/1968: 232-234; Erikson, 1968: 122-128; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 89-90; Ewen, 2009: 166; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 169-170).

2.2.1.7.1.5 Ergenlik - Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası

Bu dönem çocukluk çağının sona erip gençlik çağının başladığı dönemdir ve dönemin psikoseksüel adaptasyon modu genital moddur. Bu dönemde cinsel organlar ogulaşır ve çocuk bedensel bir gelişim de yaşar. Kimlik gelişimi bu çağa özel bir durum değildir zira Erikson egonun ve kimliğin doğumdan itibaren gelişmeye başladığından söz eder fakat ergenlik çağı kimlik gelişiminin en yoğun yaşandığı dönemdir ve dönemler arasında ayrı bir yere sahiptir. Erikson kimlik gelişiminin biyolojik, çevresel ve ego süreçleri olmak üzere üç sürecin birlikte aktif olmasıyla gerçekleşeceğini iddia etmiştir (Çelen, 2011). Bu dönemde genital olgunlaşma yaşansa dahi yaşanan karmaşa genital ve cinsel içerikli değil daha çok psikolojik ve sosyal içeriklidir. Bu dönemde kimlik

oluşumu için iki temel kaynak bulunmaktadır: İlki çocukluktan itibaren geliştirdiği ve özdeşimleri ve tüm yaşanmışlıkları kapsayan bir süreç olarak kimliği inşa etmek diğeri ise ergenin ortamsal ve zamansal dünyasıdır.

Kimlik duygusu kazanırken uğranılan üç durak bulunmaktadır. Ergenin cinsiyet rolünü kazanması, mesleki yönelimini belirlemesi ve sosyal rolünü yerleştirmesi. Bu dönemde ergen gelişen biyolojik yapısıyla birlikte kendi cinsiyetinin nasıl hissettirdiğini ve cinsiyetine uygun nasıl hareket edebileceğini anlamaya ve hayatına yerleştirmeye çalışır. Birçok mesleki alan tanır ve akademik başarısına paralel olarak bunlar arasında tercihlerde bulunur. Erikson mesleki kimlik oluşturma karmaşasının ergenlerin kimlik karmaşası yaşarken en zorlandıkları alan olduğunu ifade etmiştir. Diğer alan ise sosyal rolün anlaşılmasıdır. Kendi akran grubunda ergen yerini bulmaya çalışırken aynı zamanda farklı insanlarla sıkı özdeşimler kurabilmektedir. Bunların tamamı kimlik karmaşası yaşayan gencin kullandığı savunma mekanizmaları olarak yorumlanmaktadır. Kimliğe karşı kimlik karmaşası dönemi Erikson tarafından mortatoryum (askıya alma) dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde ergen geçmiş zamanlardan beri kurduğu tüm özdeşimleri ve yaşantıları bir kenara bırakarak toplumdaki yerini, mesleğini ve cinsel rolünü bulmak adına farklı deneyimler yaşamak ister. Yaşanılan bu arayış süreci kimlik bunalımı olarak yorumlanmaktadır. Kimlik bunalımı ergenlik çağındaki tüm gençler tarafından yaşanır ve bu deneme yanılma döneminde gençler kendi kimliklerini bulma yoluna girerler. Kimlik bunalımının dışında bir de kimlik karmaşası yaşanması söz konusu olabilir ve bu durum daha ağır bir durumdur ve ergenin dış dünya ile uyumunu bozabilir. Yeterli düzeyde kimlik karmaşası yaşanması diğer dönemlerde olduğu gibi temel karmaşanın başarıyla atlatılması için gerekli bir durumdur. Bu dönemde gencin etrafında kendisine rol model olabilecek ve rehberlik edebilecek yetişkinlerin bulunması dönemin başarıyla geçirilmesi açısından önemlidir. Kimliğe karşı kimlik kargaşası çatışmasını başarıyla atlatan genç dönemin temel gücü olan bağlılığı kazanır ve istemli ve iradeli tercihler yapabilen bir kişi haline gelir. Dönemi başarıyla atlatamayanlar ise dönemin temel patolojisi olan rol yadsıması yaşarlar. Rol yadsıması Erikson'a göre çok çekingen ve utangaç bir kimlik geliştirmekle veya aşırı isyankâr bir kimlik geliştirmekle kendisini gösterecektir (Cüceloğlu, 2015: 357; Elkind, 1979:27-38; Erikson, 1951/1968: 234-237; Erikson, 1968: 128-135; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 89-90; Ewen, 2009: 166-168; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 170-172).

2.2.1.7.1.6 Genç Yetişkinlik - Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık

Bu dönem kimlik kargaşası dönemini atlatan ve kendisinin kim olduğu konusunda bir fikre sahip olan genç yetişkinlerin evresidir ve bu dönemin sınırları yaş ile değil üretkenlik ihtiyacının doğup doğmamasına göre belirlenir. Bu sebeple bu dönem bazen çok kısa sürebildiği gibi bazı kişilerde uzun yıllar sürer. Bu dönemin temel özelliği genç yetişkinin başka insanlar ile gerçek ilişkiler kurabilmesidir. Yakınlığa karşı yalıtılmışlık döneminde psikoseksüel adaptasyon modu cinselliktir. Ergenlik dönemindeki cinsel yönelimler daha çok kimlik ile ilgili olan arayışların bir sonucu olarak görülürken bu dönemdeki cinsellik karşı cins ile gerçek ilişkiler kurabilmek üzerinden yorumlanmaktadır. Bu dönemde genç yetişkin kimliğini yitirme korkusu yaşamadan başkaları ile gerçek ilişkiler geliştirebilmişse bu durum yakın bir ilişki olarak değerlendirilmektedir. Gerçek bir ilişkinin sorumlulukları ve bazı zorlukları bulunmaktadır ve bu zorluklara karşı durabilmek, empatik ve içten ilişkiler kurabilmek bu dönemin içinde kurulması beklenen ilişkilerinin özelliklerindendir. Kimliğini oturtmuş bir genç yetişkin sağlam dostluklar ve karşı cinsten bir eş bulabilir ve bu ilişkileri fedakârca ve akıllıca sürdürebilir. Yakınlığa karşı yalıtılmışlık döneminde yeterli düzeyde yalıtılmışlık yaşamak da diğer dönemlerde olduğu gibi gereklidir ve yakın ilişkileri daha doğru anlamda kurma noktasında yol göstericidir. Bu dönemin temel karmaşası başarıyla çözümlerse genç yetişkin dönemin temel gücü olan sevgiyi geliştirir. Erikson'un sevgi gücünden kastı Fromm'un gerçek sevgi tanımıyla paralellik göstermektedir. İçerisinde saygı, arkadaşlık, tanıma, cinsellik vb. gibi birçok kavramı da barındırmaktadır. Bu dönemin başarılı bir şekilde atlatılamaması ise temel patoloji olan dışlama ile sonuçlanacaktır ve bu durum kişinin yakın ilişkiler kurmasına engel olacaktır (Cüceloğlu, 2015: 357; Elkind, 1979:27-38; Erikson, 1951/1968: 237-240; Erikson, 1968: 135-142; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 90; Ewen, 2009: 168-169; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 172-173; Santrock, 2016).

2.2.1.7.1.7 Yetişkinlik - Üretkenliğe Karşı Durgunluk

Genç yetişkinlik evresinde kişi toplumdaki yerini belirlemiş, eş seçimini vb. gerçekleştirmiştir. Bu dönem genç yetişkinlik evresinin ardından yaşlılığa kadar süren evreyi kapsamaktadır. Psikoseksüel adaptasyon modu üreme olan bu dönemin temel özelliği yetişkinlerin kendilerinden sonraki nesilleri oluşturma, eğitme, rehberlik etme ve yeni bir şeyler meydana getirme isteğidir. Bu dönemdeki üremeden kasıt yalnızca

cinsel olarak üreme değil aynı zamanda kişilerin yeni bir şeyler bulması, bilimsel ve sanatsal çıktılar oluşturmaları, nesiller yetiştirmesi ve kültürel ve sosyal ödevlerini yerine getirmesidir. Erikson'un yetişkinlik hakkındaki düşünceleri Jung'un evreleri ile de benzerlik göstermektedir. Bu dönemde genç kuşakların yetiştirilmesi ve sorumluluk alınarak onların gelişimlerinin seyredilmesi yetişkinlerin bir ihtiyacıdır ve Erikson'a göre yetişkinler kendilerine ihtiyaç duyulmasını da ihtiyaç olarak hisseder. Bu dönemde yaşanan temel karmaşa üretkenliğe karşı durgunluktur ve yetişkin bireylerin durgunluk yaşaması ve içlerine dönerek üretecekleri şey her neyse bu konuda muhasebe yapması ve yoğunlaşması gerekli görülmektedir. Bu durum geçmiş dönemlerdeki durumla benzerlik göstermektedir ve hayata uyum ve başa çıkma için gereklidir. Bu dönemin temel karmaşası başarıyla atlatılırsa dönemin temel gücü olan ilgi ortaya çıkacaktır ve yetişkin birey diğerlerine bu ilgi ile yaklaşabilecektir. Dönemin karmaşası başarıyla atlatılamazsa temel patoloji olan reddedicilik ortaya çıkacaktır. Reddedicilik insanları bencilleştirmekte ve kendisinden başka hiçbir değeri ve kişiyi umursamaz hale getirmekte ve boşluk duygularının oluşmasına sebep olmaktadır. Bencillik Erikson tarafından dünya savaşlarının ve tüm vahşi eylemlerin çıkış noktası olarak yorumlanmaktadır (Cüceloğlu, 2015: 357; Elkind, 1979:27-38; Erikson, 1951/1968: 240-241; Erikson, 1968: 135-142; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 91; Ewen, 2009: 169; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 173-174; Santrock, 2016).

2.2.1.7.1.8 Yaşlılık - Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk

Yaşlılık dönemi artık insanların cinsel anlamda üretken olmadığı yaşları kapsamaktadır. Ancak bu dönemde de diğer üretme tarzları devam edebilmekte ve nesillere rehberlik etme görevi devam edebilmektedir. Yaşlılık döneminin psikoseksüel adaptasyon modu duyumsal hazzın genellenmesidir. Bu dönemdeki yaşlılar duyu organları ile algıladıkları tüm uyaranları haz olarak değerlendirmektedirler. Bu dönemin diğer bir özelliği yaşlı insanların karşı cinsin birtakım özelliklerini göstermeye başlamalarıdır. Bu dönemde temel psikososyal karmaşa benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluktur. Benlik bütünlüğünden kasıt kişinin geride bıraktığı hayat hikâyesinden memnun olması ve kendi biricik öznel yaşantılarından memnuniyet duymasıdır. Benlik bütünlüğünün karşıtı ise umutsuzluktur ve kendisini ölüm korkusu şeklinde gösterir. Yaşlı insan kendisini değiştirebilecek ve yeni bir hikâye yazacak zaman olmadığını anlayarak derin üzüntü ve nefret duyguları yaşayabilir. Bu durum da umutsuzluğa sebep olur. Temel

karmaşanın başarılı olarak çözülmesi durumunda yaşlı birey dönemin temel gücü olan bilgeliği elde edecektir. Bilgelik kalan zamanı serinkanlılık ile değerlendirmek ve yorumlamak olarak değerlendirilmiştir. Temel karmaşa başarıyla çözülemezse dönemin temel patolojisi olan hor görme ortaya çıkacaktır. Hor görme kişinin kendisini ve insanları çaresiz ve zavallı birer yaratık olarak görme eğilimi olarak tezahür etmektedir (Cüceloğlu, 2015: 357; Elkind, 1979:27-38; Erikson, 1951/1968: 241-243; Erikson, 1968: 135-142; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 91-93; Ewen, 2009: 169; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 174-175; Santrock, 2016).

2.2.2 Varoluşçu/İnsancıl Kuramlar

İnsancıl/Varoluşçu kuramlar sağlıklı kişilik gelişimi için doğuştan gelen potansiyelimiz üzerinde durur. İnsanın kendi yaptıklarından sorumlu olduğu fikrindedirler. Bazı durumlarda kişi bilinçdışı süreçler tarafından etkilense de kişinin özgür iradesi kuramcıların odak noktasında yer almaktadır ve bu kuramcılara göre insan kendi seçimlerinin bir sonucudur. Psikopatolojinin hatalı ebeveyn ilişkileri ile oluşabileceğini vurgulamakla birlikte varoluşçu kuramcılar içsel potansiyellerin dışsal güçlerce engellenmesiyle de psikopatolojilerin ortaya çıkabileceğini iddia etmektedirler. Varoluşçu kuramcılar psikopatolojilerin kendini gösterme şekli olarak da anlamsızlık ve ne istediğini bilememe durumlarını kuramlarında işlemişlerdir. Varoluşçu/İnsancıl kuramlar özellikle 20. yüzyıl insanın terapiye getirdiği sorunların artık psikanalitik kuramların önermeleri veya davranışçıların teknikleriyle çözülememesinden dolayı yeni bir tanımlama ve arayış sonucu ortaya çıkmışlardır. Fromm ve Erikson gibi kimlik krizleri ve anlam üzerinde duran psikodinamik kuramcılara ek olarak varoluşçu kuramcılar özgür irade, sorumluluk, insan doğasının iyimser olduğu ve biricikliği gibi önermelerle yeni bir kişilik gelişimi yaklaşımı ortaya koymuşlardır. Varoluşçu/İnsancıl Kişilik Kuramcılarının öncüleri Carl Rogers, Abraham Maslow ve Rollo May olarak sayılabilir (Ewen, 2009: 181; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 293; Schultz ve Schultz, 2017: 245-247).

2.2.2.1 Carl R. Rogers – Birey Merkezli Yaklaşım

Rogers’a göre insan, kendisini daha sağlıklı, etkili ve yapıcı hale getirecek olan davranışları sergileme eğilimindedir. Bu durum Rogers tarafından “gerçekleştirme eğilimi” olarak isimlendirilmiştir. Gerçekleştirme eğiliminin önünde duran en büyük engel ise Rogers’a göre ikincil “olumlu saygı ihtiyacı”dır ve erken dönem ebeveyn

ilişkileri ile yakından bağımlı olan bu kavram insanların olumlu doğalarına rağmen erken dönem ebeveyn ilişkilerinde gerekli saygıyı göremediklerinde ve bağımsızlaşamadıklarında ortaya çıkan zorlanımlı bir saygı görme çabasıdır (Ewen, 2009: 198-199; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 298-299; Rogers, 1959: 196-197).

Rogers’a göre deneyim kişiden kişiye değişen psikolojik bir süreçtir ve tamamen öznelir. Farkındalık kavramıyla da ilişkili olan deneyim, şimdiki zaman içerisindeki tüm farkındalıklar olarak tanımlanabilir ve insan üç farklı şekilde deneyim yaşar. Kimi olaylar farkındalık eşiğinin altında kalır ve kişi davranışlarının sebebini görmezlikten gelebilir. İkinci deneyim çeşidi ise çarpıtmadır ve kişinin kendisi hakkındaki düşüncelerine göre durumu farklı olarak algılaması ile kendisini gösterir. Üçüncü tür deneyim ise kişinin kendisiyle ilgili algılarıyla paralellik gösteren tutarlı deneyim türüdür. Bazı farkındalıklar bilinçli olarak deneyimlenmese de davranışların sebepleri olabilirler. Rogers’a (1959: 196) göre her insan “organizmik olarak kendine değer verme süreci”ne sahiptir ve bu genellikle olumlu algılanan durumu tercih etme eğilimi olarak açıklanabilir. Rogers bebeğin kendisini ayrı bir varlık olarak görmesi ve benlik kazanmasını da değer verme ve gerçekleştirme eğilimi ile sağladığını açıklamış öncelikli olarak bebeğin biyolojik olarak kendisine iyi geleni örneğin besini seçtiğini ve karnını doyurduğunu ifade etmiştir. Ardından bebek büyüdükçe benlik kavramı gelişecek ve gerçekleştirme eğilimi benliğe hizmet ederek hareket edecektir fakat benlik farkındalık ve algılamalarla ilgili olduğundan bazı deneyimler benliğin yararına olmayacaktır. Bu durumda kişi mevcut benliği ile tutarsız kararlar verecektir. Rogers benlik kavramını incelerken iki tür benlikten bahsetmiştir: ideal benlik ve mevcut benlik kavramı. İdeal benliği ile benlik kavramı arasındaki fark fazla olan kişiler Rogers tarafından psikopatoloji açısından daha zayıf olarak değerlendirilmiştir. Rogers bu ikisi arasındaki farkın açılmaması ve benlik kavramının sağlıklı olarak gelişmesi için “koşulsuz olumlu saygı”ya ihtiyaçları olduğunu belirtmiştir. Özellikle ebeveynlerin çocuklarına “koşulsuz olumlu saygı” ile yaklaşmalarını ve kişilik gelişiminin erken basamaklarında çocukların koşulsuz olarak sevildiklerini bilmelerinin önemini vurgulamıştır. Rogers (1959: 227) kaygının oluşma sürecini benlik kavramıyla uyuşmayan deneyimlere bağlamış ve bu durumlarda insanın inkar yoluyla savunmaya geçtiğini belirtmiştir. Çok fazla savunma kullanan bir kişi gerçekliği inkar ettiğinden gerçek benlik kavramı ile ideal benliği arasındaki fark artacak ve herhangi bir durumda gerçeklikle yüzleşmesi durumunda Rogers’ın ifadesiyle kişi “düzensizlik” yaşayacak

ve davranışları normalden sapacaktır. Kişilik gelişimi için belli bir gelişim sırası önermeyen Rogers, kişinin ebeveynleri tarafından koşulsuz değer görmesinin ve potansiyelini düzgün bir şekilde kullanmasını sağlayacak bir çevrede bulunmasının kişilik gelişimi için önemli olduğunu vurgulamıştır. Potansiyelini tam kullanan kişilerin başkalarından değer görme ve başkalarının isteklerine göre hareket etme eğilimlerinin olmayacağından söz etmiştir. Rogers'ın teorisi psikoterapilerin tarihi içinde bir dönüm noktası olmuştur ve terapist danışan ilişkileri açısından kişilik teorisindeki birtakım fikirler farklı yaklaşımların gelişmesini hızlandırmıştır (İnanç ve Yerlikaya, 2016: 309; Rogers, 1959: 185-252; Rogers, 1980/1995: 210-305; Schultz ve Schultz, 2017: 289).

2.2.2.2 Abraham H. Maslow – Kendini Gerçekleştirme Kuramı

Maslow'un insan doğasına bakışı Rogers'da olduğu gibi olumlu ve iyimserdir. İnsanın içsel yapısının bir kısmı diğer insanlar ile aynı olarak bir kısmı ise kişiye özgü olarak değerlendirilir. İnsan doğasının kötümser kısmının ise engellemeler ile ortaya çıktığını iddia eder. Kişilik gelişiminde irade, sorumluluk, öğrenme ve kültürel ve sosyal ortama özellikle vurgu yapar. Freud ile bilinçdışı süreçler konusunda aynı fikirlere sahip olsa da Freud'un yalnızca patolojik bireyleri açıkladığını iddia ederek kuramında sağlıklı insanı açıklamaya çalıştığını vurgulamıştır (Schultz ve Schultz, 2017: 250-255). İnsanın temel de iki tip güdüye sahip olduğunu belirtmiş ve bunları eksiklik ve gelişme güdülerini olarak isimlendirmiştir. Eksiklik güdülerini daha çok fiziksel ihtiyaçlardan kaynaklanır ve insan doğasında bir gerilim meydana getirir bu güdü ile birlikte insan gerekli doyumu sağladıktan sonra denge haline döner ve denge haline dönmek insan doğasının amacıdır. Bu durum Sullivan'ın kuramındaki mutlak öfori ve denge kavramlarıyla benzerlik göstermektedir. Gelişim güdülerini ise gelecekteki amaçlara ulaşılması için canlılık sağlayan güdüler olarak tanımlanabilir. Gelişim ihtiyaçları bu güdü ile tatmin edilmekte ve tatmin edildikçe daha da keskinleşmektedir. Maslow kişilik kuramında her insanın ortak olarak sahip olduğu ihtiyaçları hiyerarşik olarak sıralamış ve bunları beş başlık altında toplamıştır: Fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaçları, ait olma ve sevgi ihtiyacı, saygı ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı. Üst düzey ihtiyaçlar daha çok soyut ve manevi ihtiyaçlar olarak görülürken düşük düzeyli ihtiyaçlar maddi ve fizyolojik ihtiyaçlar olarak görülmektedir. Maslow bilinçdışı süreçleri kabul etmekle birlikte davranışların sebebi olarak bilinçdışı

süreçleri değil gelecek yaşam amaç ve hedeflerini görmektedir. Ayrıca Freud'un literatüre kazandırdığı savunma mekanizmaları kavramının kişilik gelişimi açısından önemli olduğunu belirtmiştir (Maslow, 1962/1968: 5-50; Maslow, 1954/1970: 5-180; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 321-329).

Kişilik gelişiminde erken çocukluk döneminin önemli olduğunu belirten Maslow, dönemlerde çocukların özgürce seçim yaptıklarını savunmuş ve her seçim ile birlikte kişinin daha iyiye doğru yöneleceğini iddia etmiştir. Her seçimin bilinmezlikle birlikte kaygı doğurduğunu aynı zamanda da yeni bir durumun oluşturduğu bir heyecana sebep olduğunu belirten Maslow bu durumun insanı gelişmeye sevk ettiğini belirtmiştir. Ayrıca ebeveynlerin çocukların seçimleri konusunda ne ihmalkâr ne de aşırı müdahaleci olamamaları gerektiğini belirtmiş, çocuğun istemesi durumunda ebeveynin yardımcı olması ve rehberlik etmesi gerektiğini belirtmiştir. Kişilik gelişiminde acı verici deneyimlerinde olumlu yönlerinin olduğunu ifade etmiştir. Çocukların özgür seçim ortamında olması durumunda ve doğru ebeveyn tutumları ile karşılaşmaları durumunda daima gelişme sağlayacaklarını savunmuştur. Maslow ayrıca kuramını oluştururken kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını karşılamış kişileri listeleyerek bu insanların ne gibi özellikleri olduğunu listelemeye çalışmış ve 15 ortak özellik sıralamıştır.

Maslow'a göre psikopatolojiler kişilerin ihtiyaçlarının karşılanmaması sonucunda ortaya çıkar. İhtiyaçlar konusunda kişi ne kadar az tatminkar ise o derecede psikopatolojiye açıktır yorumunda bulunmuştur. Maslow etkili ve sağlıklı ilişki ve iletişim kurmanın da önemli olduğunu belirtmiş bu noktada kuramı Sullivan'ın kuramı ile benzerlik göstermiştir (Ewen, 2009: 198-199; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 321-329; Maslow, 1954/1970: 5-180).

2.2.2.3 Rollo May – Varoluşçu Psikoloji

Varoluşçu psikoloji Kierkegaard'ın sanayi devrimi sonrası oluşan ve Avrupa toplumunun insanı nesne gibi gören yapısını eleştirdiği fikirleri esas alınarak geliştirilen bir ekoldür. Varoluşçu psikolojiye göre insan iradeli, amaçlı ve akıllı bir varlıktır. Bu durum seçme özgürlüğünü ve sorumluluğunu beraberinde getirmektedir fakat özgürlük ve davranışların sonuçlarını yüklenmek insana acı verir. İnsan olmanın ve var olmanın ne demek olduğu Rollo May tarafından varoluşçu felsefecilerin

fikirlerinden ilham alarak açıklanmıştır. Varoluşçu kuram insanı *dasein* olarak görmektedir ve *dasein* insanın yaşadığı ve içinde olduğu çevresiyle ve dünya ile birlikte varolmasıdır. Bütünlük içindeki öznel varoluş algısı olarak da açıklanabilir. Varoluşçu kuram her bir insanın kendi *daseinini* ortaya koyması gerektiğini ve bunu oratya koymanın da anlamlı bir hayat sürme ile olabileceğini belirtmiştir. Varoluşu orataya koymak ise cesaret gerektirir ve cesaret ise hayatın tüm şartlarına rağmen kişinin varoluşunu anlamlandırmasıdır. Bu da kişinin kendi doğruları ve inandıkları doğrultusunda hareket edebilmesiyle olmaktadır (Engler, 2013: 353-355; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 334).

Varoluşçulara göre üç farklı *dasein* tarzı bulunmaktadır: *Umwelt* (insanın çevresi, dünyası), *mitwelt* (ilişkiler), *eigenwelt* (insanın kendisi ile ilişkisi). May'e göre Freud insanı *umwelte* göre değerlendirmiş, Sullivan, Fromm, Horney gibi kuramcılar ise *mitwelte* göre insanı ele almışlardır. Ancak May insanın bu üç yapının tamamıyla ele almak gerektiğinden söz etmektedir. Sağlıklı insan bu üç farklı varoluş aşamasını aynı an da deneyimleyebilen insandır. Varoluşçu kurama göre kaygı insanın varolmama ile yüzleşmesi sonucunda ortaya çıkar ve kaygı hiç olmaya verilen bir tepki olarak yorumlanmaktadır. May (1953/1997) kaygıyı ikiye ayırmaktadır: Normal kaygı, nevrotik kaygı. Normal kaygı kişinin fikirleri ve düşünceleri tehdit altındaysa yaşanan kaygıdır. Nevrotik kaygı ise kişi kesin değerlere ve fikirlere sahip olduğunda ve bunların yok olabileceğini anladığında yaşadığı kaygıdır. *Daseini* deneyimleme tarzlarında yapılan hatalar "suçluluk duygularına" yol açmaktadır. Modern insanın çevresini umursamaması ve doğayla arasına set çekmesi yani *umwelti* unutması "ayrılma suçluluğu"nu doğurur. İnsanların ilişkilerini yeterli empati ile sürdürmemesi ve bencilce hareket etmesi *mitwelt* ile ilgili sağlıklı deneyim yaşayamaması suçluluk duygusuna yol açar. Son olarak kişinin kendisini tam olarak gerçekleştirememesi de *eigenweltle* olan ilişkinin doyurulmamasını ve suçluluk duygusunun ortaya çıkmasını beraberinde getirir. Suçluluk duygusunu yapıcı olarak kullanmak için bu durumu kabullenmek ve bu durumları gelişmek için bir sebep olarak görmek gerekir. Aksi taktirde yaşanan suçluluk duyguları yadsınacak ve patoloji olarak kişinin karşısına çıkacaktır. May insanın geçmişinin esiri olmadığını amaçlı bir canlı olduğunu belirtmiştir. Ancak Freud'un bilinçdışı süreçler kavramını kabul etmiş ve bazı tercih ve amaçların geçmişin ve bilinçdışı süreçlerin etkisi altında olabileceğini savunmuştur (Taylor, 2009: 117).

May (1969) varoluşu yani daseini gerçekleştirmenin en sağlıklı yolunun sevgi olduğunu belirtmiş ve sevginin dört bileşeni olduğunu ifade etmiştir: Seks (cinsel birleşme), eros (uzun süreli birliktelik), filia (dostluk) ve agape (adanmışlık). May insanın doğuştan hem iyi yönleri hem de kötü yönleri olarak doğduğunu kabul etmiş kötü yönlerinin ortaya çıkmasını daseinin kaybına bağlamıştır. İnsan doğasının bu kötü tarafına “şeytansı (daimonic)” adını vermiştir. Varoluşçu psikolojide kişilik bütüncül olarak ele alınır ve May özellikle psikodinamik ekolün savunma mekanizmaları kavramını kuramında kullanmıştır. Kişilik gelişiminde ebeyen ilişkisine önem vermiş olan May, engelleyici ebeveyn tarzının kişinin diğer insanlardan uzaklaşmasına ve yabancılaşma duyguları geliştirmesine sebep olacağını belirtmiş, her isteği yapılan şımartılmış çocuğun ise bireyselliğini yitirebileceğinden bahsetmiştir. May’e göre olumsuz anne-baba tutumları daseinin zarar görmesi ile sonuçlanmaktadır (Ewen, 2009: 198-199; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 336-342).

2.2.3 Psikodinamik Kuramlar ile Varoluşçu/İnsancıl Kuramların İlişkisi ve Karşılaştırılması

Freud’un psikoloji literatürüne kazandırdığı en büyük görüşlerden birisi ruhsal yapının dinamik bir organizasyon olarak incelenmesi gerektiği şeklindeki görüşüdür. Bu görüşe göre insan doğası farklı bilinç düzeylerinden oluşmaktadır ve insanın farklı duygu, düşünce, davranış ve güdülerini kendi aralarında çatışmaktadır. Bu çatışmalar ruhsal dünyanın enerjisini sağladığı gibi psikopatolojilerin oluşumuna da neden olmaktadır. Dinamik model ruhsal dünyanın bu etkileşim ağını ve hareketliliğini ortaya koyan bir modeldir ve varoluşçu kuramlar ile psikodinamik kuramların en temeldeki kesişim noktası böyle bir modele dayanmalarıdır (Yalom, 1980: 17).

Ruhsal yapının çatışmalardan meydana geldiğini ifade eden bu iki ekolün ayrıştığı en can alıcı nokta ise temel çatışmaların ne olduğu konusunda olmuştur. Varoluşçu psikologlar temel çatışmaların varoluş ile birlikte gelen temel kaygılar ile oluştuğunu ifade ederken psikodinamik kuramcılar bastırılmış güdülerin temel çatışmaları meydana getirdiğini iddia etmişlerdir. Varoluşçuların temel kaygılar ile ifade etmek istediğini Yalom (1980) ölüm, özgürlük, yalıtım ve anlamsızlık olarak dört ana başlık altında incelemiştir. İnsanların bu tür ana başlık etrafındaki konular ile baş başa kaldığında çatışma yaşadığını iddia etmiştir. İnsanların temel çatışmalarının farkında olmaması veya farkında olup bunlarla sağlıklı bir biçimde baş edememesi otantik bir

yaşam sürememeleriyle ilişkili olarak görülmektedir ve bu durum psikodinamik kuramcılardan olan Erikson'un kuramındaki temel çatışmalarla etkili baş edenlerin kazandığı temel güce veya baş edemeyenlerin maruz kaldığı temel patolojiye benzemektedir. Bu noktada gelişim dönemlerindeki temel patolojiler ile otantik olamama durumunun kişilik bozukluklarıyla olan ilişkisinin incelemesi iki kuramın etkileşimi konusunda literatüre istatistiki bilgi sunmaktadır.

Freud psikanalitik kuramında insan doğasını kötücül olarak değerlendirmiştir. Sonrasında psikodinamik kuramcılar insan doğasının kötücül oluşu noktasında Freud ile aynı düşünmemişlerdir. Varoluşçu kuramcılarda insan doğasının iyicil ve kötücül yanlarının olduğunu söylemekle beraber daha çok iyicil olduğunu iddia etmişlerdir. Bilinçdışı süreçlerin ve savunma mekanizmalarının ruhsal yapının bir unsuru olduğu konusunda psikodinamik kuramcılar ile varoluşçu kuramcılar aynı fikri paylaşmaktadırlar (Ewen, 2009: 180-237). Varoluşçu ekol psikodinamik ekolün özel olarak Freud'un mutlak determinist yaklaşımını da reddetmektedir (Yalom, 1980; Keshen, 2006: 285-298; Frankl, 1946/2009) İnsanın iradi yapısı ve gelecek planları ve hayalleri yapabilme yetisinin kişilik ve dolayısıyla davranışlar üzerinde etkili olduğu iddiasını ileri sürmektedir. Bu durum psikodinamik ekolün diğer temsilcilerinden Adler ve Fromm gibi kuramcılarla da kısmen benzerlik göstermektedir.

Psikodinamik kuramlar ile varoluşçu kuramların kaygı, savunma mekanizmaları, bilinçdışı süreçler ve kişiliğin dinamik organizasyonu konularındaki ortak noktaları bulunmaktadır. Bununla birlikte özellikle Erik Erikson'un psikososyal kişilik kuramı ile varoluşçu kuramın kesiştiği üç nemli nokta bulunmaktadır.

1- Psikososyal kuram özellikle ergenliğe önem vermektedir ve kimlik gelişiminin çocukluktan itibaren devam eden bir süreç olmasına rağmen en çok ergenlik çağında doruğa ulaştığını iddia etmektedir. Varoluşçu kuramın varoluşsal ihtiyaçlar ve temel kaygılar noktasındaki kişilik yaklaşımı ile Erikson'un kimlik gelişimi yaklaşımı birçok noktadan birbiriyle ilişkili durmaktadır.

2- Psikososyal kuramın kişilik gelişiminde aileye ve sosyal değişkenlere yüklediği anlam birçok noktadan varoluşçu kuram ile bağlantılı gözükmektedir.

3- Psikososyal kuramın varoluşçu kuramlarla diğer bir benzer noktası ise yalnızca gelişimin erken basamaklarında oluşan bir kişilikten değil yaşam boyu devam eden bir kişilik gelişiminden söz ediyor olmasıdır. Bunun yanında insan davranışlarında

yalnızca geçmişin değil gelecek hedeflerinin de önemli olduğu konusunda da birbirine yakın görüşleri bulunmaktadır (Ewen, 2009: 180-237).

Varoluşçu temel dinamikler ve fenomenler gelişimsel açıdan incelenmemiştir. Bunun sebebi varoluşçu ekolün bu kavramları gelişimsel olarak ele almamasıdır (Yalom, 1980: 23). Ancak otantiklik kavramının varoluşçu ekoller haricinde de kullanılmaya başlanmasıyla (Horney, 1950/1991; Horney, 1998; Winnicott, 1965). varoluşçu kuramın iddialarının bir kısmının gelişimsel basamaklarla da ilişkili olabileceği fikri doğmuştur. Bu sebeple Erikson'un psikososyal kuramının varoluşçu ekolün temel kavramlarından birisi olan otantiklik ile birlikte incelenmesi alana farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Heidegger'in dasein olarak tanımladığı insan yaşadığı dünyayı şekillendiren bir varlık olarak görülmektedir. İnsan seçer ve seçtiklerinin sonuçlarına katlanır. Heidegger'in ortaya koyduğu varoluşçu ekolün bu temel kavramı Erikson'un temel çatışmalarıyla mücadele eden insanını çağrıştırmaktadır. Her mücadele yöntemi farklıdır ancak seçimler ve baş etme tarzları farklıdır. Özellikle kimlik kargaşası dönemi olarak isimlendirilen ergenlik dönemindeki kendini bulma çağı varoluşçu ekolün insan kavramıyla oldukça fazla örtüşmektedir. Dönemleri sağlıklı atlatan ve baş edebilen kişiler temel güç geliştirmekte ve sağlıklı olarak gelişimlerini devam ettirmektedir. Varoluşçu ekole göre de insanlar temel de iki durumda bulunmaktadırlar. Birinci durumda varoluşunun farkında olmayan grup bulunmaktadır ve bu kişiler varoluşlarının farkında olmadıkları için anlamsız ve otantik olmayan bir hayat sürdürmektedirler. Varoluşlarının farkında olan diğer grup ise yine ikiye ayrılmaktadır. Farkında olanlar eğer bu çatışmalar ile sağlıklı olarak baş ederlerse otantik bir yaşam sürmektedirler. Tam tersi durumda ise patolojiler ortaya çıkmaktadır (Yalom, 1980: 42-54) Erikson'un temel gücü ve patolojileri ile otantik olma ve olmama durumu işte tam olarak bu açıdan ilişkili ve benzer olarak görülmektedir. Varoluşçu ekolün temel varoluşsal çatışmaların çözümüne bağladığı otantiklik ve otantik olamama ile Erikson'un dönemlerdeki sağlıklı baş etmeye göre kategorilediği temel güç ve patolojilerin ne derecede ilişkili olduğu çalışmanın ana ekseninde yer almaktadır.

2.3 Otantiklik

Psikodinamik kuramlar ile varoluşçu kuramların üzerinde ittifak ettiği kavramlardan birisi otantikliktir (Fromm, 1941/2016; Horney, 1950/1991; Yalom, 1980). Otantiklik tarih boyunca insanı anlama ve anlatma çabası içerisinde olmuş felsefecilerin, edebiyatçıların, psikologların ve diğer başka alanlardan kişilerin dikkatini üzerine çektiği farklı isimlerle andığı kavramlardan birisi olarak birçok kültür ve coğrafyada kendisine yer bulmuştur (Kernis ve Goldman, 2006: 283-357; Lopez ve Rice, 2006: 362-371). Türk-İslam kültürü içerisinde de birçok edebi eserde dikkat çeken otantiklik kavramı Yunus Emre'nin şiirlerinde insanın “kendisini bilmesi” olarak geçerken, Mevlana'nın eserlerinde insanın “olduğu gibi görünmesi” şeklinde ifade edilmiştir. Batı felsefesi ve özellikle de Yunan felsefesinde de insanın kendisini tanıması, bilmesi olarak geçmektedir.

Literatür incelendiğinde otantiklik için birçok tanımlamanın yapıldığı görülecektir. Bu tanımlamaların bir derlemesi şeklinde açıklanacak olursa otantiklik; kişinin kendisini tanıyarak eylemlerini kendi gerçek benliğine uygun olarak düzenlemesi, özgün bir kişilik geliştirerek ona göre hareket etmesi, bağımsız bir birey olabilmesi, birtakım mazeretler üretmeden kendisi olarak hareket edebilmesi, seçimlerini özgürce yaparak bunlara uygun tutarlı davranışlarda bulunması olarak tanımlanabilir (Aydoğan, Özbay ve Büyüköztürk, 2017: 38-59; Burks, 2009; Burks ve Robbins, 2011: 348-365; Star, 2008: 55-62; Wood, Linley, Maltby, Baliousis ve Joseph, 2008: 385-399). Otantiklik ayrıca Türkçe literatürde özgünlük olarak da geçmektedir. (Aydoğan, Özbay ve Büyüköztürk, 2017: 38-59; Dönmezoğulları, 2014; İmamoğlu, Günaydın ve Selçuk, 2011: 27-43). Otantiklik birbiriyle bağlantılı üç unsur ile meydana gelmektedir. Bunlardan ilki kişinin dünyayı algılayışı ve deneyimleridir. İkinci unsur bilinçli farkındalıktır ve üçüncü unsur ise insanın davranışlarıdır. İnsan deneyimlerinin farkında ve bilinçli olarak hareket etmesi halinde otantik bir yaşam sürme yoluna girebilir (Wood vd., 2008: 385-399).

Otantiklik literatürde farklı modeller ile açıklanmaya çalışılmış bazı çalışmalar otantikliğin tek boyutlu bir yapı olduğunu iddia etmiş (Harter, Marold, Whitesell ve Cobbs, 1996: 360-374; Neff ve Harter, 2002: 835-857; Ryan, LaGuardia ve Rawsthorne, 2005: 431-448; Sheldon, Ryan, Rawsthorne ve Ilardi, 1997: 1380-1393; Theran, 2011: 423-428) bazı çalışmalar ise otantikliğin çok boyutlu bir yapı ihtiva

ettiğini savunmuşlardır (Kernis ve Goldman, 2006: 283-357; Pinto, Maltby ve Wood, 2011: 41-44; Wood vd., 2008: 385–399).

Otantikliğin farklı değişkenlerin birbiriyle olan etkileşiminden ortaya çıktığını iddia eden ve boyutsal olarak değerlendiren çok boyutlu yaklaşımlar mevcut tezin iddiasıyla örtüştüğünden çok boyutlu bir yaklaşım olan Wood ve arkadaşlarının (2008: 385–399) Kişi Merkezli Otantiklik Modeli yaklaşımıyla oluşturulmuş otantiklik ölçeği mevcut tezde kullanılmıştır. Alanda kabul görmüş diğer bir yaklaşım ise Çok Bileşenli Otantiklik Modelidir (Kernis ve Goldman, 2006: 283-357).

Mevcut tezde kullanılan Otantiklik Ölçeği'nin dayandığı model olan Kişi Merkezli Otantiklik Modeli'nde otantiklik üç boyut üzerinden değerlendirilmiştir. Bu boyutlardan ilki olan “kendine yabancılaşma” boyutu otantiklik kavramına zıt bir durum olan kişinin kendisine olan uzaklığı ve farkındasızlık olarak açıklanmıştır. Diğer boyut olan “dışsal etkiyi kabullenme” boyutu kişinin dışarıdan gelen etkilere açıklığını ve başkalarına göre kendi düşünce, duygu ve davranışlarını yönlendirmesini göstermektedir ve yine otantikliğe zıt bir durumu belirtmektedir. Üçüncü ve son boyut olan “otantik yaşama” boyutu ise kişinin kendisi gibi olabilmesi ve kendisine göre davranabilmesini göstermektedir. Bu faktör otantikliğin tanımına da uygun olan kişinin kendisini tanıdığının ve özgün bir birey olarak hayatını yönlendirebildiğinin göstergesidir (Barrett-Lennard, 1998; Wood vd., 2008: 385–399).

2.3.1 Psikodinamik Kuramlar Açısından Otantiklik

Psikodinamik kuramlarda otantik olmama durumu nevroz yaşayan kişinin durumuna benzerlik göstermektedir. Nevroz yaşayan kişi kendisinin dış dünyadan kabul görmediğini fark ettiğinde bir arayış içine girer ve kendisini tanımaya başlar bu da otantikliğe doğru atılan ilk adımdır (Fromm, 2017; Masterson, 2012; akt. Bozkurt, 2019) Karen Horney kuramında sağlıklı kişilik gelişimin oluşması için kişinin kendisini, özünü tanıması gerektiğinden bahsetmiş ve kendisini tanıyan ve buna göre hareket eden kişilerin sağlıklı bir kişilik geliştireceğini iddia etmiştir (Horney, 1950/1991; İnanç ve Yerlikaya, 2016: 96-106). Horney'ın kuramında gerçek benlik ile ideal benlik tanımlaması yapılmıştır. Kişinin gerçek benliği ile ideal benliği arasındaki fark açıldıkça kişide temel kaygıların oluşacağını ve bu durumla zorlanımlı bir şekilde baş eden kişinin nevtotik gurur sistemi geliştireceğinden söz etmiştir. Horney'a göre nevtotik gurur sisteminin sonucu olarak kişi kendisine yanlış bir benlik sistemi kurmuş

olacaktır. Bu sistem dış dünyadan yanlış olan benliğe göre taleplerde bulunacaktır ve dış dünyadan buna bir karşılık bulamadığında ise psikopatoloji ortaya çıkacaktır. Horney'ın kuramındaki ideal benlik ve gerçek benlik farkı otantik olamama durumu ile oldukça benzer gözükmektedir. Winnicott'da (1965) gerçek benlik ile ideal benlik arasındaki farkın psikopatolojik sonuçlar doğurabileceğinden bahsetmektedir. Ayrıca Winnicott'ın (1965) fikirleri incelendiğinde “spontanlık” kavramı dikkat çekmektedir. Winnicott bu kavram ile kişinin olduğu gibi davranabilmesini ve duygu ve düşüncelerini kendisi gibi yaşayabilmesini kastetmiştir. Erich Fromm (1941/2016) kuramında özgürlük-tutsaklık ikileminden bahsederken aslında kişilerin özellikle modern toplumlarda otantiklikten uzaklaştırılmasından bahsetmektedir.

Erikson ve diğer ego psikologları kuramlarında egonun özellikle üzerinde durmuş ve Erikson (1951/1968: 41-85) egonun en önemli ödevlerinden birisinin kimlik duygusu geliştirmek olduğunu savunmuştur. Kişinin ayrı bir ben olması olarak kısaca açıklanabilecek kimlik otantiklik ile oldukça iç içe bir kavram olarak gözükmektedir. Erik Erikson'un kuramında bahsettiği ve temel çatışmaların başarılmaması ile elde edilen “temel güç”de otantiklik ile ilişkili durmaktadır. Kişinin gelişim dönemleri açısından olması gereken sağlıklı özellikleri geliştirebilmesi anlamını taşıyan temel güç, Erikson'un kuramında dönemsel bir otantiklik anlayışının bulunduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

2.3.2 Varoluşçu Kuramlar Açısından Otantiklik

Heidegger (1926/2004) insanı dasein olarak isimlendirmiş ve insan her an yenilenen ve her anı şekillendiren bir varlık olarak tanımlanmıştır. Wood ve arkadaşları (2008: 385–399)'in dış dünyanın etkisinde kalmadan özgün bir birey olarak kişinin kararlar alıp bunları uygulayabilmesi olarak tanımladığı otantiklik ile varoluşsal otantiklik kavramı yan yana getirildiğinde şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır: Her bir “an”ın farkında olan, yenilenen ve kendisi olarak mücadele eden bir insan (Carmody, 2013; İlgar ve İlgar, 2019: 193-220). Heidegger bunu bir duvar metaforu ile açıklamış ve duvarın bazı durumlarda insan için engel olabileceğini bazı durumlarda ise koruyucu olabileceğini ifade etmiştir. İnsan için her an farklı bir durumdur ve ancak farkında olan insan bunu anlayabilir ve doğru hareket edebilir bu da ancak otantik olmak ile başarılabilir. Varoluşçu ekol insan doğasının özgür seçimler yaparak kendisini bulabilmesini otantik varoluş sergilemeye bağlamıştır (Peterson ve Seligman, 2004).

May'de (1953/1997) otantikliği kişinin kendisiyle ahengi ve uyumu olarak tanımlamıştır. Varoluşçu ekole göre insan iki durumda olabilir. Birinci durum varoluşunun farkında olmayan insanların durumudur ve bu durumdaki insanlar otantik varoluş sergileyemezler. İkinci durumda olan insanlar varoluşunun farkında olan insanlardır. Bu durumdaki insanlar da ikiye ayrılırlar. İlk gruptakiler varoluşunun farkındalığı ile gelen varoluşsal problemlerle sağlıklı olarak baş edemeyenlerdir ve bu insanlarda otantik bir yaşam süremezler. Son gruptakiler ise varoluşunun farkındalığı ile gelen varoluşsal problemleri tanıyan ve bunlarla etkili ve sağlıklı olarak baş eden insanlardır ve bu gruptakiler otantik bir varoluş sergileyebilirler (Yalom, 1980).

Varoluşçu kuramcılar insanın acizliğini anlamasını otantikliğe ulaşmada bir aşama olarak görmüş ve kendi sınırlarının farkında olma durumunun otantiklik için önemine dikkat çekmişlerdir (Yalom, 1980). Sınırlarının farkında olan bir kişi yaşadığı çatışmaları ve dış dünyanın getirdiği acıları doğru bir şekilde yorumlayacak ve bunları anlamlandırabilecektir. Bu noktada acı iyileştirici bir unsur olabilecektir (Frankl, 1946/2009; Wong, 2010: 1-10; Yalom, 1980). May'de (1953/1997) kişinin yaşadığı çatışmalar ile oluşan kaygının olumlu bir yönü olduğundan bahsetmiş ve kaygıyı bağışıklık kazandırıcı bir yapı olarak yorumlamıştır. Ateşli bir hastalıkta ateş vücudu uyarıp harekete geçirdiği gibi kaygı da kişinin baş etme yollarını harekete geçirir. May kişinin bu bağışıklık mekanizmasını sürekli olarak aktif tutması gerektiğini ifade etmiştir. Bu da ancak farkındalık ile mümkündür ve kişinin farkındalık kazanması da otantiklik ile ilişkili olarak görülmüştür. Yalom'un (1980) varoluşsal temel kaygıları ile mücadele de bu şekilde yorumlanacak olursa temel ölüm anksiyetesi deneyimleyen bir kişinin hayata karşı farkındalığı artacaktır. Bu durumda ölüm anksiyetesi kişinin farkındalığını artırıcı bir etki sağlayabilir ve otantik bir yaşam sergilemeye yardımcı bir etken olarak yorumlanabilir. Wong (2010: 1-10) ve Deurzen'de (2002: 179-208) ölümü varoluşsal otantikliğe giden yolda bir durak olarak yorumlamışlardır. İnsanların birtakım varoluşsal problemler deneyimlemesi ve mücadele etmesi de varoluşsal otantiklik geliştirmeleri açısından önem teşkil etmektedir (Geçtan, 1974: 14-17).

Otantik varoluş konusunda önemli bir kavram da benlik oluşumu ve gelişimidir. Rollo May (1953/1997) kuramında benlik bilinci kavramına gelişimsel olarak yaklaşmıştır. Benlik bilinci bebeğin doğumundan sonra annesinden ayrılarak kendi benliğini oluşturmasıyla gelişen bir yapıdır. Bebek bu süreçte kendisini ayrı bir ben olarak

görmeye başlamakta ve birey olmanın bilincine varmaktadır. Benlik bilincine ulaşma noktasında ilk basamak “masumiyet” evresidir. Bu evre bebeğin benliği olduğunun farkında varmasından önceki dönemi kapsamaktadır. İkinci evre “başkaldırma” evresi olarak isimlendirilmiştir. Bu evre özerklik kazanılmaya başlanan çocukluk yıllarından ergenlik yıllarına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde dış dünya ile itiraz odaklı iletişim kurulmaktadır. Üçüncü evre “sıradan benlik bilinci” evresidir ve bu evrede kişi benlik bilincini kazanmıştır ve sorumluluklarını yerine getirebilmektedir. Sorumluluklarının bilincindedir ve davranışlarının sonuçlarıyla ve kaygılarıyla baş edebilmektedir. Sonuncu ve dördüncü evre ise “yaratıcı benlik bilinci” evresidir. May bu evreye çok az sayıda insanın ulaşabildiğini ve buraya ulaşan kişilerin sanatçılar, felsefeciler, düşünürler gibi üstün nitelikli insanlar olduğunu ifade etmiştir. Bu evreye ulaşan kişiler “özbilinç” sahibi olmakta ve farkındalıkları artarak farklı şartlarda kendileri olarak karar verebilmekte ve kendileri olarak kalabilmektedirler. Bu durum özellikle otantiklik kavramıyla oldukça örtüşmektedir. Deci ve Ryan’da (2000: 227-268) otantikliği ‘gerçek benliğin yansıtılması’ şeklinde yorumlamıştır. May (1953/1997) insanın en büyük amacının kendisini tanıyarak ve kendisi kalarak benliğini inşa etmek olduğunu belirtmiştir. Bütün canlıların doğup büyüyerek gelişimsel bir yola çıktığını ifade etmiş, bir tohumun veya bir hayvan yavrusunun büyüyüp gelişmesiyle insanın büyüyüp gelişmesi arasında farklılıkların bulunduğunu, bunun da insanın davranışlarının farkında olan yapısından, seçebilmesinden ve sorumluluk alabilmesinden kaynaklandığını iddia etmiştir. İnsanın bu diğer canlılardan farklılık gösteren yapısı buna uygun olarak davranışlarda bulunabilme özgünlüğüne sahip olması geliştirmeye ve korumaya çalışacağı üstün bir nitelik olarak yorumlanmış ve anlamlı bir yaşam sürmenin de anahtarı olarak görülmüştür.

2.3.3 Otantiklik ile İlişkili Kavramlar

Otantiklik, özgünlük, biriciklik, kendine saygı, bağımsızlık, benlik gelişimi, bağlanma stilleri, duygudurum gibi birçok kavramla yakından ilişkili bir kavramdır (Kernis ve Goldman, 2006: 283-357; Schmid, 2005: 74–89). Otantiklik düzeyini etkileyen faktörler ikiye ayrılmaktadır. Olumsuz olarak etkileyenler risk faktörleri olarak, olumlu olarak etkileyenler ise koruyucu faktörler olarak isimlendirilmişlerdir. Düşük IQ seviyesi, sosyal destek yoksunluğu, bedensel ve ruhsal sağlık sorunları, iletişim problemleri, madde kötüye kullanımı, akademik başarıda düşüklük risk faktörleri

olarak raporlanmıştır. Sorumluluklarının bilincinde olma, işlevsel baş etme tarzlarına sahip olma, yüksek özsaygı seviyesi, olumlu gelecek planları, planlı programlı hareket edebilme, farkındalıklı ve kontrollü hareket edebilme koruyucu faktörler olarak sıralanmıştır (Kernis ve Goldman, 2005: 283-357; Lopez ve Rice, 2006: 362-371).

Otantiklik ruhsal sağlığa ilişkisinde önemli ipuçları sağlamaktadır (Rogers, 1961). Otantiklik düzeyleri yüksek olan bireylerin düşük olanlara kıyasla yaşamda daha fazla doyum yaşadıkları (Boyraz, Waits ve Felix, 2014: 498- 505), daha fazla pozitif kişilik özellikleri sergiledikleri (Orange, 2002: 686-700), insanlarla daha doyurucu ilişkiler kurdukları, daha fazla yeterlilik duygusu hissettikleri ve daha çok kendileri olabildikleri raporlanmıştır (Heppner vd., 2008: 1140-1145; Thomaes, Sedikides ve Reijntjes, 2017: 1045-1056). Otantiklik seviyesi yüksek olan kişilerin kendilerine olan saygı düzeylerinin de otantiklik seviyesi düşük olanlara kıyasla daha yüksek olduğu literatürde yer almaktadır (Impett, Sorsoli, Schooler, Henson ve Tolman, 2008: 722-733; Lenton, Slabu ve Sedikides, 2016: 64-82; Lopez ve Rice, 2006: 362-371).

Otantiklik düzeyi ile depresif duygudurum arasında negatif korelasyon bulan çalışmalar bulunmaktadır (Gül, 2010; Lenton, Slabu ve Sedikides, 2016: 64-82). Psikolojik sağlamlık ile otantiklik arasında pozitif korelasyon gösteren çalışmalarda bir hayli fazladır (Bognar, 2010: 272-284; Boyraz, Waits ve Felix, 2014: 498- 505; Impett vd., 2008: 722-733). Yine otantiklik düzeyi yüksek kişiler stresle baş etme ve sağlıklı baş etme yöntemleri geliştirme açısından otantiklik düzeyi düşük olan kişilere kıyasla daha üstün olduklarını gösteren çalışmalar da literatürde bulunmaktadır (Impett vd., 2008: 722-733; Kernis ve Goldman, 2006: 283-357; Lopez ve Rice, 2006: 362-371; Wood vd., 2008: 385–399). Otantiklik ile kişinin kendisini ifade edebilme kapasitesi arasında da pozitif ilişkilerin olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Snyder, Rand ve Sigmon, 2002). Otantiklik kişilerarası ilişkiler açısından da değerlendirilen bir kavramdır (Baker, Tou, Bryan ve Knee, 2017: 235-239; Lopez ve Rice, 2006: 362-371; Tou, Baker, Hadden ve Lin, 2015: 189-194). Kişinin kendisini doğru olarak tanıması ve ilişkiler üzerinden de doğru bir şekilde değerlendirebilmesi otantiklik olarak ele alınmıştır (Martens, 2005: 1-18; Schmid, 2005: 74–89). Kişinin ilişkisel otantikliği empati kavramıyla da yakından ilişkilidir. Diğerinin ihtiyaç ve taleplerini ve kendisini bilmeyen veya tahmin edemeyen bir kişi otantikliği sağlayamayacaktır. Empati yapabilme özelliğinin olmayışı kişinin kendisini tanıması ve bilmesi yönünde de eksiklikler olduğunu gösteren bir durum olarak görülmektedir

(İlhan ve Özdemir, 2013: 142-153; Orange, 2002: 686-700). İlişkisel otantiklik konusunda sorun yaşayan bireylerin kişilerarası ilişkilere bağlı olarak gelişen depresyon ve sosyal kaygı yönünden daha savunmasız oldukları da literatürde yer almıştır (Bryan, Baker ve Tou, 2015: 1–12).

Otantiklik ile ilişkili görülen diğer bir kavram “bağlanma” kavramıdır. Doğumdan itibaren temel bakım veren ile kurulan bağlanma stili kişinin otantik bir yaşam sürdürebilmesi açısından önemlidir. Bu durum kimlik ve kişilik gelişiminin gelişimsel açıdan ele alınmasıyla da yakından ilişkili gibi durmaktadır. Güvenli bağlanma stili geliştiren bireylerin ilişkilerinde de otantik olduğu raporlanmış ayrıca ileriki yıllarda geliştirilen otantiklik özellikleri bağlanma stilinin güvenli olmasına yardımcı olduğunu göstermektedir (Gouveia, Schulz ve Costa, 2016: 736-744; Swann, De La Ronde, Hixon ve Gregory, 1994: 857-869). Ayrıca kaygılı ve kaçınan bağlanma stili bulunan bireylerde düşük otantiklik düzeyi raporlayan çalışmalarda bulunmaktadır (Gouveia, Schulz ve Costa, 2016: 736-744; Rasco ve Warner, 2016: 445-457).

Otantiklik seviyesinin düşüklüğü ile psikopatolojiler arasında güçlü ilişkiler bulunmaktadır (Bognar, 2010: 272-284; Boyraz, Waits ve Felix, 2014: 498- 505; Impett vd., 2008: 722-733). Özellikle otantikliğin ölçümünde kullanılan iki faktör olan kendine yabancılaşma ve dışsal etkiyi kabullenme faktörleri psikopatoloji ile yakından ilişkili kavramlar olarak görülmektedir (Barrett-Lennard, 1998). Bu noktada mevcut tez kapsamında psikopatoloji başlıklarından birisi olan kişilik bozuklukları ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.4 Kişilik Bozuklukları

Bozuklukların temelinde normalden sapma vardır. Bu noktada normalin tanımlanması ve anormalin buna göre konumlandırılması gerekmektedir. Anormallik birtakım unsurların bulunmasına göre değerlendirilmektedir. Bu unsurlar psikolojik acı çekme, uyumsuz davranışlar sergileme, istatistiksel olarak diğerlerinden sapma, toplumsal normlara uymama, mantık dışı hareket etme ve öngörülemez davranışlarda bulunma olarak sıralanabilir (Seligman, Walker ve Rosenhan, 2001).

Kişilik bozukluğundan bahsedebilmek için iki durumun varlığının olması beklenmektedir. Birincisi kişilik yapılanmasının bütünü hakkında bilgi veren ve kişiliğin tamamını yansıtan sağlıklı baş etme yöntemlerinin varlığı, ikincisi ise

kişinin kendisi ve dış dünya ile baş etme de sürekli olarak kullandığı işlevsellik sorunu ortaya çıkartan savunma biçimlerinin varlığıdır. Bu iki durum kişilik bozukluğunun en önemli ipuçlarıdır (McMartin, 2015/2020). Kişilik bozukluğu kişilik organizasyonundaki süregelen sapmayı göstermektedir ve bu durum kendisini katı ve uyumsuz davranış kalıplarıyla sosyal normlara uymama şeklinde göstermektedir. Kişilik bozukluğu bulunan bireyler iş yaşamında ve sosyal hayatta belirgin zorlanmalar yaşayabilirler (Fosatti ve ark 2000: 206-215; Livesley, 2001: 3–38).

Eğitim seviyesindeki düşüklük, yalnızlık, ilişki ve evlilik problemleri, bağımlılıklar, taciz - tecavüz suçu işlemek ve ceaz evine girmek kişilik bozuklukları için sayılan risk faktörleri arasında yer almaktadır (Watson ve Sinhe, 1998: 773-780). Kişilik bozuklukları diğer psikopatolojiler ile yakından ilişkilidir ve diğer psikopatolojiler ile kliniğe gelen vakaların yaklaşık %50'sinde kişilik bozukluğunun da bulunduğu rapor edilmiştir. Kişilik bozukluklarının diğer psikopatolojiler için de hazırlayıcı rol oynadığı belirtilmiştir (Aslan, 2008: 8-16).

Emil Kraepelin kişilik bozukluklarını “psikopatik kişilik” olarak ele almış ve bu bozukluğun dört alt türünü doğuştan suçlu, değişmez hastalıklı yalancı, dolandırıcı ve yalandan kendine acındırıcı olarak isimlendirmiştir (Crocq, 2013: 147-153). Sonraki yıllarda Kurt Schneider tarafından kişilik bozuklukları farklı türlere ayrılmaya çalışılmış ve bu ayırım ICD-9'un tanımlamalarına girmiştir. 1952 yılında çıkan ilk DSM'den beri kişilik bozuklukları farklı sınıflamalara tabi tutulmuş son olarak 2013 yılında DSM-5'te paranoid kişilik bozukluğu, şizoid kişilik bozukluğu, şizotipal kişilik bozukluğu, antisosyal kişilik bozukluğu, borderline kişilik bozukluğu, histriyonik kişilik bozukluğu, narsisistik kişilik bozukluğu çekingen kişilik bozukluğu, bağımlı kişilik bozukluğu ve obsesifkompulsif kişilik bozukluğu olmak üzere on alt kategoride incelenmiştir (Tyrer, Reed ve Crawford, 2015: 717-726).

2.4.1 DSM 5'e Göre Genel Kişilik Bozukluğu Belirtileri

Tablo 2.4.1.1 DSM 5'e Göre Genel Kişilik Bozukluğu Belirtileri

A. Kişinin içinde yaşadığı kültürün beklentilerinden belirgin olarak sapan, süregiden bir içsel yaşantı ve davranış örüntüsü. Bu örüntü, aşağıdakilerden iki (ya da daha çok) alanda kendini gösterir: 1. Biliş (kendini, diğer insanları ve olayları algılama ve yorumlama yolları). 2. Duygulanım (duygusal tepkilerin aralığı, yoğunluğu, değişkenliği ve uygunluğu). 3. Kişilerarası işlevsellik. 4. Dürtü denetimi.
B. Süregiden, esneklikten yoksun bu örüntü, çok değişik kişisel ve toplumsal durumları kapsar.
C. Süregiden bu örüntü, klinik açıdan belirgin sıkıntıya ya da toplumsal, işle ilgili alanlarda ya da önemli diğer işlevsellik alanlarında işlevsellikte düşmeye yol açar.
D. Bu örüntü kalıcı ve uzun sürelidir ve başlangıcı en azından ergenlik ya da erken erişkinlik dönemine uzanır.
E. Süregiden bu örüntü, başka bir ruhsal bozukluğun bir görünümü olarak ya da başka bir ruhsal bozukluğun bir sonucu olarak daha iyi açıklanamaz.
F. Süregiden bu örüntü, bir maddenin (örn. kötüye kullanılabilen bir madde, bir ilaç) ya da başka bir sağlık durumunun (örn. başı çarpma) fizyolojiyle ilgili etkilerine bağlanamaz.

(Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013: 328-329)

2.4.2 Kişilik Bozuklukları Epidemiyolojisi

Kişilik bozukluklarının türlerine göre yaygınlığı ve cinsiyet oranları farklılıklar göstermektedir. Ayrıca coğrafi konum ve kültürel özellikler de epidemiyolojiyi etkilemektedir (Ertan ve Cankorur, 2017). Kişilik bozukluklarının yaygınlığının hesaplanması için birçok çalışma yürütülmüştür (Zimmerman, Rothschild ve Chelminski, 2005: 1911-1918; Lenzenweger, Lane, Loranger ve Kessler, 2007: 553-564). Amerikan Psikiyatri Birliği, (2013) DSÖ kişilik bozuklukları için yaptığı yaygınlık araştırmasında %6,1 olarak yaygınlığı raporlamıştır. Ayrıca sırasıyla A, B ve C kümesi kişilik bozuklukları için yaygınlık oranları %3.6, %1.5 ve %2.7 olarak raporlanmıştır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Türkiye’de yapılan epidemiyolojik

bir çalışmada ise yaygınlık oranları A, B ve C kümesi için sırasıyla %7,7, %4,1 ve %6,5 olarak bulunmuştur (Şenyuva, 2007).

Kişilik bozukluklarının görülme oranlarının cinsiyete göre değişip değişmediğini araştıran çalışmalar cinsiyet farklılıklarının görülme oranlarını değiştirdiğini ortaya koymuştur (Paris, 2004: 71-74; Zimmerman ve Coryell, 1990: 527-531). Paris'in (2004: 71-74) yaptığı çalışmada borderline ve bağımlı kişilik bozukluklarının kadınlarda erkeklerden daha fazla görüldüğü raporlanmıştır Zimmerman ve Coryell 'in (1990: 527-531) yürüttüğü çalışmada ise histriyonik, kaçınan ve bağımlı kişilik bozukluklarında erkek ve kadınlarda bu bozuklukların görülme oranı eşit olarak raporlanırken, diğer tüm kişilik bozukluklarında erkeklerde görülme oranları kadınlardan daha yüksek olarak raporlanmıştır.

Yapılan eş tanı çalışmalarında kişilik bozukluklarının kaygı bozukluklarıyla, duygu durum bozukluklarıyla, cinsel sapkınlık bozukluklarıyla ve madde kötüye kullanımıyla ilişkili olarak bulunmuştur (Grant, Stinson, Dawson, Chou ve Ruan, 2005: 1-5). Alkol bağımlılığı için yatarak tedavi gören hastaların %33'ünde antisosyal kişilik bozukluğu bulunduğu raporlanmıştır (Binbay vd., 2014: 264-281). AIDS, damar tıkanıklıkları gibi fiziksel rahatsızlıklarda da kişilik bozukluğu ek tanı olarak görülmektedir (Aslan, 2008: 8-17). Ayrıca psikiyatrik rahatsızlığı bulunan 900 hasta ile yürütülen bir çalışmada katılımcıların yarıya yakınının en az bir kişilik bozukluğu tanısını karşıladığı raporlanmıştır (Zimmerman, Rothschild ve Chelminski, 2005: 1911-1918).

2.4.3 Kişilik Bozuklukları Etiyolojisi

Kişilik bozuklukları etiyolojisi konusunda çalışma yapmanın birçok zorluğu bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi kişilik bozukluklarında görülen yüksek eş tanı oranıdır. Etiyoloji çalışmaları kişilik bozuklukları için genetik ve çevresel nedenler olabileceğini ortaya koymuştur (Butcher, Mineka ve Hooley, 2011/2013).

2.4.3.1 Genetik Etkenler

Kişiliğin mizaç denilen ve doğuştan getirilen bir yönü bulunduğu mevcut tezin ilk bölümü olan kişilik başlığı altında işlenmişti. Kişiliğin bu mizaç boyutundan dolayı genetik bir tarafı olduğu ve kalıtsal olarak aktarılan kişilik bozukluklarının da olabileceği bildirilmiştir (Akhtar, 2009). Biyopsikososyal modele göre kişilik

bozukluklarında biyolojik nedensel faktörler bazı durumlarda risk faktörü olarak değerlendirilirken bazı durumlarda da koruyucu olarak görev alabilmektedir (McHugh ve Slavney, 1983; akt. Türk, 2019). Korku özellikleri ve öfke özellikleri baskın olan mizaç özellikleri kişilik bozuklukları göstermek açısından risk faktörü olarak değerlendirilmiştir (Svrakic vd., 2002). Farklı çalışmalarda erken dönem mizaç özellikleri de A kümesi kişilik bozukluklarıyla ve B kümesi kişilik bozukluklarıyla ilişkili olarak değerlendirilmiştir (Paris, 2000; Şenyuva, 2007). Şizotipal ve paranoid kişilik bozukluklarının şizofreni ile genetik olarak bağlantılı olabileceği de yapılan çalışmalar sonucu raporlanmıştır (Şenyuva, 2007). Antisosyal kişilik bozukluğu ile histriyonik kişilik bozukluğu arasında da kalıtsal birtakım bağlantılar olabileceği düşünülmektedir (Cale ve Lilienfeld, 2002a: 1179-1207; Cale ve Lilienfeld, 2002b: 52-72). Borderline kişilik bozukluğunda görülen itkisellik ve dengesizlik özelliklerinin de kalıtsal olarak aktarıldığı konusunda çalışmalar bulunmaktadır (Hooley, 2008; Paris, 2007). Obsesif kompulsif kişilik bozukluğunda da genetik faktörlerin rol oynadığına dair çalışmalar literatürde bulunmaktadır (Reichborn-Kjennerud vd., 2006). Ayrıca kişilik bozuklukları üzerine yürütülen ikiz çalışmaları da kişilik bozukluklarının kalıtsal olarak aktarılabilceğini ve bu oranın da %45 gibi bir orana kadar çıkabileceğini göstermektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2016; akt. Aracı, 2019).

2.4.3.2 Çevresel Etkenler

Çevresel etkenlerin içerisinde psikolojik, sosyokültürel ve toplumsal unsurlar bulunmaktadır. Doğumla birlikte çocuğun içsel birtakım özellikleri ortaya çıkmaya başlar ve bu içsel kapasite ile dış dünyanın beklentileri uyuşursa çocuk dış dünyaya karşı iyi uyum sağlayabilir. Ancak tam tersi bir durum da söz konusudur ve bu durumda çocuk kötü uyum geliştirir. Kötü uyum geliştiren çocuklarda kişilik bozukluğu için zemin oluştuğu yorumu yapılabilir (Thomas ve Chess, 1984). Kişilik bozukluğu bulunan ve bulunmayan depresyon hastaları ile yapılan bir çalışmada kişilik bozukluğu bulunan depresyon hastalarının daha fazla stresör ile baş etmeye çalıştıkları raporlanmıştır. Bu durum çevresel şartların kişilik bozukluğu ile ilişkili olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Coyne ve Downey, 1991). Erken çocukluk dönemlerinde yaşanan istismar ve ihmallerde kişilik bozukluklarıyla ilişkili bulunmuştur (Bandelow vd., 2005: 169-179). Ayrıca borderline kişilik bozukluğu için geliştirilen bir diyatez stres modelinde erken dönem travmaları, ebeveyn kaybı ve ebeveyn psikopatolojisi olması borderline kişilik bozukluğu geliştirmek açısından risk

faktörü olarak sayılmıştır (Paris, 1999: 509-531). Şizotipal kişilik bozukluğu bulunan hastalarla yapılan bir başka çalışmada da erken dönem istismar bulguları ve travmatik yaşam deneyimleri şizotipal kişilik bozukluğu geçirmek için çevresel bir etken olarak sayılmıştır (Barenbaum vd., 2008).

Bütün bu bulguların yanında kültürel etkenler ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişkinin araştırıldığı araştırmalarda kültürlerarası farklılıkların sanıldığı aksine daha az olduğu ifade edilmiştir. Bu durum beş faktör kişilik özelliklerinin evrensel olduğu fikri ile desteklenmiştir (Allik, 2005: 212-232). Bununla birlikte Paris ve Zweig-Frank'ın (2001: 331-337) ortaya koyduğu verilere göre aile ve sosyal ortam normlarında yaşanan bozulma hangi kültürde daha fazla ise kişilik bozukluğu geliştirme olasılığı da o derecede daha yüksektir.

2.4.3.3 Kişilik Bozuklukları Etiyolojisine Psikodinamik Yaklaşım

Psikodinamik modellerin kişilik bozukluklarına yaklaşımı farklı kavramlar üzerinden olmuştur. Freud'un yapısal ve topografik modeli kişiliğin farklı kısımlardan meydana geldiğini ve bu içsel kısımların kendi aralarında bir mücadele içerisinde olduğunu iddia etmiştir. Farklı bilinç katmanları içerisinde id ego ve süperegounun bu mücadelesi kaygının oluşmasına neden olur ve kaygıyla mücadele etmek için de ruhsal yapı savunma mekanizmalarını kullanır. Psikodinamik kuramcılar kişilik bozukluklarında kullanılan savunma mekanizması profillerinin kişilik bozukluklarının türleri ile ilişkili olabileceğini iddia etmişlerdir. Kişilik bozukluklarının ortaya çıkışında etkili olduğu düşünülen diğer bir kavram ise gelişim evreleri kavramıdır. Psikodinamik kuramcılardan Freud, Jung, Sullivan ve Erikson gibi kuramcılar kişiliğin belirli gelişim dönemlerinden geçerek oluştuğunu savunmuşlardır. Gelişim dönemlerinin başarılı ve sağlıklı bir şekilde geçirilmemesi ve o dönemde takılma yaşamak ise kişilik bozuklukların nedenlerinden birisi olarak görülmüştür. Her bir dönemde yaşanan fiksasyonun yetişkinlikte ortaya çıkan psikopatoloji ile ilişkili olduğu psikodinamik kuramcılar tarafından savunulmuştur. Psikodinamik kuramcılar kişilik bozuklukların temelinde yer aldığını savunduğu kavramlardan bir diğeri ise nesne ilişkileri ve bağlanma kavramıdır. Yaşamın erken dönemlerinde kurulan ilişkilerin ve bağlanma tarzının yetişkin kişilik örgütlenmesinde bir yeri olduğu fikri savunulmuş, sağlıklı bir zeminde kurulan ilişkilerin yetişkinlik dönemi psikopatolojileri ile ilişkili olduğu iddia edilmiştir (Millon, 1999/2019: 24-41).

2.4.4 A Kümesi Kişilik Bozuklukları

2.4.4.1 Paranoid Kişilik Bozukluğu

“Para noia” “bilgiye karşı” manasındadır ve herhangi bir gerçek tehdit bilgisi bulunmamasına rağmen dış dünyaya karşı duyulan yüksek seviyedeki güvensizlik duyguları ve tehlike hislerine paranoid kişilik bozukluğunda karakteristik olarak rastlanır (McMartin, 2015/2020: 233-235). Paranoid kişilik bozukluğu bulunan kişilerde sürekli olarak bir teyakkuzda olma hali ve tehditleri yakalamaya çalışma hali vardır ve bu sebeple sosyalleşmekte zorlanırlar. Dış dünya tehlikeli bir yer olarak algılandığından ve güvensizlik duyguları çok yoğun olduğundan düşmanca davranışlar sergileme eğilimindedirler. Dikkatlerini kendi kuşkucu tavırlarına uygun olarak kullanırlar. Gerçekleri çarpık olarak algıladıklarından çoğu zaman olayları doğru yorumlamakta zorlanırlar (Millon, 1999/2019: 493-539). Regresyon, yansıtma, rasyonalizasyon ve yadsıma paranoid kişilik bozukluğunda en çok rastlanılan savunma mekanizması çeşitleridir (McWilliams, 1994/2010: 249-274). Paranoid kişilik bozukluğunda tipik olarak gözüken düşük geçinebilirlik ve nörotisizm genetik temelli düşünülen özellikler olarak yorumlanmaktadır (Widiger, Trull, Clarkin, Sanderson ve Costa Jr, 2002: 89-102).

2.4.4.2 Şizoid Kişilik Bozukluğu

Kimseye karşı yakınlık duymayan, duygulardan izole, en alt seviyede kişilerarası ilişkilerde bulunan, mizahtan hoşlanmayan, başkalarına karşı oldukça kayıtsız olan ve oldukça yalnız olan kişiler şizoid kişilik bozukluğu belirtilerinin büyük çoğunluğuna sahiptir denilebilir (McMartin, 2015/2020: 236-237). Genellikle romantik ilişki kuramazlar ve evlenmezler. Tek başlarına yapabilecekleri koleksiyonculuk gibi birtakım uğraşlar içinde olabilirler. Tercih ettikleri mesleklerde genellikle sosyal ilişkinin olmadığı meslek grupları içerisinde olmaktadır (Millon, 1999/2019: 421-454). Bazı topluma mal olmuş sanatçıları şizoid kişilik bozukluğuna sahip olduğu düşünülmektedir. Şizoid kişilik bozukluğunda rastlanılan savunma mekanizmaları türleri olarak otistik fantezi, yansıtma, idealizasyon ve değersizleştirme sayılabilir (McWilliams, 1994/2010: 229-245). Şizoid kişilik bozukluklarında genetik etmenlerin zayıf rol oynadığı çevresel etkenlerin ise bilişsel yapılanmalarla bağlantılı olarak güçlü bir rol oynadığı savunulmaktadır (Pretzer ve Beck, 1996; akt. Butcher, Mineka ve Hooley, 2011/2013: 644).

2.4.4.3 Şizotipal Kişilik Bozukluğu

Şizoid kişilik bozukluğunda bulunan yalnızlık ve iletişimsizlik şizotipal kişilik bozukluğunda da bulunmaktadır. Bunlara ek olarak bilişsel ve algısal çarpıklıklar ile tuhaf giyim tarzı ve davranışlarda bulunma da şizotipal kişilik bozukluğunun karakteristik belirtilerindendir. Büyü, sihir vb. gibi inanışlar olduğu gibi sınır durumlarda ve aşırı stresli zamanlarda psikotik belirtiler de gösterme olasılıkları bulunmaktadır (McGlashan vd., 2005: 883-889). Şizotipal kelimesi “şizofreni” ve “genetik” kelimelerinin bir karışımı olarak türetilmiştir ve kalıtsal olarak psikotik kişilerle ilişkisi olan bireylerde gözlenen tuhaf davranışları (psikoz kriterlerini karşılamayan) açıklamak için türetilmiş bir terimdir (Akhtar, 2000/2009). İngiltere’de yapılan epidemiyolojik çalışmada toplumda görülme oranı %0,6 olarak raporlanmıştır. Erkeklerde görülme oranı kadınlara kıyasla daha yüksektir (Coid, Yang, Tyrer, Roberts ve Ullrich, 2006: 427).

2.4.5 B Kümesi Kişilik Bozuklukları

2.4.5.1 Antisosyal Kişilik Bozukluğu

Antisosyal kişilik bozukluğuna sahip bireylerde en belirgin olan davranışlar başkalarını kandırmak ve kullanmak üzere sergilenen davranışlardır. Bu kişilik bozukluğunda saldırganca ve öfke dolu davranışlar, sahtekarlık, hayvanlara karşı işkenceye varan nefret davranışları, sömürücülük ve dürtüsellik yine öne çıkan kişilik özellikleri olarak sayılabilir. İnsanları manipüle etme özellikleri güçlü olduğundan dolayı sosyal ortamlarda kandırmak istedikleri insanları kullanmak amacıyla üstün iletişim özellikleri geliştirebilirler. Yasadışı madde kullanımı, rasgele cinsel ilişkiye girme gibi davranışlarda oldukça yaygındır. Antisosyal kişilik bozukluğuna sahip bireyler suç teşkil eden davranışlarda bulunduğu ve toplumsal kurallara karşı hareket ettiklerinden genellikle devletin yasal mercileriyle sürekli olarak sorun yaşarlar (McMartin, 2015/2020: 238-240). Ceza evlerinde yapılan bir araştırmada tutukluların yarısından fazlasının antisosyal kişilik bozukluğu tanısı alacak belirtilere sahip oldukları raporlanmıştır (Ogloff, 2006: 519-528). DSM ölçütlerine göre Antisosyal kişilik bozukluğu tanısı yalnızca 18 yaşından büyük bireylere konulabilmektedir ancak antisosyal kişilik bozukluğu olduğundan şüphelenilen kişilerde 15 yaşından beri antisosyal kişilik özelliklerinin gözleniyor olması ve daha erken yaşlardan itibaren de davranım bozukluğunun bulunması gerekmektedir

(Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Yapılan epidemiyolojik çalışmalarda erkeklerde yaygınlık oranı %3 kadınlarda ise %1 olarak raporlanmıştır ve bu oranlara göre erkeklerde görülme oranı kadınlara göre 3 kat daha fazladır. (Lenzenweger, Lane, Loranger ve Kessler, 2007: 553-564). Antisosyal kişilik bozukluğunun hem yüksek kalıtsal özellikler barındırdığı hem de çevresel şartlardan da etkilendiği yapılan çalışmalarda gösterilmiştir (Carey ve Goldman, 1997; akt. Butcher, Mineka ve Hooley, 2011/2013: 684). Ebeveynleri antisosyal kişilik bozukluğu teşhisi almış ve evlatlık verilmiş çocuklarla yapılan bir çalışmada daha sağlıklı aile ortamlarında büyütülen çocukların antisosyal kişilik bozukluğu geliştirme olasılığı sağlıksız aile ortamlarında yetiştirilen çocuklara kıyasla daha düşük bulunmuştur (Cadoret, Yates, Troughton, Woodworth ve Stewart, 1995: 244-253). Antisosyal kişilik bozukluğunda kullanılan savunma mekanizmaları eyleme koyma, yansıtma özdeşim ve en belirgin olarak da tmğl kontrol dr (McWilliams, 1994/2010: 187).

2.4.5.2 Borderline Kişilik Bozukluğu

Kişilerarası ilişkilerde dengesizlik ve dürtüsel olarak davranma eğilimi ile duygu durumlarında oynaklık borderline kişilik bozukluğunun karakteristik özelliklerindendir. Benlikleri hakkındaki dgularıda dengesiz olma eğilimindedir. Duygusal olarak sürekli değişkenlik yaşadıklarından ve benlik imgeleri zayıf olduğundan kişilerarası ilişkileri tutarsızlık yaşar bu da ilişki yaşadıkları kişileri ya çok yukarıda görmelerine ya da çok aşağıda görmelerine sebep olur. Borderline kişilik bozukluğu yaşayan bireylerde tehlikeli davranışlarda bulunma eğilimi, terkedilmekten gerekdişi aşır korkma hali, intihar teşebbüsleri, öfke nöbetleri bulunabilmektedir (McMartin, 2015/2020: 241-242). Ayrıca borderline kişilik bozukluğunda psikotik belirtiler görülme ve disosiyatif tecrübeler yaşama oranı yapılan bir çalışmada %75 olarak raporlanmıştır (Paris, 2007: 457-473). Yaygınlık oranı %1-2 olarak raporlanan borderline kişilik bozukluğunda son dönem çalışmalarda cinsiyet oranı da eşit olarak gösterilmiştir (Hooley, 2008; akt. Butcher, Mineka ve Hooley, 2011/2013: 657). Borderline kişilik bozukluğu vakalarının %90 gibi yüksek bir oranında çocukluk ağı ihmal ve istismarı bulunduğu raporlanmıştır (Bandelow vd., 2002: 269-278). Duygulanım ve dürtüsellik ile ilgili sorunların ise biyolojik incinebilirlik ile ilgili olabileceği düşünülmüştür (Paris, 1999: 509-531). Borderline kişilik bozukluğunda karakteristik savunma mekanizması bölmedir (Millon, 1999/2019: 557).

2.4.5.3 Histriyonik Kişilik Bozukluğu

Aşırı duygusallık ve başkalarının dikkatini çekme eğilimi histriyonik kişilik bozukluğunun en temel iki belirtisidir. Dış görünüşleri, davranışları ve konuşmaları baştan çıkarıcı ve cinsel içerikli olabilir ancak bu dış dünyanın dikkatini çekmek için bir araçtır. Doyurucu ilişkiler kuramaz ve geliştiremezler bunun sebebi sürekli ilgi beklentileridir. Ayrıca bu kişilik bozukluğunda bağlanma ile ilgili de problemler görülmektedir. Kendilerini beğenme eğilimlidirler fakat kendilerine karşı yapılan eleştirilere karşı savunmasızdırlar (McMartin, 2015/2020: 242). Epidemiyolojik çalışmalarda yaygınlık oranı %2-3 olarak raporlanmıştır (Widiger ve Bornstein, 2002: 509-531). Kadınlarda erkeklere kıyasla daha çok görüldüğü bazı çalışmalarda raporlansada bazı çalışmalar eşit oranda görüldüğünü iddia etmektedir (Lynam ve Widiger, 2007: 583-602). Histriyonik kişilik bozukluğundaki nörotisizm ve dışadönüklük faktörlerinin aşırılığı bozuklukta kalıtsal birtakım temellerin olabileceği şeklinde yorumlanmaktadır (Widiger ve Bornstein, 2002: 509-531). Bastırma, disosiyasyon ve yansıtma savunma mekanizmaları histriyonik kişilik bozukluğunda görülen karakteristik savunma mekanizmalarıdır (Millon, 1999/2019: 345).

2.4.5.4 Narsistik Kişilik Bozukluğu

Empati yeteneğinin bulunmayışı, takdir beklentisi ve kişinin kendisini aşırı derecede önemsemesi narsistik kişilik bozukluğunun karakteristik özelliklerindendir. Narsistik kişilik bozukluğu bulunan kişiler başkalarını küçük görme eğiliminde olurlarken kendi yaptıkları ufak işleri dahi büyütme eğilimindedirler ve bu tutumlarını da hak ettiklerini düşünmektedirler. Kendilerine karşı işlenildiğini düşündükleri herhangi bir küçük kusuru dahi affetmeme eğiliminde olduklarından herkesin kendilerine karşı “mükemmel” şekilde davranmasını beklerler. Olayları yalnızca kendi bakış açıları ile yorumlama eğiliminde olurlar. Narsistik kişilik bozukluğu bulunan bireylerin kendilerine karşı takındıkları bu “muhteşemlik” tutumlarının temelde bulunan kırılabilir yapıdan kaynaklandığı düşünülmektedir (McMartin, 2015/2020: 243-245). Narsistik kişilik bozukluğunun iki alt tipinin olduğu ve büyüklenmeci narsistik kişilik bozukluğunun DSM kriterlerini karşılayan tip olduğu ifade edilmektedir. Diğer taraftan acı çektiğini iddia eden, çekinden, hassas yapılı gibi özellikler gösteren kırılabilir narsistik kişilik bozukluğu alt tipinin de bulunduğu literatürde tartışılmaktadır

(Akhtar ve Thomson, 1982: 17-18). Epidemiyolojik çalışmalarda yaygınlık oranı %1 olarak raporlanmıştır. Erkeklerde görülme oranı ise kadınlara kıyasla daha yüksektir (Golomb, Fava, Abraham ve Rosenbaum, 1995: 579-582). Çocukluk çağında ebeveynler tarafından gösterilen aşırı ihmalkâr tutum ve davranışlar ile çocuğun her isteğinin yerine getirilmesi davranışları narsistik kişilik bozukluğu için yapılan nedensel açıklamalar içerisinde en çok kabul görenlerdir (Kohut ve Wolf, 1978; akt. Butcher, Mineka ve Hooley, 2011/2013: 654; Millon, 1999/2019: 373-417). Narsistik kişilik bozukluğunda görülen karakteristik savunma mekanizmaları büyülenmecilik, rasyonalizasyon ve otistik fantazidir (Millon, 1999/2019: 389).

2.4.6 C Kümesi Kişilik Bozuklukları

2.4.6.1 Çekingen Kişilik Bozukluğu

Şizoid kişilik bozukluğunda bulunan yalnızlık ve içekapanıklık bu kişilik bozukluğunda da karakteristik olarak bulunmaktadır ancak sosyal ilişkilerde geri çekilme yaşayan çekingen kişilik bozukluğu sahibi bireyler şizoid kişilik bozukluğuna sahip bireylerden farklı olarak bu durumdan rahatsızlık duyarlar (McMartin, 2015/2020: 245-247). Çekingen kişilik bozukluğu ile ilgili epidemiyolojik bir çalışmada yaygınlık oranı %0,8 olarak hesaplanmıştır. Aynı çalışmada erkeklerde görülme oranı kadınlarda görülme oranından yüksek bulunmuştur (Coid, Yang, Tyrer, Roberts ve Ullrich, 2006: 427). Çekingen kişilik bozukluğu için yapılan nedensel açıklamalar çocukluk çağında ebeveynlerin aşırı koruyucu tutumlarını ve temel bakımverenler ile olan bağlanma problemlerini işaret etmektedir. Çekingen kişilik bozukluğunda karakteristik olarak kullanılan savunma mekanizmaları bastırma ve otistik fantezi savunma mekanizmalarıdır (Millon, 1999/2019: 225-227).

2.4.6.2 Bağımlı Kişilik Bozukluğu

Yalnız kalmak noktasında aşırı korku duyma ve dış dünyaya karşı boyun eğici davranış örüntüleri bağımlı kişilik bozukluğunun karakteristik belirtilerindendir. Kendi başına karar vermekde, karar verilen bir konu için harekete geçmekde ve yaşadıklarının sorumluluklarını almakda bağımlı kişilik bozukluğuna sahip bireyler problemler yaşarlar. Başkalarına karşı itaat davranışları sergilediklerinden duygularını yaşamakta ve göstermekte zorluk çekerler. Bu da özellikle öfke duygusunun birikmesine neden olmaktadır (McMartin, 2015/2020: 247-248). Yapılan epidemiyoloji çalışmalarında

toplumda görülme oranı %0,1 olarak hesaplanmıştır. (Samuels vd., 2002: 536-542). Kadınlarda görülme oranı erkeklere kıyasla daha yüksektir (Lynam ve Widiger, 2007: 583-602). Bağımlı kişilik bozukluğunda gözüken nörotisizm ve anlaşılabilirlik kişilik özelliklerinin kalıtsal özellikler göstermesi bağımlı kişilik bozukluğunda da kalıtsal birtakım aktarımlar olabileceği fikrini uyandırmıştır. Bunun yanısıra genetik yatkınlığı bulunan kişilerin otoriter ebeveyn tutumlarından genetik altyapısı olmayan kişilere kıyasla daha fazla etkilenebileceği ifade edilmiştir (Widiger ve Bornstein, 2002: 509-531). Bağımlı kişilik bozukluğunda kullanılan karakteristik savunma mekanizmaları regresyon, idealizasyon ve içe atmadır (Millon, 1999/2019: 304-305).

2.4.6.3 Obsesif Kompulsif Kişilik Bozukluğu

Obsesif kompulsif kişilik bozukluğu bulunan bireylerde her şeyin mükemmel bir biçimde olması gerektiğine dair düşünceler ve aşırı derecedeki düzen takıntısı karakteristik özelliklerdendir. Küçük ayrıntılara gereğinden fazla takılıp kaldıklarından dolayı kapsamlı olarak olayları yorumlamakta zorluk çekerler. Kendilerini bir işe adanma eğilimleri çok yüksektir fakat fazla zaman kaybı yaşadıklarından işlerini tamamlamakta zorlanırlar. Katı ve uyumsuz tutumları sebebiyle dış dünya ile ilişki kurmakta zorlanırlar (McMartin, 2015/2020: 249-251). Yapılan epidemiyolojik bir çalışmada toplumda görülme oranı %1,9 olarak raporlanmıştır. Aynı çalışmada erkeklerde kadınlardan iki kat daha fazla obsesif kompulsif kişilik bozukluğu bulunduğu raporlanmıştır (Coid, Yang, Tyrer, Roberts ve Ullrich, 2006: 427). Katı ebeveyn tutumlarının tecrübe edildiği erken dönem yaşantıları bozukluğun görülmesinde bir nedensel etken olarak görülmektedir. Obsesif kompulsif kişilik bozukluğunda görülen karakteristik savunma mekanizmaları karşıt tepki geliştirme, yer değiştirme, yapma bozma ve duygusal yalıtım olarak sayılabilir (Millon, 1999/2019: 263-268).

2.5 Konuyla İlgili Literatür

2.5.1 Eriksonun Psikososyal Dönemleri Kimlik Gelişimi ve Psikopatolojiler

Erik Erikson gelişimi yaşam boyu devam eden bir süreç olarak ele almıştır. Özellikle gelişim evrelerinin ego kimliğinin gelişmesi açısından önemine vurgu yapmıştır. Kişinin kendine özgü bir kimlik geliştirmesinin psikolojik iyi oluş ile ilişkisi üzerinde durmuştur. Erikson kimlik ve kişilik gelişimi açısından sosyal faktörlerin de çok önemli

bir yere sahip olduğunu vurgulamış dış dünya ve çevresel faktörlerin bu iki değişken ile güçlü ilişkiler içerisinde bulunduğunu ifade etmiştir. Sosyal çevre Erikson için yalnızca ebeveyn ve aile değil, arkadaşlar, öğretmenler ve tüm sosyal etkileşim halindeki kimselerdir (Breger, 1974: 1-18).

Gelişimin insanın biyopsikososyal doğasına uygun olduğunu savunan Erikson'a paralel biçimde gelişimsel psikopatoloji fikri ortaya çıkmıştır. Gelişimsel psikopatoloji gelişim evreleri boyunca ve özellikle de çocukluk ve yetişkinlik arasında bir köprü gibi olan ve kimlik gelişiminin en hız kazandığı dönem olan kimliğe karşı kimlik karmaşası döneminde normal ve anormal gelişimin seyredilmesi ve psikopatolojilerin bu perspektifle ele alınması gerektiği fikrini savunmuştur. Bu noktada çevresel risk faktörleri ve koruyucu faktörlerde gelişimin anlaşılması ve müdahalelerin ne zaman, nasıl ve nereye yapılacağı konusunda fikir vermesi açısından önem kazanmıştır (Cicchetti ve Rogosch, 2002: 6-20).

Erikson'un psikososyal gelişim kuramı gibi kişiliği gelişimsel perspektifle açıklayan teorilere atfen ortaya çıkmış olan gelişimsel psikopatoloji kavramı psikopatolojilerin diğer birçok disiplinle ortaklaşa olarak açıklanmaya çalışılmasına verilen isimdir (Cicchetti, 1984: 17-29; Sameroff, 2000: 297-312). Gelişimsel psikopatoloji ile ilgili yürütülen çalışmalar risk faktörleri, bağlanma teorisi, bilişsel süreçler, engelli çocuklar ve gelişim kuramları olmak üzere beş başlık üzerinden yürütülmüştür (Rutter ve Sroufe, 2000: 265-296).

Risk faktörleri üzerine yürütülen gelişimsel psikopatoloji çalışmaları üç hipotez etrafında şekillenmektedir. Annede var olan bir rahatsızlığın çocukta görülmesi risk faktörü, patolojinin devamlılığının bulunması risk faktörü ve sosyal şartların getirdiği risk faktörü. Bağlanma teorisi üzerinden yürütülen gelişimsel psikopatoloji çalışmaları çocuk ve temel bakım veren arasındaki ilişkinin üzerinden psikopatolojileri açıklamaya çalışan çalışmaları kapsamaktadır. Bilişsel süreçler ve gelişimsel psikopatoloji çalışmaları bireylerin dış dünya ve diğerlerine yükledikleri anlam üzerinden yapılan çalışmaları kapsamaktadır. Engelli çocuklar üzerinden yürütülen gelişimsel psikopatoloji çalışmaları engelli olmayan çocuklar ile engelli çocuklar arasındaki farkları ortaya koymaya çalışan araştırmalar ile yürütülmektedir. Yaşam boyu gelişim teorileri üzerinden yapılan psikopatoloji çalışmaları ise yetişkinlik

yaşamındaki değişimlerin psikopatoloji ile ilişkisi üzerinden yürütülen çalışmaları kapsamaktadır (Harrington, 2001: 93-94).

Sroufe ve Rutter (1984: 17-29) psikopatolojinin gelişimle çok yakından ilişki içerisinde olduğunu iddia etmiş ve psikopatolojinin gelişimden ayrı olarak değerlendirilmemesi gerektiğini iddia etmişlerdir. Gelişimsel açıdan psikopatoloji incelendiğinde risk faktörleri ile koruyucu faktörlerin karşılıklı etkileşimi görülecektir ve farklı dönemlerde bir risk faktörü bazen koruyucu faktör olarak görev yapabilecektir. Shirk, Talmi ve Olds (2000: 835-855) İçinde yaşanan kültürel çevre ve uyum yeteneği de psikopatolojile için risk faktörleri ve koruyucu faktörler olarak sayılabilir (Cicchetti ve Sroufe, 2000: 255-264; Waldron, 1976: 532-538). Aynı risk faktörleri farklı kişilerde aynı sonuçlara sebep olabileceği gibi farklı risk faktörleri de aynı sonuçlara sebep olabilirler. Bir bipolar rahatsızlığa sahip annenin çocukları için muhtemel üç sonuç bulunmaktadır. Çocuk annesi gibi bipolar teşhisi alabilir, çocuk annesinden farklı bir psikopatoloji geliştirebilir veya çocukta hiçbir psikopatolojiye rastlanmayabilir. Bazı insanlar için de çevresel şartlar risk oluşturmaktadır (Cicchetti ve Rogosch, 2002: 6-20).

Sosyal ve çevresel risk faktörleri açısından daha fazla korumasız olan çocukların ve ergenlerin psikopatoloji açısından daha korumasız olduğu ifade edilmiş ve çevresel şartlar arasında cinsiyet ve sosyoekonomik durum sayılmıştır (Sameroff, Seifer, Barocas, Zax ve Greenspan, 1987: 343-350). Fakirlik, ekonomik olarak alt gelir grubunda yer almak, travmatik yaşam olayları deneyimlemek ile ruh sağlığının bozukluğu arasında güçlü ilişkiler tespit edilmiştir (Westen, 1999). Conger'de (1992) ekonomik durum ile ruhsal durum arasında ters yönlü korelasyon tespit etmiştir. Ego ve kimlik gelişiminin benlik saygısıyla olan ilişkisi de çokça araştırılan konuların başında gelmektedir. İki değişkenin birbirleriyle pozitif korelasyon gösterdiğini belirten birçok çalışma mevcuttur (McCurdy ve Sherman, 1996: 307-319; Prager, 1982: 177-182; Read, Dobson ve Adams, 1984: 169-177). Kimlik gelişimi ve oluşumu ile akademik başarı arasında da pozitif korelasyon bulunduğu raporlanmıştır (Cross ve Allen, 1970: 288-302). Kimlik dugusunun gelişmesi ve yaş arasında ilişkiler olduğu buna bağlı olarak da kişinin dış dünyaya daha sağlıklı uyum geliştirdiği de raporlanan bulgular arasında yer almaktadır (Wires, Barocas ve Hollenbeck, 1994: 361-378). Ayrıca aile ortamı ve ebeveynlik ilişkilerinin sağlıklı olduğu ailelerde gençlerin kimlik duygularının aile ortamı daha kötü olan gençlere kıyasla daha sağlam ve gelişmiş

olduğu belirtilmiştir (Williemsen ve Waterman, 1991: 1203-1212; Wires, Barocas ve Hollenbeck, 1994: 361-378).

Erikson'un psikososyal gelişim dönemlerindeki temel çatışmaların çözülüp çözülmediği ve temel gücün kanılıp kazanılamadığını sorgulamak adına iki adet ölçek geliştirme çalışması yapılmıştır. İlk geliştirilen ölçek Rosenthal, Gurney, and Moore (1981) tarafından Erikson Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği adı altında çıkarılmıştır. Daha sonra Darling-Fisher ve Leidy (1988) tarafından kendi koydukları isme atfen ölçek modifiye edilerek son haline çevrilmiştir. Caton (1994) depresyon grubu, borderline kişilik bozukluğu grubu ve hasta olmayan grup ile yürüttüğü çalışmada üç grubun psikososyal dönemleri başarılı atlatıp atlatamama konusunda farklılaşmadığını raporlamıştır. Domino ve Hannah (1989: 323) çalışmalarında her bir psikososyal dönem ile kendini gerçekleştirme ölçeği arasındaki ilişkiyi incelemişler ve en yüksek kimliğe karşı kimlik karmaşası dönemiyle olmak üzere ($r = ,43$) üretkenliğe karşı durgunluk dönemi hariç her bir dönem ile kendini gerçekleştirme arasında pozitif korelasyon bulmuştur. Thimm (2010: 225-226) çalışmasında 145 psikiyatri servisi hastasının erken dönem uyumsuz şemalarını ölçmüş ardından psikososyal ödevlerin çözümü ile ilgili bir testi iki kez çözdürmüştür. Korelasyon ve regresyon analizlerinden elde edilen sonuçlar erken dönem uyumsuz şemalar ile başarısız psikososyal dönem ödevleri arasında en düşüğü $r = ,31$ ve en yüksek $r = ,65$ olan anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ile ilgili farklı çalışmalarda literatürde mevcuttur. Knight (2017: 1047–1058) çalışmasında Erikson'un dönemlerine benzer şekilde psikoterapi yapısı geliştirilebileceğini belirtmiş danışanların terapiye gelme sebeplerine bağlı olarak psikososyal dönemlerdeki başarılması gerken yaşam ödevleriyle ilişkili terapi içeriği oluşturulması fikrini ortaya atmıştır. İki klinik öyküyü de bu fikri açıklamak için çalışmasında uyarlamıştır. Bir diğer çalışmada Erikson'un psikososyal dönemleri ile fibonacci sayı dizisi arasında ilişkiler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmaya göre her bir dönemin yaş aralığının fibonacci sayı dizisine uygun belirlenebileceği önerilmektedir (Sacco, 2013: 140-146).

Erikson'un psikososyal gelişim kuramı özellikle ego kimlik gelişimi üzerinden yapılan çalışmalara ilham kaynağı olarak görülmüştür. Mesleki rol, cinsiyet rolü ve sosyal rolü üzerine düşünen eregen ile kimlik kazanımı arasında ilişki kuran Erikson'dan etkilenen Marcia dört tip kimlik tanımlamıştır (Kroger, 2003: 205-226; Marcia, 1966:

551-558). Bu noktada Kohur'un (1978; akt. Kaynak, 2003) kendilik psikolojisi üzerine ve özellikle de narsistik kişilik bozukluğu üzerine yaptığı çalışmalarda Erikson'un psikososyal dönemlerinde ayrı düşünülemeyecek çalışmalar arasında sayılabilir. Noam ve arkadaşlarının (1984: 191) yaptığı çalışmada ego gelişimi ile psikopatolojik belirtiler arasındaki ilişkiler incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın gösterdiği sonuçlara göre en düşüğü ,31 olmak üzere farklı psikopatolojik semptomlar ile ego gelişimi arasında pozitif korelasyonlar raporlanmıştır. Suchman, McMahon, DeCoste, Castiglioni ve Luthar'ın (2008: 25) yürüttüğü diğer bir çalışmada ego kimlik gelişimi ile depresyon puanları arasında ,001 anlamlılık düzeyinde ,26'lık bir ilişki bulunmuştur. Yine aynı çalışmada ,05 anlamlılık düzeyinde anksiyete puanları ve ego kimlik gelişimi arasında ,18'lik bir ilişki raporlanmıştır. Shaw (2001: 139) çocukların bağımlılıktan kurtulup bir birey olarak ebeveynlerinden ayrılamamasının farklı psikopatolojiler ile sonuçlanabileceğini ifade etmiş bu psikopatolojiler arasında kişilik bozukluklarını da saymıştır. Noam, Young ve Jilnina'nın (2006: 764) yürüttüğü çalışmada farklı kişilik bozukluklarının farklı seviyelerde ego kimlik gelişimi ile ilişkili olduğu ifade edilmiş özellikle borderline kişilik bozukluğunda ego gelişiminin diğer kişilik bozukluklarına kıyasla daha düşük olduğu belirtilmiştir. Rutter ve Maughan (1997: 14) çocukluk çağında yaşanan olumsuz deneyimlerin yetişkinlikte kişilik bozukluklarıyla ilişkili olabileceğini ifade etmiş ancak genetik yatkınlığın da burada önemli bir etken olduğunu ifade etmiştir. Rutter ve Maughan'ın dikkat çektiği nokta gelişim dönemleri boyunca deneyimlenen olumsuz yaşantıların zincir etkisi ile yani uç uca eklenerek farklı bozukluklar şeklinde yetişkinlikte de etki etmeye devam ettiği fikridir. farklı yaş gruplarında farklı risk faktörlerinin psikopatolojilerle ilişkisi ise Beesdo-Baum ve arkadaşları (2015: 858) tarafından çalışılmış çevresel, bireysel, genetik risk faktörleri farklı psikopatolojiler için tablolştırılmıştır. Li ve arkadaşlarının (2008: 147-157) anne babası AIDS nedeniyle ölmüş yetim çocuklar ile yürüttüğü çalışmada çocukların psikososyal ihtiyaçlarının giderilmesinin psikolojik iyi oluş ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Girişkenlik suçluluk çatışması çağındaki, çalışkanlık aşağılık çatışması çağındaki ve kimlik kimlik karmaşası çatışması çağındaki üç grup katılımcı ve aileleriyle yürütülen bir çalışmada ise ailelerin farkındalıklı ebeveynlik stilleri ile çocuklara yaklaşması ile çocuklarda rapor edilen problemli davranışlar arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu bulgular sağlıklı ebeveyn yaklaşımlarının sağlıklı davranışsal gelişim ile ilişkili

olduğunu göstermektedir (Parent, McKee, Rough ve Forehand, 2016: 191-202). Adams, Berzonsky ve Keating'in (2006: 88) üniversite öğrencileriyle yürüttüğü bir çalışmada kimlik duygusunun gelişmesinde etikili olan psikososyal kaynakların %37,2'sini aile bağlarının açıkladığını raporlamışlardır.

Türkiye'de yapılan psikososyal gelişim dönemleri ile ilgili çalışmalar genellikle Darling-Fisher ve Leidy (1988) tarafından geliştirilen Modifiye Edilmiş Erikson Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği'nin Türkçeye uyarlaması çalışmasını yapan Özgüngör ve Acun Kapıkıran'ın (2011) uyarlama ölçeği üzerinden yapılmıştır. Bu ölçeğin dışında Dereboy, Dereboy, Coşkun ve Coşkun, (1994: 61-69) tarafından geliştirilen Kimlik Duygusu Değerlendirme Aracı'da çalışmalarda kullanılmıştır ve Erikson'un oldukça üzerinde durduğu ego kimlik gelişimi üzerinden kişileri değerlendirmek için Türkçe geliştirilmiş bir ölçektir.

Türkiye'de yapılan çalışmalarda da sağlıklı kişilik gelişimin iki temel yapı taşı olduğu ifade edilmiş kişinin sağlıklı bireyleşmesi ve sağlıklı sosyalleşmesinin sağlıklı kimlik ve kişilik gelişimi açısından son derece önemli olduğu ifade edilmiştir (Özdemir, Özdemir, Kadak ve Nasıroğlu, 2012: 586). Demir, Dereboy ve Dereboy (2009: 232) çalışmasında 16-25 yaş arasındaki 950 öğrenci arasından seçtiği 60 öğrencide kimlik bocalaması yaşayanlar ile kimlik bocalaması yaşamayanları birinci eksen tanısı almaları açısından değerlendirmişlerdir. Kimlik bocalaması yaşayan gençlerin %73,3'ü birinci eksen tanı kriterlerini karşılarken, kimlik bocalaması yaşamayan gençlerde bu oran %6,6 olarak raporlanmıştır. Aynı çalışmada kişilik bozukluklarında da kimlik bocalaması yaşayanlar ve yaşamayanlar arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Kent (2007: 48-51) 14-18 yaş arası 200 ergen ile yürüttüğü çalışmasında 100 patolojisi olan ve 100 patolojisi olmayan ergeni aile ilişkileri, özkontrol, suça yönelik davranma, sosyal yeterlik, sosyal beceriler gibi farklı değişkenler açısından değerlendirmiş ve tüm bu başlıklar açısından iki grup arasında anlamlı farklar raporlamıştır. Akdemir, Zeki, Ünal, Kara ve Çetin (2013: 73) tarafından kendine zarar verme davranışı olan ergenler ve kendine zarar verme davranışı olmayan ergenler arasında yapılan karşılaştırma çalışmasında kendine zarar verme davranışı bulunan ergenlerin Kimlik Duygusu Değerlendirme Aracı'ndan aldıkları puan karşılaştırma grubuna göre anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Özcan ve Durukan (2011: 133-134) 537 erkek ergenle gerçekleştirdiği çalışmada Kimlik Duygusu Değerlendirme

Aracı'ndan kimlik bocalaması kesme noktası üzerinde puan alanların demografik özelliklerini saptamaya çalışmışlardır. Çalışmaya katılanların %15,3'ü kesme noktası üzerinde puan almış ve en çok bocalama yaayan grup 17 yaş grubu olarak tespit edilmiştir. Çalışmaya göre ekonomik durum, babanın eğitim durumu ve yşanılan yerin şehir veya köy olması kimlik bocalaması açısından anlamlı farklar oluşturan faktörler olarak raporlanmıştır. Türkbay, Özcan, Doruk ve Sekmen'in (2005: 71) ergenlerle yürüttüğü çalışmada kızlarda kimlik bocalamasının erkeklere kıyasla anlamlı derecede daha fazla görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Kızların %23,7'sinde erkeklerin ise %12,3'ünde kimlik bocalaması yaşandığı tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan tüm ergenlerin kimlik duygusu puanları ile psikolojik belirtiler arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler raporlanmıştır. Demir, Kaynak-Demir ve Sönmez (2010: 70-71) araştırmalarında 31 depresyon tanısı almış ergen ve 31 herhangi bir psikopatolojik tanı almamış 62 ergenle çalışmışlardır. Çalışmanın başında depresyon tanısı almış ergenlerin kimlik bocalaması puanları kontrol grubundan anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Sonrasında depresyon grubuyla 8 haftalık bir ilaç tedavisi yürütülmüş ve yapılan ölçümde depresyon grubunun kimlik bocalaması puanlarında ilaç tedavisi öncesine göre anlamlı düşüşe rastlanmıştır. Ayrıca çalışmada kimlik bocalaması, depresyon ve anksiyete puanları arasında pozitif yönlü korelasyon katsayıları raporlanmıştır. Çuhadaroğlu da (1999; akt. Demir, Dereboy ve Dereboy, 2009) çalışmasında kimlik bocalaması puanları ile depresyon puanları arasında pozitif yönlü anlamlı korelasyon katsayıları raporlamıştır.

Ayrıca Akgüneş (2019: 47-56) 14-18 yaş arası 194 ergenle yürüttüğü çalışmasında psikososyal dönem temel güçleri ile benlik saygısı puanları arasında pozitif yönlü anlamlı korelasyon katsayıları raporlanmıştır. Ayrıca erkek ergenlerin oyun çağı temel gücü puanları kadınların oyun çağı temel gücü puanlarından anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Arslan (2008: 53-87) 16-23 yaş arası 1525 ergen ile yürüttüğü çalışmada bağlanma stilleri ve psikososyal dönem puanları arasında anlamlı ilişkiler tespit etmiştir. Gürdal (2009: 50-85) 25 bipolar bozukluğu olan anne ve çocuğu ile 26 herhangi bir psikopatolojik tanısı bulunmayan anne ve çocuğu ile yürüttüğü çalışmasında iki grubun çocuklarının algılanan sosyal destek açısından anlamlı olarak farklılaştığı raporlanmıştır. Başka bir çalışmada Kıyak (2018) psikososyal gelişim dönemlerinin yaşlılık sonrası için de genişletilmesi çalışması yapmış ve dokuzuncu bir dönem daha olduğunu belirtmiştir. Şanlı Sülek (2015: 32-51) 422 üniversite öğrencisi

ile yürüttüğü çalışmada psikososyal gelişim düzeyinin uyum puanlarını anlamlı olarak yordadığını raporlamıştır.

2.5.2 Otantiklik Psikolojik Sağlıklılık ve Psikopatolojiler

Araştırmalar otantik insanları zaman sınırlı bir algılamaya sahip olmadıklarından otantik olmayanlara kıyasla kendilerini ifade edebilen (Snyder, Rand ve Sigmon, 2002) daha ümitvar (Davis ve Hicks, 2013: 1634-1646), daha fazla işlevsel başa çıkma stratejileri kullanan (Dillard, 2016), sosyokültürel değerlerine bağlı (Smallenbroek, Zelenski ve Whelan, 2016: 197-209) ve genel bir psikolojik iyi oluş halinde olan kişiler olarak tanımlamaktadır (Kernis ve Goldman, 2005: 210-227; Lopez ve Rice, 2006: 362-371; Wood vd., 2008: 385-399; Pisarik ve Larson, 2011: 91). Otantiklik literatürde genellikle yaşam doyumu, yaşam kalitesi, iyi oluş gibi değişkenlerle ve iyi olma halinin tam tersi olarak konumlandırılabilir olan psikolojik bozukluklarla birlikte çalışılmıştır. Otantik bireylerin daha yüksek ilişki doyumu puanları olduğu yüksek doyum puanlarının da açık ve güvenilir ilişki tarzı geliştirebilmeye yakından ilişkili olduğu saptanmıştır (Ryan ve Connell, 1989: 749-761). Bir başka araştırmada romantik ilişki yaşayan 251 kadın ve erkek ile ilişki tarzları, otantiklik ve psikolojik sağlıklılık konularında çalışılmıştır. Üç değişken arasında anlamlı dercede pozitif korelasyonlar tespit edilmiş otantiklik ile sağlıklılık arasında da yüksek korelasyon katsayıları raporlanmıştır (Neff ve Harter, 2002a: 835-857). Neff ve Harter'ın (2002b: 403-417) diğer bir çalışmasında romantik ilişki yaşayan 18-75 yaş aralığında 251 kadın ve erkeğin otantik çözümler bulma, otantik olma ve psikolojik sağlıkla ilgili değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Her iki cinsiyet açısından da otantik olma ve psikolojik sağlıklılık arasında pozitif korelasyon katsayıları elde edilmiştir. Otantik olmak ve otantik çözümler bulmanın romantik ilişkinin uzunluğu ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamıştır. 116 kişi ile yürütülen bir çalışmada benlik saygısıyla otantiklik, otonomi, ilişkide olma ve yeterlik arasında pozitif korelasyon katsayıları raporlanmıştır (Heppner vd., 2008: 1140-1145). Yine diğer bir çalışmada da otantiklik ve iyi oluş arasında pozitif yönlü korelasyon katsayıları sunulmuştur (Brunell vd., 2010: 900-905). Rusya, Amerika ve İngiltere'den sırasıyla 192, 196 ve 240 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiş bir araştırmada her üç grup için de en yüksek otantik ilişkiler puanı eş ile olan otantiklik ilişkisi puanları olurken en düşük puan ise iş arkadaşlarıyla olan otantik ilişki puanları olmuştur. Her üç grup için de otantiklik puanlarının iyi oluşu yordadığı raporlanmıştır (Robinson, Lopez, Ramos ve Nartova-

Bochaver, 2013: 719– 737). Wickham'ın (2013: 878-887) yürüttüğü çalışmada da otantik bireylerin daha güvenilir algılandığı bu sebeple de ilişkilerdeki bağlanmanın daha sağlıklı gerçekleştiği ifade edilmiştir. Otantiklik ile stres düzeyi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiş, yaşam memnuniyeti ile de pozitif yönlü anlamlı bir ilişki rapor edilmiştir (Boyras, Waits ve Felix, 2014: 498- 505). Dışadönüklük, uyumluluk, farkındalık ve duygusal kararlılık otantiklik ile anlamlı pozitif korelasyon göstermiştir (Fleeson ve Wilt, 2010: 1353-1382). İş memnuniyeti ve otantiklik arasında da pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur (Bosch ve Taris, 2013: 1-18). Silvia ve arkadaşları (2018) narsizm ile otantiklik arasında negatif yönlü korelasyon katsayıları raporlanmıştır. Bir başka çalışmada otantiklik seviyesinin olumlu özellikleri artırdığı bunun sonucu olarak da iyi olma puanlarının arttığı belirtilmiştir (Womick, Faltz ve King, 2019: 115-125).

Türkiye’de otantiklik ile ilgili yapılan çalışmalar gözden geçirilecek olursa Satıcı, Kayis ve Akin'ın (2013:523-524) 303 üniversite öğrencisiyle yürüttüğü çalışmada otantiklik ölçeğinin alt ölçeklerinden olan dış etkiyi kabullenme ve kendine yabancılaşma puanları ile psikolojik zayıflık puanları arasında anlamlı pozitif korelasyon katsayıları hesaplanmış, otantiklik ölçeğinin diğer alt ölçeği olan otantik yaşam puanları ile psikolojik zayıflık puanları arasında da anlamlı negatif korelasyon katsayıları bulunmuştur. Otantiklik ölçeği alt ölçekleri psikolojik zayıflığı toplamda %33 düzeyinde yordamıştır. Duman (2014) öğretmen adaylarıyla yürüttüğü çalışmasında otantiklik ile mutluluk arasında pozitif anlamlı korelasyon katsayısı raporlamış Aydoğan, Özbay ve Büyüköztürk (2017: 38-59) ise maneviyatın mutluluk ve otantiklik arasındaki ilişkide kısmi aracılık rolünün olduğunu ortaya koymuştur. Özdemir ve İlhan (2013: 593-611) iyi oluş ve otantiklik arasında güçlü bir korelasyon olduğunu raporlamış Koşucu da (2016) depresyon ile otantiklik arasında negatif bir korelasyonun varlığından bahsetmiştir. İmamoğlu, Günaydın ve Selçuk (2011: 27-43) otantikliği hem bireyci hem de toplulukçu kültürlerde görülen kişilik özellikleriyle ilişkili olarak tespit etmiştir. Akbay (2015) yürüttüğü çalışmasında literatüre ters bir şekilde kaçınan ve kaygılı bağlanma stilleri geliştiren bireylerin otantiklik puanlarının yüksek olabileceğini ve romantik ilişkilerinde sorun yaşayabileceklerini raporlamıştır. Sağlam (2012) otantikliğin olumlu iş ilişkileri ve istenirlik ile de pozitif anlamlı korelasyona sahip olduğunu belirtmiştir.

Bozkurt (2019: 41-47) 789 üniversite öğrencisi ile yürüttüğü çalışmada kadın olmak, sosyal bağılılık puanı ve otantiklik puanının sakin benlik puanının %12'sini yordadığını raporlamıştır. Demiralay (2017: 23-36) 165 ergen ve bu ergenlerin anne babası ile yürüttüğü çalışmada ergenlerin annelerinin otantiklik düzeyleri ile ergenlerin yaşam doyumu arasında ilişki tespit etmiştir ancak ergenlerin babalarının otantiklik puanları ile ergenlerin yaşam doyumu puanları arasında anlamlı bir ilişki tespit etmemiştir. Elmas Çelebi'nin (2018: 49-58) çalışması bireycilik-toplulukçuluk otantiklik ilişkisini konu edinmiştir. Toplamda 674 kişi ile yürütülen çalışmada bireycilik ile otantiklik arasında anlamlı güçlü korelasyon katsayısı tespit edilirken toplulukçuluk ile de ilişkisel otantiklik puanları arasında güçlü anlamlı korelasyon katsayısı elde edilmiştir. Gül'ün (2010: 64-71) 317 üniversite öğrencisi ile yürüttüğü çalışmada benlik düzenleme odağı ile benlik ketlenmesine verilen duygusal tepkiler arasında otantikliğin aracı rolü olduğunu belirtmiştir. Gül (2016: 42-49) ise 288 kişi ile yürüttüğü çalışmada özgecilik ile otantiklik arasında $r = ,39$ 'luk ($p < ,01$) anlamlı bir korelasyon katsayısı, dindarlık ve otantiklik arasında da $r = ,43$ 'lük ($p < ,01$) anlamlı bir korelasyon katsayısı hesaplamıştır. Togay'ın (2016: 62-91) çalışmada 414 evli katılımcıyla çalışma yürütülmüştür. Çalışmanın bulgularına göre kadınların otantiklik puanları erkeklerin otantiklik puanlarından anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca aynı çalışmaya göre kaçınmacı olmak, kızgın ve kaçınmacı ifade stillerine sahip olmak otantiklik ölçeği kendine yabancılaşma alt boyutunu anlamlı derecede yordamıştır. Yöntem'in (2013: 64-73) 220 katılımcı ile yürüttüğü çalışmada otantiklik puanları ve bireyci benlik kurgusu puanları özgecilik puanlarını anlamlı olarak yordamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, çalışmada yer alan katılımcılara yönelik genel bilgiler, katılımcıların sosyo-demografik özellikleri, çalışmada kullanılan veri toplama araçlarının tanıtımı, çalışmanın nasıl gerçekleştirildiğine yönelik işlem ve yöntem ile veri analizinin nasıl yapıldığına yönelik ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Araştırma örneklemini medeni durum açısından dört gruba (evli, bekâr, ayrı, vefat), ekonomik durum açısından üç gruba, eğitim durumu açısından üç gruba ve yaş açısından dört gruba ayrılmıştır. Grupların dağılımı tablo 3.1’de verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Raştırma 18-79 yaş aralığında toplum örneklemini kullanılmış olup elde edilen veriler nicel araştırma modeline uygun olacak biçimde korelasyon, karşılaştırma ve regresyon analizlerine tabii tutulmuştur.

3.2 Katılımcılar

Araştırmanın dış geçerliğini arttırmak ve tüm psikososyal dönemlere yönelik veri toplamak amacıyla çalışma karışık toplum örneklemini ile yürütülmüştür. Örneklem seçilirken bulabildiğini örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın örneklemini 18-79 yaş aralığında farklı meslek gruplarına mensup ve toplumun farklı kesimlerinden gönüllü katılımcılar oluşturmuştur. Katılımcılara çeşitli yollarla ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmacının farklı şehirlerde yaşayan arkadaşları vasıtasıyla form ve ölçekler toplumun farklı kesimlerine ulaştırılmış ve veri toplanması sağlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 230’u kadın (%53,6) ve 199’u erkek (%46,4) olmak üzere toplam 429 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmıştır. Örneklem, avukat, doktor, mühendis, psikolog, akademisyen, öğrenci, ev hanımı, asistan, polis, emekli, fizyoterapist, esnaf, güvenlik görevlisi, hemşire, imam, öğretmen, işçi, yönetici, zabıta vb. gibi çok farklı mesleklerden katılımcılar tarafından oluşmuştur.

Tablo 3.2.1: Sosyodemografik Değişkenler İçin Sayı ve Yüzde Dağılımı

Değişkenler		Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	230	53,6
	Erkek	199	46,4
Medeni Durum	Bekâr	175	40,9
	Evli	234	54,7
	Ayrı	17	4,0
	Eşi Vefat	2	0,5
Ekonomik Durum	Düşük	36	8,5
	Orta	333	78,7
	Yüksek	54	12,8
Eğitim Durumu	İlköğretim	38	8,9
	Lise	84	19,7
	Üniversite ve üstü	304	71,4
Psikolojik Yardım Alan	Evet	41	9,8
	Hayır	376	90,2
Yaş Grubu	18-25	110	25,6
	25-40	180	42,0
	40-55	106	24,7
	55+	33	7,7

Örneklemin yaş aralığı 18 ile 79 (Ort.=34,83, SS=,57, Med.=33) arasında değişmektedir. Katılımcıların medeni durum bilgileri incelendiğinde %40,9'u (n=175) bekâr, %54,7'si (n=234) evli, %4'ü (n=17) ayrılmış ve %0,5'inin (n=2) eşi vefat etmiştir. Katılımcıların %8,5'inin (n=36) ekonomik durumu düşük, %78,7'sinin (n=333) ekonomik durumu orta ve %12,8'inin (n=54) ekonomik durumu yüksektir. Katılımcıların eğitim durumu incelendiğinde %8,9'u (n=38) ilköğretim, %19,7'si (n=84) lise ve %71,4'ü (n=304) üniversite ve üstü eğitim seviyesine sahiptir. Katılımcıların %9,8'i (n=41) psikolojik/psikiyatrik yardım hikâyesi bulunduğunu, %90,2'si (n=376) psikolojik/psikiyatrik yardım hikâyesi bulunmadığını belirtmiştir. Katılımcılar Erikson'un psikososyal dönemlerinde olduğu gibi yaş aralığına

ayrılmışlardır. Yaş grupları incelendiğinde; katılımcıların %25,6'sı (n=110) 18-25 yaş grubunda, %42,0'si (n=180) 25-40 yaş grubunda, %24,7'si (n=106) 40-55 yaş grubunda ve %7,7'si (n=33) 55+ yaş grubunda bulunmaktadır. Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 3.1'de sunulmuştur.

3.3 Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veriler, Demografik Bilgi Formu, Coolidge Eksen II Envanteri Plus Türkçe Kısa Formu (CATI+TR-KF), Değiştirilmiş Erikson Gelişim Dönemleri Ölçeği (MEPSI) ve Otantiklik Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Katılımcılara Bilgilendirilmiş Onam Formu verilmiştir. Veri toplama araçlarına dair tanıtım aşağıda verilmiştir.

3.3.1 Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen formda; katılımcıların yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, medeni durum, ekonomik durum, meslek ve psikolojik veya psikiyatrik yardım öyküsü gibi sosyo-demografik bilgileri içeren sorular bulunmaktadır.

3.3.2 Coolidge Eksen II Envanteri Plus Türkçe Kısa Formu (CATI+TR-KF)

Coolidge (2006) tarafından 250 maddelik uzun form oluşturulmuştur. Bilge (2014) tarafından Türkçe uyarlama çalışması yapılmış ve sonrasında Bilge (2018) tarafından ülke örneklemine özgü kısa formu geliştirilmiştir. DSM-5'te yer alan kişilik bozukluklarını ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Ölçek, dörtlü likert tipi 78 maddeden ve 10 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek maddelerinden ikisi kontrol maddesi, dördü (24, 34, 38, 44) ters maddedir. Her bir alt ölçek için alınacak yüksek puan ölçmek istenilen bozukluğun varlığını gösterir. Ayırt edici geçerlik için klinik örneklemden 55, toplum örnekleminde 51 kişiye CATI+TR-KF uygulanmış ve tüm alt ölçeklerde klinik örneklemin puanları pozitif yönde anlamlı derecede farklı bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliğini ölçmek amacıyla faktör analizi yapılmış ve kümülatif olarak iki faktör toplam varyansın %64,66'sını açıklamıştır. Kişilik bozuklukları alt ölçeklerinin ortalama Cronbach Alfa katsayısı 0,69'dur. Test tekrar test güvenirlik kat sayısı ise 0,84'tür.

3.3.3 Değiştirilmiş Erikson Gelişim Dönemleri Ölçeği (MEPSI)

Darling-Fisher ve Leidy (1988) tarafından Erikson Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği (EPSI) maddelerinin değiştirilmesi ve ölçeğe yeni maddeler eklenmesi ile oluşturulmuştur. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Özgüngör ve Acun Kapıkıran (2011) tarafından yapılmıştır. Ölçek, Erikson'un psikososyal gelişim dönemlerini (güven, bağımsızlık, girişkenlik, başarı, kimlik, yakınlık, üretkenlik ve bütünlük) sınamak amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekte her bir dönem için başarılı olarak atlatıldığına atfen (olumlu tutumlar) 5 madde, başarılı olarak atlatılmadığına atfen (olumsuz tutumlar) 5 madde bulunmaktadır. Ölçek toplam 80 maddeden oluşmaktadır. Maddeler 1 (neredeyse hiçbir zaman doğru değil) ve 5 (neredeyse her zaman doğru) şeklinde beşli likert tipi oluşturulmuştur. Her alt boyut için olumlu tutumlar puanından olumsuz tutumlar puanının çıkarılmasıyla dönem puanı hesaplanır. Dönem puanının yüksek olması dönemin başarılı atlatıldığını gösterir. Ölçeğin yapı geçerliğini ölçmek amacıyla ölçek 6 faktöre ayrılmıştır. Faktörler toplam varyansın %45,1'ini açıklamıştır. Ölçüt geçerliği için yapılan korelasyon analizinde; güven alt boyutu ile Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği arasında ($r = ,47, p < ,001$), girişimcilik alt boyutu ile Rathus Atılganlık Envanteri arasında ($r = ,49, p < ,001$), başarı alt boyutu ile Güdülenme ve Öğrenme Stratejileri Ölçeği öz yeterlilik alt boyutu arasında ($r = ,56, p < ,001$), kimlik alt boyutu ile Genişletilmiş Objektif Ego Kimlik Statüleri Ölçeği başarılı kimlik statüsü alt boyutu arasında ($r = ,35, p < ,001$), yakınlık alt boyutu ile Yaşam Doyumu Ölçeği arasında ($r = ,44, p < ,001$) ve bütünlük alt boyutu ile Beck Umutsuzluk Ölçeği umut alt boyutu arasında ($r = ,62, p < ,001$) pozitif yönlü anlamlı derecede bir ilişki bulunmuştur. Bağımsızlık alt boyutu ile Suçluluk-Utanç Ölçeği arasında ($r = -,30, p < ,001$) ve üretkenlik alt boyutu ile Beck Umutsuzluk Ölçeği güdü kaybı alt boyutu arasında ($r = -,63, p < ,001$) negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları her bir alt boyut için; güven ,77, bağımsızlık ,78, girişkenlik ,75, başarı ,82, kimlik ,79, yakınlık ,63, üretkenlik ,76 ve bütünlük ,75'tir. Ölçek için test tekrar test güvenilirlik katsayıları ise her bir alt boyut için; güven ,70, bağımsızlık ,76, girişkenlik ,69, başarı ,76, kimlik ,75 ve yakınlık ,63'tür. Üretkenlik ve bütünlük alt boyutları için ayrı olarak test yarı test güvenilirlik katsayıları ise ,68 ve ,78 olarak hesaplanmıştır.

3.3.4 Otantiklik Ölçeği

Ölçeğin orijinali Wood, Linley, Maltby, Baliousis ve Joseph (2008: 385–399) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması İlhan ve Özdemir (2013) tarafından yapılmıştır. Ölçek üç alt boyutta kişinin ne kadar kendisi kadar olabildiğini ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçeğin 4 maddesi “kendine yabancılaşma”, 4 maddesi “otantik yaşam” ve 4 maddesi “dışsal etkiyi kabullenme” alt boyutlarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek 7’li likert tipi toplamda 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin otantik yaşam alt boyutu kişinin kendisiyle olan uyumunu ölçen alt boyuttur. Bu boyuttan alınan yüksek puan olumlu anlamda kişinin otantik bir yaşam sürdüğünü göstermektedir. Kendine yabancılaşma ve dışsal etkiyi kabullenme alt boyutlarından alınan yüksek puan otantiklik açısından olumsuz bir anlam ifade etmektedir. Otantik yaşam alt boyutundan alınan toplam puandan dışsal etkiyi kabullenme ve kendine yabancılaşma alt boyutundan alınan toplam puanın çıkartılmasıyla ölçeğin toplam puanı hesaplanır. Toplam puanın pozitif olması otantiklik anlamında olumlu olarak değerlendirilmektedir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizine göre üniversite örnekleminde testin uyum iyiliği değerleri $X^2/df= 1,49$, CFI = ,95, RMSEA = ,05, IFI = ,95, GFI = ,92 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık değerleri otantik yaşam alt boyutunda ,62, dış etkiyi kabullenme alt boyutunda ,67 ve kendine yabancılaşma alt boyutunda ,79 olarak hesaplanmıştır.

3.4 İşlem ve Veri Analizi

Bu çalışmada 429 katılımcıdan veri toplanmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri ve ölçek yanıtları SPSS 25.0 programı ile işlenmiştir. Çalışmada ölçeklerin %5’inden fazlasına cevap vermeyen ve CATI+TR-KF deki kontrol maddelerinden ‘A milli futbol takımında kaptanlık yaptım.’ ve ‘Su altı Taarruz Komutanlığı’nda komandoydum.’ maddelerine yanlış cevap veren katılımcıların verileri elenmiş ve nihai katılımcı sayısı 429 olarak belirlenmiştir. Veriler istatistiki olarak normal dağılmıştır. Çalışmada otantiklik ortalama puanlarının psikososyal dönem yaş aralıkları açısından anlamlı fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla tek yönlü ANOVA analizi kullanılmış, yaş, kişilik bozuklukları, otantiklik puanları ve psikososyal dönem temel patoloji puanları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla Pearson korelasyon analizi yöntemi uygulanmıştır. Kişilik bozuklukları puanlarının ortalamaları arasındaki farkın otantiklik puanının pozitif veya negatif olmasına göre

istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının ve otantiklik ortalama puanlarının medeni durum açısından fark gösterip göstermediğinin incelenmesi amacıyla Bağımsız Gruplarda t-Testi Analizi yapılmıştır. Otantiklik puanının ve psikososyal dönem temel patoloji puanlarının birlikte kişilik bozuklukları puanlarını ne derecede ve hangi yönde yordama gücüne sahip olduğunu bulmaya yönelik çoklu doğrusal regresyon analizi yöntemi kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Betimsel Bulgular

Çalışmanın temel değişkenleri olan otantiklik, kişilik bozuklukları (Paranoid, şizotipal, şizoid, antisosyal, borderline, histriyonik, narsistik, OKKB, çekingen, bağımlı KB.) ve psikososyal gelişim dönemleri (geri çekilme, zorlanti, çekingenlik, tembellik, rol yadsıması, dışlama, reddedicilik ve hor görme) ile cinsiyet arasında yapılan istatistiki analizlerde herhangi bir anlamlı istatistiki bulguya rastlanmamıştır. Sosyodemografik bilgiler yöntem kısmında tablo 3.2.1’de verilmiştir.

CATI+TR-KF, Otantiklik Ölçeği ve MEPSI alt ölçeklerinin bu çalışmadaki güvenirliği için Cronbach Alfa değerleri hesaplanmıştır. Yapılan analizin sonucunda CATI+TR-KF alt ölçek Cronbach Alfa değerleri ,56 (Şizoid KB) ilâ ,75 (Paranoid ve Bağımlı KB) arasında bulunmuştur. Otantiklik Ölçeği alt ölçeklerinin Cronbach Alfa değerleri ,59 (Otantik Yaşam), ,76 (Dış Etkiyi Kabullenme) ve ,68 (Kendine Yabancılaşma) olarak hesaplanmıştır. MEPSI alt ölçeklerinin çalışmadaki Cronbach Alfa değerleri ,57 (Üretkenlik-Durağanlık) ile ,81 (Başarı-Aşağılık Duygusu) arasında bulunmuştur. CATI+TR-KF, Otantiklik Ölçeği ve MEPSI alt ölçek puanlarının normal dağılıp dağılmadığını tespit edebilmek adına basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) değerleri hesaplanmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,50 ve +1,50 arasında olması ve örneklem sayısının yüzün üzerinde olması verilerin normal olarak dağıldığı şeklinde yorumlanabilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013’ten akt. Sevin ve Küçük, 2016:28). Tablo 4.1.1’de mevcut çalışma verilerinin çarpıklık ve basıklık değerleri Otantiklik Ölçeği’nin Dış Etkiyi Kabullenme alt ölçeği hariç -1,50 ile +1,50 arasında hesaplanmıştır. Dış Etkiyi Kabullenme alt ölçeğinin çarpıklık ve basıklık değerleri ise 1,22 ile 2,30 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.1.1: Alt ölçeklerinin Araştırmamızdaki Güvenirlik Katsayıları, Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Normallik Katsayıları

Ölçek	Değişkenler	α	Ort.	Ss.	Skewness	Kurtosis
CATI+TR-KF	Paranoid KB.	,75	16,86	4,71	,37	-,10
	Şizoid KB.	,56	14,55	4,22	,59	,34
	Şizotipal KB.	,71	15,52	3,53	,41	-,01
	Antisosyal KB.	,61	12,25	3,40	,76	,09
	Sınırdan KB.	,74	16,86	4,76	,58	-,02
	Histriyonik KB.	,65	14,82	3,66	,18	-,22
	Narsistik KB.	,71	18,62	4,43	,08	-,43
	OKKB	,68	19,62	4,45	,17	-,25
	Çekingen KB.	,68	16,22	3,96	,24	-,31
	Bağımlı KB.	,75	11,95	3,71	,63	-,22
Otantiklik Ölçeği	Otantik Yaşam	,59	23,00	3,99	-,62	,07
	Dış Etkiyi Kabullenme	,76	9,93	4,26	1,22	2,30
	Kendine Yabancılaşma	,68	9,30	4,67	,87	,25
MEPSI	Güven-Güvensizlik	,59	2,17	5,11	-,43	,37
	Özerklik-Utanç	,67	7,69	5,11	-,16	-,09
	Girişimcilik Suçluluk	,63	7,81	5,06	-,21	,24
	Başarı-Aşağılık Duygusu	,81	8,33	5,83	-,30	-,15
	Kimlik-Karmaşa	,73	7,79	5,70	-,37	,10
	Yakınlık-Yalıtılmışlık	,60	5,06	5,17	-,28	,23
	Üretkenlik-Durağanlık	,57	6,69	4,64	-,29	,34
	Bütünlük-Umutsuzluk	,53	4,86	4,68	-,01	-,13

4.2 Otantiklik Puanlarının Yaş Gruplarına ve Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması

Otantiklik ortalama puanlarının psikososyal dönem yaş aralıkları açısından anlamlı fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analizi ve Post Hoc testi sonuçları Tablo 4.2.1’de verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, yaşlı grubunun otantiklik ($F_{(3,425)} = 5,45$ $p < ,001$) ortalama puanları ergen grubunun ortalama puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Aynı analiz sonuçlarına göre, yetişkin ve genç yetişkin grubunun otantiklik ($F_{(3,425)} = 5,45$ $p < ,001$) ortalama puanları da ergen grubunun ortalama puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Diğer yaş grupları arasında otantiklik puanları açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4.2.1: Otantiklik Ortalama Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

DEĞİŞKENLER	Ergen		Genç Yetişkin		Yetişkin		Yaşlı				
	(1)		(2)		(3)		(4)				
	(18-25)		(25-40)		(40-55)		(55 +)				
	N= 110		N= 180		N= 106		N= 33				
	Ort.	Ss.	Ort.	Ss.	Ort.	Ss.	Ort.	Ss.	F	p	Fark
Otantiklik	1,10	9,57	4,05	9,36	5,07	7,14	7,00	10,21	5,45	,001	4>1, 3>1, 2>1

Otantiklik ortalama puanlarının medeni durum açısından anlamlı fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla yapılan Bağımsız Gruplarda t-Testi Analizi sonuçları Tablo 4.2.2’de verilmiştir. Evli grubun otantiklik puanları (Ort. = 5,52 S = 8,09), bekar grubun otantiklik puanlarından (Ort. = 1,67 S = 9,54) istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir ($t_{(338,35)} = 4,31$, $p < ,001$).

Tablo 4.2.2: Otantiklik Ortalama Puanlarının Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması

DEĞİŞKENLER	Medeni Durum				
	Evli		Bekar		
	N= 234		N= 175		
	Ort.	Ss.	Ort.	Ss.	t
Otantiklik Puanı	5,52	8,09	1,67	9,54	4,31**

*p < ,05, **p < ,001

4.3 Yaş, Kişilik Bozuklukları, Otantiklik ve Psikososyal Dönem Temel Patolojileri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Yaş, kişilik bozuklukları, otantiklik puanları ve psikososyal dönem temel patoloji puanları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, yaş ve otantiklik puanı arasında anlamlı derecede pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur ($r=,21$ $p<,001$). Ayrıca yaş ile şizoid kişilik bozukluğu hariç tüm kişilik bozuklukları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Tablo 4.3.1’de görüldüğü üzere otantiklik puanı ile tüm kişilik bozuklukları ve psikososyal dönem temel patolojileri arasında anlamlı korelasyon katsayıları bulunmuştur. Otantiklik puanı ve kişilik bozuklukları arasında en yüksek korelasyon katsayısına sahip ilişkiye bağımlı kişilik bozukluğunda, en düşük ilişki katsayısına ise şizoid kişilik bozukluğunda rastlanmıştır (bağımlı kb ile $r=-,64$ $p<,001$ şizoid kb ile $r=-,22$ $p<,001$). Otantiklik puanı ile psikososyal dönem temel patolojileri arasındaki en yüksek ilişki katsayısı rol yadsıma ile olurken en düşük korelasyon katsayısı dışlama temel patolojisi ile olmuştur (Rol Yadsıma $r=-,60$ $p<,001$ Dışlama ile $r=-,27$ $p<,001$). Paranoid kişilik bozukluğu ile en yüksek ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi geri çekilme ($r=,56$ $p<,001$) iken en düşük ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi çekingenlik bulunmuştur ($r=,20$ $p<,001$). Şizotipal kişilik bozukluğu ile en yüksek ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi rol yadsıma ($r=,46$ $p<,001$) iken en düşük ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi çekingenlik bulunmuştur ($r=,23$ $p<,001$). Şizoid kişilik bozukluğu ile en yüksek ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi dışlama ($r=,57$ $p<,001$) iken

en düşük ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi zorlantı bulunmuştur ($r=.36$ $p<.001$).

Tablo 4.3.1: Yaş, Kişilik Bozuklukları, Otantiklik ve Psikososyal Dönem Temel Patolojileri Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	Otantiklik	Yaş	Geri Çekilme	Zorlantı	Çekingenlik	Tembelik	Rol Yadsıması	Dışlama	Reddedicilik	Hor Görme
Otantiklik	1,00	,21**	-,39**	-,54**	-,43**	-,37**	-,60**	-,27**	-,43**	-,41**
Paranoid KB.	-,38**	-,11**	,56**	,28**	,20**	,21**	,42**	,30**	,31**	,44**
Şizotipal KB.	-,45**	-,23**	,44**	,32**	,23**	,36**	,46**	,35**	,39**	,37**
Şizoid KB.	-,22**	-,07	,38**	,36**	,39**	,40**	,38**	,57**	,50**	,41**
A KÜMESİ	-,45**	-,17**	,58**	,39**	,33**	,39**	,53**	,49**	,48**	,51**
Antisosyal KB.	-,32**	-,19**	,36**	,17**	,10*	,22**	,32**	,14**	,21**	,28**
Borderline KB.	-,54**	-,29**	,53**	,50**	,35**	,45**	,58**	,23**	,41**	,52**
Histriyonik KB.	-,45**	-,22**	,36**	,29**	,16**	,27**	,40**	,09	,30**	,35**
Narsistik KB.	-,40**	-,21**	,33**	,24**	,10*	,20**	,37**	,09	,27**	,35**
B KÜMESİ	-,53**	-,28**	,49**	,38**	,23**	,36**	,52**	,18**	,37**	,47**
OKKB	-,40**	-,20**	,46**	,44**	,32**	,32**	,49**	,26**	,39**	,48**
Çekingen KB.	-,51**	-,22**	,43**	,57**	,47**	,48**	,52**	,41**	,54**	,45**
Bağımlı KB.	-,64**	-,24**	,43**	,64**	,48**	,51**	,63**	,27**	,51**	,46**
C KÜMESİ	-,59**	-,25**	,51**	,63**	,48**	,50**	,62**	,36**	,55**	,54**

* $p < ,05$, ** $p < ,001$

Antisosyal kişilik bozukluğu ile en yüksek ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi geri çekilme ($r=.36$ $p<.001$) iken en düşük ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi çekingenlik bulunmuştur ($r=.10$ $p<.05$). Sınırdaki kişilik bozukluğu ile en yüksek ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi rol yadsıma ($r=.58$ $p<.001$) iken en düşük ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi dışlama bulunmuştur ($r=.23$ $p<.001$). Histriyonik kişilik bozukluğu ile en yüksek ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi rol yadsıma ($r=.40$ $p<.001$) iken en düşük ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi çekingenlik bulunmuştur ($r=.16$ $p<.001$). Narsistik kişilik bozukluğu ile en yüksek ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi rol yadsıma ($r=.37$ $p<.001$) iken en düşük ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi çekingenlik bulunmuştur ($r=.10$ $p<.05$).

OKKB ile en yüksek ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi rol yadsıma ($r=,49$ $p<,001$) iken en düşük ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi dışlama bulunmuştur ($r=,26$ $p<,001$). Çekingen kişilik bozukluğu ile en yüksek ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi zorlantı ($r=,57$ $p<,001$) iken en düşük ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi dışlama bulunmuştur ($r=,41$ $p<,001$). Bağımlı kişilik bozukluğu ile en yüksek ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi zorlantı ($r=,64$ $p<,001$) iken en düşük ilişki gösteren psikososyal dönem temel patolojisi dışlama bulunmuştur ($r=,27$ $p<,001$).

4.4 Kişilik Bozuklukları Puanlarının Otantikliğe Göre Karşılaştırılması

Kişilik bozuklukları puanlarının ortalamaları arasındaki farkın otantiklik puanının pozitif veya negatif olmasına göre istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının incelenmesi amacıyla yapılan Bağımsız Gruplarda t-Testi Analizi sonuçları Tablo 4.4.1’de verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre tüm kişilik bozukluğu türleri otantiklik puanının pozitif veya negatif olmasına göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Analiz sonucunda otantiklik puanı pozitif olan grubun A kümesi kişilik bozukluğu puanları (Ort. = 44,37 S = 9,23), otantiklik puanı negatif olan grubun A kümesi kişilik bozukluğu puanlarından (Ort. = 52,91 S = 9,20) istatistiksel açıdan anlamlı olarak düşük olduğu görülmektedir ($t_{(427)} = 8,80$, $p < ,001$). Aynı şekilde otantiklik puanı pozitif olan grubun B kümesi kişilik bozukluğu puanları (Ort. = 58,94 S = 11,97), otantiklik puanı negatif olan grubun B kümesi kişilik bozukluğu puanlarından (Ort. = 70,93 S = 12,42) istatistiksel açıdan anlamlı olarak düşük olduğu görülmektedir ($t_{(427)} = 9,40$ $p < ,001$). Analiz sonucunda otantiklik puanı pozitif olan grubun C kümesi kişilik bozukluğu puanları (Ort. = 44,57 S = 9,27), otantiklik puanı negatif olan grubun C kümesi kişilik bozukluğu puanlarından (Ort. = 55,27 S = 9,34) istatistiksel açıdan anlamlı olarak düşük olduğu görülmektedir ($t_{(427)} = 10,94$ $p < ,001$).

Tablo 4.4.1: Otantiklik Puanı Pozitif ve Negatif Olanların CATI+TR KF Puanlarının Karşılaştırılması

DEĞİŞKENLER	Pozitif		Negatif		
	N= 300		N= 129		
	Ort.	Ss.	Ort.	Ss.	t
Paranoid KB.	15,89	4,59	19,13	4,17	-6,88**
Şizotipal KB.	13,46	3,81	17,08	4,06	-8,84**
Şizoid KB.	15,02	3,56	16,70	3,18	-4,64**
A KÜMESİ	44,37	9,23	52,91	9,20	-8,80**
Antisosyal KB.	11,63	3,24	13,69	3,35	-5,98**
Sınırdan KB.	15,48	4,05	20,06	4,75	-10,18**
Histriyonik KB.	14,04	3,42	16,63	3,59	-7,08**
Narsisistik KB.	17,79	4,35	20,55	4,01	-6,16**
B KÜMESİ	58,94	11,97	70,93	12,42	-9,40**
OKKB	18,75	4,31	21,65	4,12	-6,48**
Çekingen KB.	15,06	3,57	18,91	3,49	-10,32**
Bağımlı KB.	10,77	3,12	14,71	3,51	-11,55**
C KÜMESİ	44,57	9,27	55,27	9,34	-10,94**

* $p < ,05$, ** $p < ,001$

4.5 Otantikliğin ve Psikososyal Dönem Temel Patolojisinin A Kümesi Kişilik Bozukluklarını Yordama Gücüne Yönelik Regresyon Analizi Bulguları

Otantiklik puanının ve psikososyal dönem temel patoloji puanlarının birlikte kişilik bozuklukları puanlarını ne derecede ve hangi yönde yordama gücüne sahip olduğunu bulmaya yönelik çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizinde otantiklik ölçeğinden alınan otantiklik puanı ve MEPSİ'den alınan psikososyal dönem temel patoloji puanları (geri çekilme, zorlantı, çekingenlik, tembellik, rol yadsıması, dışlama, reddedicilik ve hor görme) bağımsız değişken, CATI+TR-KF kişilik bozuklukları puanları (Paranoid, şizotipal, şizoid, antisosyal, borderline, histriyonik, narsistik, OKKB, çekingen, bağımlı KB.) bağımlı değişken olarak alınmıştır. Regresyon analizinde “stepwise” yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem sonucunda

anlamli olan parametrelerin dâhil edildiği regresyon modelleri aşağıda verilmiştir (Tablo:4.5.1-4.7.1).

Tablo 4.5.1: A Kumesi Kişilik Bozukluklarının Yordayıcılarına Yönelik Regresyon Analizi Bulguları

Paranoid KB.							
Bağımsız Değişkenler	B	sh	Beta	t	R²	F	ΔR²
Sabit (a)	18,78	,37		51,49**			
Geri Çekilme	,38	,04	,41	9,05**	,31		
Hor Görme	,23	,05	,22	4,64**	,05	54,07	,38
Otantiklik	-,07	,03	-,13	-2,60*	,01		
Rol Yadsıma	,12	,05	,14	2,43*	,01		
Şizotipal KB.							
Bağımsız Değişkenler	B	sh	Beta	t	R²	F	ΔR²
Sabit (a)	16,66	,35		47,20**			
Rol Yadsıma	,08	,05	,11	1,78	,21		
Geri Çekilme	,19	,04	,23	4,97**	,06	37,74	,32
Otantiklik	-,12	,02	-,26	-5,24**	,03		
Tembellik	,15	,04	,21	3,85**	,01		
Dışlama	,10	,04	,13	2,80*	,01		
Şizoid KB.							
Bağımsız Değişkenler	B	sh	Beta	t	R²	F	ΔR²
Sabit (a)	18,73	,24		78,66**			
Dışlama	,28	,03	,41	9,80**	,33	102,38	,42
Reddedicilik	,18	,03	,24	5,32**	,07		
Hor Görme	,12	,03	,16	3,74**	,02		

* $p < ,05$, ** $p < ,001$

Paranoid Kişilik Bozukluğu için kurulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görölmüştür ($F_{(5,423)}=54,07$ $p<0,001$). Kurulan modelde psikososyal dönem temel patolojilerinden geri çekilme, hor görme, rol yadsıma puanlarının ve otantiklik ölçeğinden alınan otantiklik puanının anlamlı şekilde yordayıcı parametreler olduğu görölmüştür. Kurulan model CATI+TR-KF kişilik bozuklukları paranoid kişilik bozukluğu alt boyutu puanının %38'lik kısmını açıklamaktadır (Tablo.4.5.1).

Şizotipal Kişilik Bozukluğu için kurulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F_{(5,423)}=37,74$ $p<0,001$). Kurulan modelde psikososyal dönem temel patolojilerinden rol yadsıma, geri çekilme, tembellik, dışlama puanlarının ve otantiklik ölçeğinden alınan otantiklik puanının anlamlı şekilde yordayıcı parametreler olduğu görülmüştür. Kurulan model CATI+TR-KF kişilik bozuklukları şizotipal kişilik bozukluğu alt boyutu puanının %32'lik kısmını açıklamaktadır (Tablo 4.5.1).

Şizoid Kişilik Bozukluğu için kurulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F_{(3,425)}=102,37$ $p<0,001$). Kurulan modelde psikososyal dönem temel patolojilerinden dışlama, reddedicilik ve hor görme puanlarının anlamlı şekilde yordayıcı parametreler olduğu görülmüştür. Kurulan model CATI+TR-KF kişilik bozuklukları şizoid kişilik bozukluğu alt boyutu puanının %42'lik kısmını açıklamaktadır (Tablo.4.5.1).

4.6 Otantikliğin ve Psikososyal Dönem Temel Patolojisinin B Kümesi Kişilik Bozukluklarını Yordama Gücüne Yönelik Regresyon Analizi Bulguları

Antisosyal Kişilik Bozukluğu için kurulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F_{(2,426)}=43,12$ $p<0,001$). Kurulan modelde psikososyal dönem temel patolojilerinden geri çekilme puanının ve otantiklik ölçeğinden alınan otantiklik puanının anlamlı şekilde yordayıcı parametreler olduğu görülmüştür. Kurulan model CATI+TR-KF kişilik bozuklukları antisosyal kişilik bozukluğu alt boyutu puanının %16'lık kısmını açıklamaktadır (Tablo.4.6.1).

Borderline Kişilik Bozukluğu için kurulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F_{(5,423)}=73,37$ $p<0,001$). Kurulan modelde psikososyal dönem temel patolojilerinden rol yadsıma, geri çekilme, hor görme, tembellik, puanlarının ve otantiklik ölçeğinden alınan otantiklik puanının anlamlı şekilde yordayıcı parametreler olduğu görülmüştür. Kurulan model CATI+TR-KF kişilik bozuklukları sınırda kişilik bozukluğu alt boyutu puanının %49'luk kısmını açıklamaktadır (Tablo 4.6.1).

Tablo 4.6.1: B Kümesi Kişilik Bozukluklarının Yordayıcılarına Yönelik Regresyon Analizi Bulguları

Antisosyal KB.							
Bağımsız Değişkenler	B	sh	Beta	t	R²	F	ΔR²
Sabit (a)	12,95	,17		76,97**			
Geri Çekilme	,19	,03	,29	5,95**	,13	43,12	,16
Otantiklik	-,08	,09	-,21	-4,28**	,03		
Borderline KB.							
Bağımsız Değişkenler	B	Sh	Beta	t	R²	F	ΔR²
Sabit (a)	20,04	,34		58,24**			
Rol Yadsıma	,14	,04	,17	3,22*	,33		
Geri Çekilme	,28	,04	,30	7,19**	,08	64,50	,49
Otantiklik	-,13	,02	-,25	-5,73**	,04		
Hor Görme	,20	,04	,19	4,49**	,03		
Tembellik	,18	,04	,22	4,59**	,01		
Histriyonik KB.							
Bağımsız Değişkenler	B	sh	Beta	t	R²	F	ΔR²
Sabit (a)	16,12	,22		72,97**			
Otantiklik	-,13	,02	-,32	-6,81**	,20	48,54	,25
Geri Çekilme	,12	,04	,17	3,44*	,04		
Hor Görme	,12	,04	,15	3,01*	,01		
Narsistik KB.							
Bağımsız Değişkenler	B	sh	Beta	t	R²	F	ΔR²
Sabit (a)	20,17	,27		73,54**			
Otantiklik	-,13	,02	-,27	-5,47**	,15	38,53	,21
Hor Görme	,16	,05	,17	3,42*	,04		
Geri Çekilme	,13	,04	,15	3,03*	,02		

* $p < ,05$, ** $p < ,001$

Histriyonik Kişilik Bozukluğu için kurulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F_{(3,425)}=48,54$ $p<0,001$). Kurulan modelde psikososyal dönem temel patolojilerinden geri çekilme, hor görme puanlarının ve otantiklik ölçeğinden alınan otantiklik puanının anlamlı şekilde yordayıcı parametreler olduğu görülmüştür.

Kurulan model CATI+TR-KF kişilik bozuklukları histriyonik kişilik bozukluğu alt boyutu puanının %25’lik kısmını açıklamaktadır (Tablo 4.6.1).

Narsistik Kişilik Bozukluğu için kurulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F_{(3,425)}=38,53$ $p<0,001$). Kurulan modelde psikososyal dönem temel patolojilerinden hor görme ve geri çekilme puanlarının ve otantiklik ölçeğinden alınan otantiklik puanının anlamlı şekilde yordayıcı parametreler olduğu görülmüştür. Kurulan model CATI+TR-KF kişilik bozuklukları narsistik kişilik bozukluğu alt boyutu puanının %21’lik kısmını açıklamaktadır (Tablo 4.6.1).

4.7 Otantikliğin ve Psikososyal Dönem Temel Patolojisinin C Kümesi Kişilik Bozukluklarını Yordama Gücüne Yönelik Regresyon Analizi Bulguları

OKKB için kurulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F_{(4,424)}=57,63$ $p<0,001$). Kurulan modelde psikososyal dönem temel patolojilerinden rol yadsıma, hor görme, geri çekilme ve zorlantı puanlarının anlamlı şekilde yordayıcı parametreler olduğu görülmüştür. Kurulan model CATI+TR-KF kişilik bozuklukları OKKB alt boyutu puanının %35’lik kısmını açıklamaktadır (Tablo 4.7.1).

Çekingen Kişilik Bozukluğu için kurulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F_{(5,423)}=62,56$ $p<0,001$). Kurulan modelde psikososyal dönem temel patolojilerinden zorlantı, reddedicilik, geri çekilme, dışlama, tembellik puanlarının ve otantiklik ölçeğinden alınan otantiklik puanının anlamlı şekilde yordayıcı parametreler olduğu görülmüştür. Kurulan model CATI+TR-KF kişilik bozuklukları çekingen kişilik bozukluğu alt boyutu puanının %47’lik kısmını açıklamaktadır (Tablo 4.7.1).

Bağımlı Kişilik Bozukluğu için kurulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F_{(5,423)}=97,41$ $p<0,001$). Kurulan modelde psikososyal dönem temel patolojilerinden zorlantı, rol yadsıma, tembellik, geri çekilme puanlarının ve otantiklik ölçeğinden alınan otantiklik puanının anlamlı şekilde yordayıcı parametreler olduğu görülmüştür. Kurulan model CATI+TR-KF kişilik bozuklukları bağımlı kişilik bozukluğu alt boyutu puanının %57’lik kısmını açıklamaktadır (Tablo 4.7.1).

Tablo 4.7.1: C Kümesi Kişilik Bozukluklarının Yordayıcılarına Yönelik Regresyon Analizi Bulguları

OKKB							
Bağımsız Değişkenler	B	sh	Beta	t	R ²	F	ΔR2
Sabit (a)	22,95	,33		68,77**		57,63	,35
Rol Yadsıma	,14	,04	,19	3,29*	,23		
Hor Görme	,22	,05	,23	4,62**	,07		
Geri Çekilme	,20	,04	,23	4,97**	,04		
Zorlanti	,09	,05	,11	1,97*	,01		
Çekingen KB.							
Bağımsız Değişkenler	B	sh	Beta	t	R ²	F	ΔR2
Sabit (a)	20,02	,30		67,47**		62,56	,47
Zorlanti	,17	,04	,22	4,33**	,32		
Reddedicilik	,14	,04	,17	3,32*	,08		
Otantiklik	-,09	,02	-,20	-4,64**	,04		
Geri Çekilme	,11	,03	,14	3,32*	,01		
Dışlama	,08	,03	,10	2,46*	,01		
Tembellik	,07	,03	,11	2,13*	,01		
Bağımlı KB.							
Bağımsız Değişkenler	B	sh	Beta	t	R ²	F	ΔR2
Sabit (a)	15,35	,25		62,43**		97,41	,57
Zorlanti	,20	,03	,27	5,91**	,41		
Otantiklik	-,13	,02	-,33	-8,01**	,12		
Rol Yadsıma	,09	,03	,14	2,71*	,02		
Tembellik	,10	,03	,15	3,57**	,01		
Geri Çekilme	,10	,03	,13	3,53**	,01		

* $p < ,05$, ** $p < ,001$

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

Mevcut tez çalışması toplum örnekleminde kişilik bozuklukları ile otantiklik ve Erikson'un psikososyal gelişim dönemlerini başarılı atlatıp atlatamama ilişkisini, ayrıca otantiklik ile Erikson'un psikososyal gelişim dönemlerinin kişilik bozukluklarını yordama düzeyini incelenmiştir. Tezin araştırma sorularına uygun şekilde yapılmış olan istatistiki analaizler bulgular kısmında verilmiştir. Bu bölümde elde edilen istatistiki sonuçlar literatür çerçevesinde değerlendirilmiştir.

5.1 Demografik Değişkenlere Yönelik Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Otantiklik puanlarının katılımcıların yaş gruplarına göre değişip değişmediğini anlamak amacıyla katılımcılar Erikson'un psikososyal dönemlerine uygun olacak şekilde ergenlik, genç yetişkinlik, yetişkinlik ve yaşlılık gruplarına ayrılmışlardır. Analiz sonucuna göre yaşlı grubunun, yetişkin grubunun ve genç yetişkin grubunun otantiklik puanları ergenlik grubunun otantiklik puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Diğer grupların kendi aralarındaki puan farkları anlamlı olarak farklılaşmamıştır.

Erikson'un kuramında ego kimlik gelişimi çok merkezi bir yere sahiptir. Egonun kimlik gelişimi yaşam boyu devam eden bir süreç olarak Erikson tarafından ifade edilse de yine Erikson tarafından kimlik gelişiminin en tepe noktaya çıktığı dönem ergenlik dönemi olarak görülmektedir (Burger, 2011: 106; İnanç ve Yerlikaya, 2016:160-163). Bu dönemin temel karmaşasının çözülmesi kişinin “bağılılık” temel gücünü geliştirmesini sağlayacak ve kimliğinin sağlıklı temeller üzerine gelişmesinde merkezi bir rol oynayacaktır (Cüceloğlu, 2015: 357; Elkind, 1979:27-38; Erikson, 1951/1968: 222-226; Erikson, 1968: 91-107). Otantikliğin en kısa tanımı kişinin kendisi olarak tercihlerde bulunması olarak verilebilir (Harter, 2002; Maslow, 1962/1968: 5-50; Wood, vd., 2008: 385–399). Bu durumda otantiklik kişinin bir kimlik sahibi olmasıyla yakından ilişkili gibi durmaktadır. Mevcut çalışmanın sonuçlarıda kuramsal alt yapıyı destekleyici bir sonuç olarak yorumlanmaktadır. Zira henüz kimliğe karşı kimlik karmaşası dönemini yaşayan ergenler otantiklik puanları açısından diğer dönemlerde bulunanlardan daha düşük puanlara sahip olarak bulunmuştur. Diğer yaş grupları arasında otantiklik puanları açısından anlamlı

farkların bulunmaması ise otantik bir yaşam sürmek için genç yetişkinlik çağına kadar olan dönemin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermiş bulunmaktadır. Özellikle dinamik kuramcılarının oldukça fazla üzerinde durduğu bu dönemlerin otantiklik açısından da önemli olduğu bulgular ışığında görülmektedir. Literatürde yaş arttıkça otantikliğin doğru orantılı olarak arttığına yönelik çalışmalar bulunmaktadır ve bu çalışmalar da mevcut tezin bulgularıyla örtüşmektedir (Brunell vd., 2010: 900–905; Heppner vd., 2008: 1140-1145; Neff ve Harter, 2002b: 403–417).

Otantiklik puanlarının katılımcıların medeni durumlarına göre değişip değişmediğini anlamak amacıyla katılımcılar demografik bilgi formunda bulunan bekâr, evli, ayrı ve eşi vefat gruplarına ayrılmışlardır. Analiz sonucuna göre evli bireylerin otantiklik puanları bekârların otantiklik puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Literatürde doyurucu romantik ilişkilerin otantiklik ile olan pozitif ilişkisi daha önce raporlanmıştır (Robinson, Lopez, Ramos ve Nartova-Bochaver, 2013: 719– 737; Ryan ve Connell, 1989: 749-761). Bu çerçevede yorumlanacak olursa mevcut tez çalışmasının ortaya koyduğu evli katılımcıların bekârlardan daha yüksek otantiklik puanlarına sahip olması literatüre paralel gibi durmaktadır. Ayrıca bu sonuçlar yaş ile de ilişkili gibi gözükmemektedir. Evlilik müessesesinin ergenlik dönemi sonrası özellikle genç yetişkinlik döneminde kurulduğu düşünülecek olursa evli bireylerin dolayısıyla yaşı daha büyük olan bireylerin bekârlara kıyasla otantiklik puanlarının daha yüksek çıkması beklenenecek bir durumdur.

5.2 Gruplararası Karşılaştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Kişilik bozuklukları (paranoid, şizotipal, şizoid, A kümesi toplam, antisosyal, sınırda, histriyonik, narsistik, B kümesi toplam OKKB, çekingen, bağımlı KB., C kümesi toplam) puanlarının ortalamaları arasındaki farkın otantiklik puanının pozitif veya negatif olmasına göre istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının incelenmesi amacıyla yapılan istatistiki analiz sonucunda otantiklik puanları pozitif olan katılımcıların tüm kişilik bozuklukları grupları için puanları otantiklik puanları negatif olan katılımcıların kişilik bozukluğu puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Otantikliğin ruhsal yapının iyi oluşu ve sağlıklılığı ile ilişkili olduğu varoluşçu kuramın temel iddialarından birisidir (May, 1953/1997; Rogers, 1961; Wong, 2010;

Deurzen, 2002; Yalom, 1980). Bu bağlamda otantiklik puanları pozitif olan kişilerin özellikle tüm kişilik bozuklukları grupları açısından daha düşük puanlar almış olması varoluşçu kuramın temel iddiasıyla örtüşmektedir. Daha önce otantiklik ile ilgili yapılan çalışmalar da mevcut tezin istatistiki sonuçlarını destekler niteliktedir. Yapılan çalışmalarda psikolojik sağlamlık ile otantiklik arasında pozitif korelasyon katsayıları raporlanmıştır (Bognar, 2010: 272-284; Boyraz, Waits ve Felix, 2014: 498- 505; Impett vd., 2008: 722-733). Türkiye’de yürütülen bir çalışmada iyilik hali ile otantiklik arasında pozitif korelasyon katsayıları bildirilmiş (Özdemir ve İlhan, 2013: 593-611), Koşucu (2016)’da depresyonla otantiklik arasında negatif korelasyon katsayısı bulunduğunu raporlamıştır. Diğer bir çalışmada da psikolojik zayıflık ile otantikliğin negatif korelasyon gösterdiği belirtilirken otantiklik ölçeğinin alt ölçek puanlarının psikolojik zayıflığı %33 oranında yordadığı tespit edilmiştir (Satıcı, Kayis ve Akin, 2013: 523-524). Başka bir çalışma ise narsistik özellikler ile otantik olma arasında negatif korelasyon olduğunu bildirmiştir (Silvia vd., 2018). Bu çalışma özellikle narsistik kişilik bozukluğu puanları ve otantiklik puanları arasındaki ilişki açısından mevcut tez çalışmasının literatüre paralel bilgiler sunduğunu göstermektedir.

5.3 Değişkenler Arası İlişkilerin Değerlendirilmesi

Yaş, kişilik bozuklukları (paranoid, şizotipal, şizoid, A kümesi toplam, antisosyal, sınırda, histriyonik, narsistik, B kümesi toplam OKKB, çekingen, bağımlı KB., C kümesi toplam) puanları, otantiklik puanları ve psikososyal dönem temel patoloji puanları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla yapılan istatistiki analiz sonucunda yaş ile otantiklik puanları arasında pozitif korelasyon katsayısı elde edilmiştir. Demografik değişkenlere yönelik analizlerin tartışıldığı bölümde yaş ile otantiklik puanları arasındaki ilişkinin konu edildiği çalışma bulgularının mevcut tez ile örtüştüğü dile getirilmiştir (Brunell vd., 2010: 900–905; Heppner vd., 2008: 1140-1145; Neff ve Harter, 2002b: 403–417). Yapılan analizler sonucunda otantiklik puanlarının tüm kişilik bozuklukları puanları ile negatif yönlü bir korelasyon gösterdiği bulunmuştur. Korelasyon katsayısı gücü bakımında en zayıf ilişki şizoid kişilik bozukluğunda ($r = -.22, p < .001$) hesaplanırken, en güçlü ilişki bağımlı kişilik bozukluğunda görülmüştür ($r = -.64, p < .001$). Şizoid kişilik bozukluğunun karakteristik belirtilerinden birisi olan yalnızlık otantikliğin bireyci yönüyle uyuma sergilediğinden en düşük ilişkinin bu kişilik bozukluğunda görüldüğü düşünülmüştür (McMartin, 2015/2020: 236-237). Diğer taraftan bağımlı kişilik bozukluğunun en

karakteristik belirtilerinden olan kendi başına karar alamama özelliği otantikliğin “kişinin kendi başına karar alma, kendisi olma” vb. gibi temel özellikleriyle taban tabana zıt düşmektedir (McMartin, 2015/2020: 247-248). Bu noktada bağımlı kişilik bozukluğunun otantiklik açısından en zayıf grup olduğu düşünülebilir, ayrıca otantiklik ve kişilik bozukluklarının iyi olma durumuna ters olması yönünden de literatüre paralel sonuçlar sunduğu söylenebilir.

Çalışmanın ortaya koyduğu diğer bir istatistiki sonuç ise yaş ilerledikçe tüm kişilik bozuklukları puanlarının düştüğü şeklindeki bulgudur. Yalnızca şizoid kişilik bozukluğu ile yaş arasında anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır. Yaş ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda birbirinden farklı sonuçlar raporlanmıştır. Johnson, Cohen, Kasen, Skodol ve Oldham (2008: 412) 14 ve 33 yaş gruplarını kişilik bozuklukları görülme sıklığı açısından değerlendirdikleri çalışmalarında toplam kişilik bozukluğu puanlarında yaş ile birlikte bir artış olduğunu bildirmişlerdir. Bilge ve Bilge (2019: 215) histriyonik kişilik bozukluğu için 19-24 yaş grubunun 13-18 yaş grubundan daha fazla puan aldığını tespit etmişlerdir. Torgersen, Kringlen ve Cramer (2001: 594) ise paranoid kişilik bozukluğu puanlarının genç yetişkinlik döneminde ergenliğe göre düşük olduğunu rapolamış yetişkinlik döneminde ise tekrar arttığını bildirmişlerdir. Aynı çalışmada şizotipal kişilik bozukluğu genç yetişkinlikte ergenliğe göre yükselmiş ancak yetişkinlik döneminde düşmüştür. Diğer kişilik bozuklukları puanlarında ise mevcut tezin bulgularına benzer olarak yaş ile birlikte düşüş olduğu raporlanmıştır.

Yaş ve kişilik bozuklukları için en güçlü anlamlı korelasyon katsayısı borderline kişilik bozukluğu ($r = -.29, p < .001$) için elde edilirken, en zayıf anlamlı korelasyon katsayısı paranoid kişilik bozukluğu ($r = -.11, p < .001$) için elde edilmiştir. Şizoid kişilik bozukluğu puanları ise yaş ile anlamlı bir korelasyon göstermemiştir ($r = -.07, p > .05$). Ergenlik ve genç yetişkinlik dönemi Erikson tarafından borderline kişilik bozukluğu için dönüm noktası olarak görülmektedir (Geçtan 1997; akt. Şenyuva 2007). Yetişkinlik dönemi ile yakın ilişki kurabilme problemi büyük oranda çözülebildiği için borderline kişilik bozukluğunda en güçlü negatif korelasyonun hesaplandığı yorumu yapılabilir. Diğer taraftan şizoid kişilik bozukluğunda anlamlı bir korelasyon çıkmamasının sebebi, toplumsal normların yaşlandıkça yalnızlaşmaya görece daha normal bakmasıyla ilişkili olabilir.

Otantiklik puanları ile psikososyal dönem temel patolojileri arasındaki tüm korelasyon katsayıları anlamlı ve negatif yönlü olarak bulunmuştur. En güçlü korelasyon katsayısı rol yadsıması ($r = -.60$ $p < .001$) için hesaplanırken en zayıf korelasyon katsayısı dışlama ($r = -.27$ $p < .001$) için hesaplanmıştır. Özellikle kimlik gelişimi ve otantiklik arasındaki bağ varoluşçu kuramcılar ile Erikson'un görüşlerinin kesiştiği nokta olarak göze çarpmaktadır. Varoluşçu kuramcılardan Rollo May (1953/1997: 130-131) "benlik bilinci" kavramını kuramında özel bir yere oturtmuş ve benlik bilincini otantikliğe benzer biçimde kişinin kendisini bilmesi, aşması ve bir çeşit üstün farkındalık olarak tanımlamıştır. Otantikliğe olan benzerliği ile birlikte benlik bilincinin diğer bir dikkat çekici özelliği May tarafından gelişimsel ve basamaklı bir şekilde incelenmesidir. May benlik bilincinin belirli bir sırayla ve ilkel olandan daha üstününe doğru aşamalı olarak geliştiğini iddia etmiştir. Kişinin benlik bilinci geliştirmesi ise doğrudan kimlik ve kişilik gelişimi ile bağlantılıdır. Psikodinamik kuramcılardan Erik Erikson da kişiliği gelişimsel olarak değerlendirmiştir ve bu May'in benlik bilincini gelişimsel olarak incelemesiyle benzerlik göstermektedir. Özellikle de Erikson'un ego kimlik gelişimine verdiği önem varoluşçuk ve psikodinamik kuramlarının kimlik, kişilik, benlik, otantiklik başlıkları ekseninde kesiştiğini göstermektedir.

İki kuramın kesiştiği kavramların birbirleriyle olan ilişkisine bakacak olursak kuramların ne kadar iç içe olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Erikson kimlik gelişiminin yaşam boyu devam ettiğini fakat gelişimin en çok hissedildiği dönemin ergenlik dönemi olduğunu ifade etmiş aynı zamanda bu döneme kimliğe karşı kimlik karmaşası ismini vermiştir. Kimlik ise ancak kişinin kendisi ve dış dünya hakkında bilgi sahibi olması ve farkındalık kazanmasıyla tam manasıyla gelişebilecektir. Farkındalık, benlik bilinci ve otantiklikte birbirleriyle oldukça benzer terimlerdir. Üstelik May'in gelişimsel benlik bilinci açıklaması ile Erikson'un gelişimsel kimlik oluşumu birbirlerini tamamlamaktadırlar. Burada önemli olan diğer bir nokta Erikson'un psikopatolojiye dair görüşleridir. Erikson gelişim dönemlerinin kendine özgü temel görevleri olduğunu bu görevlerin başarılması halinde patolojilerin ortaya çıkacağını ifade etmiştir. Diğer taraftan dönemlerdeki ödevlerin başarılması ile de temel gücün ortaya çıkacağından bahsetmiştir. Temel gücü geliştiren insanın sağlıklı bir psikososyal gelişim sergileyeceğini savunmuştur. Otantiklik ile iyi oluş arasındaki ilişki bu açıdan da düşünülürse aslında Erikson'un her bir dönemin kendi içinde

kazanılması gerektiğini savunduğu temel güç dönemsel bir otantiklik kazınımı olarak yorumlanabilir. Sonuç olarak kişinin otantiklik düzeyi ile gelişim dönemlerindeki ödevleri ve başarılı olup başarılı olamayışı ilişkili gibi gözükmemektedir. Mevcut tezin araştırma sorularından birisi de bu ilişkileri oratay çıkarmak üzerine olduğundan bir sonraki bölümde bu ilişkilerin güçleri ve yönleri hakkında tartışılacaktır. Öte yandan gelişim dönemlerinde yaşanan fiksasyonlarda bozukluklarla ilişkili olduğundan dönemler ve kişilik bozukluklarında çalışmanın diğer bir ayağını oluşturmaktadır.

Bu noktadan sonra psikososyal dönem temel patolojileri ile otantiklik arasındaki güçlü negatif korelasyon katsayıları daha da anlaşılır olacaktır. Ancak dikkat edilmesi gereken özellikle ergenlik dönemi korelasyon katsayısının gücüdür. Bu durum Erikson'un da üzerinde durduğu gibi kimlik gelişiminde ergenliğe kadar ki dönemlerin ve özellikle de ergenliğin ne kadar önemli olduğunu dolayısıyla otantiklik için de o dönemlerin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Ergenlik döneminde kimlik karmaşası çatışmasını sağlıklı olarak çözemeyen ve rol yadsıması temel patolojisi geliştiren kişilerin otantiklik yönünden zayıf olabileceği dolayısıyla ruhsal durum iyiliği açısından da zayıf olabileceği bu istatistiki bulgu göz önünde bulundurularak değerlendirilebilir. Fırtınalı ergenlik döneminden sonra görece daha durgun olarak nitelendirilebilecek yakınlık yalıtılmışlık dönemi gelmektedir. Bu dönemi başarılı atlatamayanlar dışlama temel patolojisi geliştirmektedir. Dışlama kendisini yakın ilişkiler kuramamak şeklinde göstermektedir. Dolayısıyla bu durum otantikliğin bireyci yönüyle oldukça benzeşmektedir. Bu sebeple yakınlık yalıtılmışlık dönemi temel patolojisi olan dışlama ile otantiklik puanları arasındaki korelasyon katsayısı en zayıf korelasyon katsayısı olarak çıkmış olabilir.

Paranoid kişilik bozukluğu Erikson tarafından temel güvene karşı güvensizlik döneminde yaşanılacak sorunlarla ilişkili olarak görülmektedir (Geçtan 1997; akt. Şenyuva 2007). Mevcut tezin bulguları incelendiğinde paranoid kişilik bozukluğu puanlarının en güçlü korelasyon katsayısını temel güvene karşı güvensizlik dönemi temel patolojisi olan geri çekilme ile gösterdiği fark edilecektir ki bu da tezin istatistiki olarak desteklendiği şeklinde yorumlanabilir. Paranoid kişilik bozukluğunda görülen şüphencilik-dış dünyaya güvensizlik ile Erikson'un yuva hastalığı olarak gördüğü ve temel güvene karşı güvensizlik çatışmasının çözülmemesi nedeniyle

ortaya çıkan içe kapanma arasında benzerlikler bulunmaktadır (Dereboy, 2011: 105-118).

Şizotipal kişilik bozukluğu en güçlü korelasyon katsayısını kimliğe karşı kimlik karmaşası döneminin temel patolojisi olan rol yadsıması ile göstermiştir. Rol yadsıması yaşayan kişi beğenmezlik duyguları içerisinde olarak yorumlanmıştır ve bu durum Erikson tarafından kişinin uyum konusunda bocalaması ve özdeşim kuramaması ile ilişkili olarak görülmüştür. Dış dünyada özdeşim kuracağı birisini bulamadığı için kişi topluma isyan olarak da nitelendirilebilecek “değişik, tuhaf” kimlikler geliştirebilir (Dereboy, 2011: 105-118; Geçtan 1997; akt. Şenyuva 2007). Şizotipal kişilik bozukluğunun bu en tipik belirtilerinden olan garip tuhaf davranışlar sergileme örüntüsü (Amerikan Psikiyatristler Birliği, 2013: 330) Erikson’un kuramında açıkladığı rol yadsıması temel patolojisi ile bu noktadan ilişkili olabilir. Mevcut tezin istatistiki sonuçları da bunu destekler niteliktedir.

Şizoid kişilik bozukluğunun en güçlü korelasyon gösterdiği psikososyal dönem temel patolojisi yakınlığa karşı yalıtılmışlık dönemi temel patolojisi olan dışlama olmuştur. Dışlama özellikle romantik ilişki bağlamında Erikson’un olgun ilişki olarak tanımladığı kendi kimliğini korurken başka bir kimlikle birleşme ilişkisi kuramayan kişilerin geliştirdiği temel patolojidir (Dereboy, 2011: 105-118; Elkind, 1979:27-38; Erikson, 1951/1968: 229-232; Erikson, 1968: 115-122; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 88). Şizoid kişilik bozukluğunun en karakteristik özelliği ise yalnızlık ve diğer insanlardan soyutlanmadır (Amerikan Psikiyatristler Birliği, 2013: 329). Bu durumda Erikson’un kuramı ile şizoid kişilik bozukluğu arasındaki ilişki oldukça açık bir şekilde görülebilmektedir ve bu durum mevcut tezin istatistiki sonuçlarıyla da desteklenmiştir.

Antisosyal kişilik bozukluğunun en güçlü korelasyon gösterdiği psikososyal dönem temel patolojisi temel güvene karşı güvensizlik dönemi temel patolojisi olan geri çekilme olmuştur. Antisosyal kişilik bozukluğu kendisini vicdan eksikliği, duygusal hissizlik, güvensizlik ve en önemlisi başkalarını düşünmeden her isteğini yapma şeklinde gösterir ve bu durum bir bebeğin idi kontrolünde sadece doymayı istemesine benzemektedir (Millon, 1999/2019: 185-188; Amerikan Psikiyatristler Birliği, 2013: 331). Bu özellikler göz önüne alınarak düşünüldüğünde antisosyal kişilik bozukluğunun geri çekilme ile en güçlü korelasyonu göstermesi teoriye uygun olarak

değerlendirilecektir zira bebeğin ilişki kuramaması ve ihtiyaçlarının ya çok fazla doyurulması veya hiç doyurulmaması yetişkinlik dönemlerinde kişinin her istediğini yapmak şeklinde bir davranış örüntüsü geliştirmesiyle bağlantılı gibi durmaktadır. Diğer taraftan teoriye uygun olacak şekilde antisosyal kişilik bozukluğunda başkalarından etkilenme ve dış etki en az seviyede olduğundan en zayıf korelasyon katsayısı zorlantı temel patolojisi ile olan ilişkide bulunmuştur.

Borderline, narsistik ve histriyonik kişilik bozukluklarının en güçlü korelasyon gösterdiği psikososyal dönem temel patolojisi ise rol yadsıması olmuştur. Bu durum ilk olarak rol yadsıması temel patolojisinin yani kimliğe karşı kimlik karmaşası döneminin insan kişiliği ve ruh sağlığı açısından ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu göstermesi sebebiyle önemli bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. Daha önce bu dönem ile ilgili yapılan araştırmalar incelencek olursa kimliğe karşı kimlik karmaşası döneminin psikolojik sağlıklılık ile birlikte değerlendirilen ve çalışılan bir dönem olduğu da fark edilecektir (Noam ve diğerleri; 1984: 191; Suchman, McMahon, DeCoste, Castiglioni ve Luthar; 2008: 25; Williemsen ve Waterman, 1991: 1203-1212; Wires, Barocas ve Hollenbeck, 1994: 361-378). Erikson'da bu dönemde yaşanan problemleri borderline kişilik bozukluğu ile ilişkilendirmiştir (Geçtan 1997; akt. Şenyuva 2007). Yine bu dönem temel patolojisi olan rol yadsıması kendisini "beğenmemezlik" üzerinden gösterdiğinden ilgi odağı olmanın ve büyüklenmenin en karakteristik özellikler olarak görüldüğü histriyonik ve narsistik kişilik bozukluklarında rol yadsıması temel patolojisi ile güçlü korelasyonlar görülmesi literatürü destekler nitelikte bir bulgu olarak değerlendirilmiştir (Amerikan Psikiyatristler Birliği, 2013: 332-334; Dereboy, 2011: 105-118). Burada dikkat çeken bir önemli nokta ise narsistik kişilik bozukluğu ve histriyonik kişilik bozukluğunun dışlama psikososyal temel patolojisi ile anlamlı bir ilişki göstermemiş olmamasıdır.

OKKB ile en güçlü korelasyon katsayısına sahip psikososyal dönem temel patolojisi rol yadsımasıdır. Bu bozukluğun temel özelliklerinden olan mükemmeliyetçilik ile kimliğe karşı kimlik karmaşası döneminde özdeşim kuramamanın ve daha "mükemmel" bir kimlik arayışı içerisinde olmanın arasında ilişki olabileceği düşünülmüştür. Bu bozuklukta da kimlik, benlik gelişiminin önemi ortaya çıkmıştır. C kümesi kişilik bozukluklarından bağımlı kişilik bozukluğu ve çekingen kişilik bozukluğunun en güçlü korelasyon gösterdiği psikososyal dönem temel patolojisi zorlantı olarak bulunmuştur. Bağımsızlığa karşı utanç psikososyal döneminde çocuk

özerklik kazanamazsa kendi kararlarına kendisi alamaz duruma gelir ve aktif ya da pasif saldırgan davranışlarda bulunabilir. Bu dönemin temel patolojisi doğru olanı yapmak konusunda duyulan şüphe ile kendisini gösterir (Dereboy, 2011: 105-118; Erikson, 1968: 115-122; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 88; Ewen, 2009: 166; Geçtan 1997; akt. Şenyuva 2007). Bağımlı ve çekingen kişilik bozukluklarının temel belirtileri ile beraber düşünüldüğünde bu bozuklukların zorlantı psikososyal temel patolojisi ile en güçlü korelasyonu göstermesi kuramlara paralel bir sonuç çıktığının göstergesi olarak yorumlanabilir (Amerikan Psikiyatristler Birliği, 2013: 334-336).

5.4. Regresyon Analizlerinin Değerlendirilmesi

Paranoid kişilik bozukluğu puanlarının mevcut tezin değişkenlerinden olan otantiklik puanları ve psikososyal dönem temel patoloji puanları açısından ne derecede yordandığı ölçülmüş kurulan modelde sırasıyla geri çekilme, hor görme, otantiklik, zorlantı ve rol yadsıma anlamlı olarak paranoid kişilik bozukluğu puanlarını yordamıştır. Erikson kuramında patolojilerden bahsederken temel güvene karşı güvensizlik döneminin temel patolojisi olan geri çekilmenin paranoid kişilik bozukluğu ile ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Bu durumu yuvada kalan çocukların içe kapanmasına benzetmiş ve güvensiz olduğu varsayılan dış dünyadan gelen uyaran ve bilgilere göre değil iç dünyadaki öznel yaşantılara göre kişinin hareket ettiğini belirtmiştir (Dereboy, 2011: 105-118; Geçtan 1997; akt. Şenyuva 2007). Freud ise kuramında oral dönemdeki fiksasyonların daha çok bağımlı kişilik özellikleriyle ilişkili olduğundan bahsetmiştir. Çalışmanın bulguları da göz önüne alındığında Erikson'un kuramında bahsedilen durumun istatistiki olarak desteklendiği anlaşılabacaktır. Regresyon analizinde ikinci en güçlü yordayıcı olarak bulunan yaşlılık dönemi temel patolojisi hor görme ise ölüm ve dış dünyanın tehlikesi ile ilişkili bir patoloji olarak ele alınmaktadır (Burger, 2011: 106; Elkind, 1979:27-38; Erikson, 1951/1968: 229-232; Erikson, 1968: 115-122; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 88). Paranoid kişilik bozukluğunda karakteristik olarak görülen yüksek güvensizlik duyguları ve şüphencilik ile birlikte dış dünyanın tehlikeli ve çarpık algılanması (McMartin, 2015/2020: 233-235; Millon, 1999/2019: 493-539) hor görme temel patolojisi ile bu noktadan ilişkili gibi gözükmektedir. Diğer iki yordayıcı değişkenden otantiklik ve rol yadsıması istatistiki olarak anlamlı bulunsada yordayıcı etkileri ilk iki basmağa göre oldukça düşük olarak hesaplanmıştır. Kimlik gelişimi, rol yadsıması ve otantiklik ile psikolojik zayıflık ilişkisi düşünüldüğünde (Satıcı, Kayis ve Akin, 2013:

523-524; Williemsen ve Waterman, 1991: 1203-1212; Wires, Barocas ve Hollenbeck, 1994: 361-378) paranoid kişilik bozukluğunu yordayan değişkenler arasında otantiklik ve rol yadsımasının bulunması literatüre uygun olarak yorumlanacaktır.

Şizotipal kişilik bozukluğu puanlarının mevcut tezin değişkenlerinden olan otantiklik puanları ve psikososyal dönem temel patoloji puanları açısından ne derecede yordandığı ölçülmüş kurulan modelde sırasıyla rol yadsıma, geri çekilme, otantiklik, tembellik, çekingenlik ve dışlama anlamlı olarak şizotipal kişilik bozukluğu puanlarını yordamıştır. Şizotipal kişilik bozukluğunda görülen tuhaf ve garip giyim tarzı ve davranışlar (McGlashan vd., 2005: 883-889) ergenlik döneminde yaşanan kimlik krizi ve uygun özdeşim kurulabilecek kişi bulunamaması ile ilişkili olabilir. Diğer taraftan geri çekilme puanının rol yadsımasından sonra gelen ikinci en güçlü yordayıcı değişken olmasının sebebi olarak A kümesi kişilik bozukluklarında görülen güvensizlik duyguları (Morey vd., 2002: 227) işaret edilebilir. Otantiklik puanlarının üçüncü sırada olması da yine rol yadsıması ve kimlik ile ilişkili olabilir. Ayrıca şizotipal kişilik bozukluğunda beş farklı dönem temel patolojisinin yordayıcı değişken olarak modele girmesi genel anlamda kişilikte görülen anormallik ile dolayısıyla otantik yaşam sürdürememe ile ilişkili olabilir. Tembellik temel patolojisinin yordayıcı değişkenler arasında yer alması yine Erikson'un kuramını destekleyici bir bulgu olarak zikredilebilir (Dereboy, 2011: 105-118; Geçtan 1997; akt. Şenyuva 2007). Erikson (1968: 115-122) okul çağında yaşanan problemlerin ileride güven konusunda kendisini gösterebileceğini ifade etmiştir. Burada okul çağı temel patolojisi ile şizotipal kişilik bozukluğunun karakteristik özelliklerinden birisi olan hayal ve fantezi ilişkisine de değinmek gerekmektedir. DSM 5'te büyüsel düşünce şizotipal kişilik bozukluğundaki belirtilerden birisi olarak sayılmaktadır ve okul çağındaki çocukların hayal gücü ve fantazileri oldukça gelişmiş durumdadır. Bu dönemdeki çocuklar sürekli hayal kurmakla meşguldürler ve bu dönemde yaşanan bir fiksasyonun şizotipal kişilik bozukluğundaki büyüsel düşünce ile bir ilişkisi olabilceği istatistiksel sonuçlara da dayanılarak düşünülebilir. Dışlama temel patolojileri de yine şizotipal kişilik bozukluğunun özelliklerine (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013: 330) binaen kişinin yakın ilişkiler geliştirmeyerek toplumdan soyutlanması ile bağlantılı olarak görülmüştür.

Şizoid kişilik bozukluğu puanlarının mevcut tezin değişkenlerinden olan otantiklik puanları ve psikososyal dönem temel patoloji puanları açısından ne derecede

yordandığı ölçülmüş kurulan modelde sırasıyla dışlama, reddedicilik ve hor görme anlamlı olarak şizoid kişilik bozukluğu puanlarını yordamıştır. Şizoid kişilik bozukluğu için regresyon sonuçlarının en ilginç yönü ergenlik dönemine kadar olan dönem patolojilerinin ve otantikliğin yordayıcı bir değişken olarak bulunmamasıdır. Bunun en büyük sebebi olarak şizoid kişilik bozukluğunun olgun yakın ilişkiler kurulacak yaş aralığı olan ilk yetişkinlik dönemine kadar kendisini fazla göstermemesi söylenebilir. Dış dünyaya olan mesafeli yapısı şizod kişilik bozukluğu olan kişileri genellikle uyumlu olarak göstermiş olabilir ancak özellikle romantik ilişki ve evlilik dönemi olan ilk yetişkinlikte yaşanan sorunlar şizod kişilik bozukluğu için bir ipucu teşkil ediyor olabilir. Yine üretkenlik döneminde yaşanan sorunlar da şizoid kişilik bozukluğunda görülen kopukluk ve yalnızlık ile beraber başkaları için bir şey yapma şeklinde kendisini gösteriyor olabilir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013: 329). Yaşlılık dönemi temel patolojisi olan hor görme ise kendisini soğukluk ve ciddiyet olarak göstermektedir ve bu özelliklerde yine şizoid kişilik bozukluğu belirtileriyle paralellik göstermektedir (Dereboy, 2011: 105-118).

Antisosyal kişilik bozukluğu puanlarının mevcut tezin değişkenlerinden olan otantiklik puanları ve psikososyal dönem temel patoloji puanları açısından ne derecede yordandığı ölçülmüş kurulan modelde sırasıyla geri çekilme ve otantiklik anlamlı olarak antisosyal kişilik bozukluğu puanlarını yordamıştır. Analizler neticesinde en düşük regresyon katsayısına antisosyal kişilik bozukluğu modelinde ulaşılmıştır. Antisosyal kişilik bozukluğu bulunan kişilerde diğer insanları sömürücü, kandırmaya yönelik davranışlar karakteristik olarak görülmektedir (McMartin, 2015/2020: 238-240) ve bu durum dış dünyanın güvenilmez, tehlikeli ve mücadele edilmesi kandırılması gerken bir yer olarak görülmesi ile ilişkili olarak gelişmiş davranış kalıpları olabilir. Özellikle yordayıcı değişkenlerden ikincisi olan otantiklik puanları ise tehlikeli dış dünya ile sağlıklı baş etmelerin bir sonucu olarak dürtüsellik, aldırma, sorumsuzluk duygularının gelişmesi ile ilişkili olarak modele girmiş olabilir.

Borderline kişilik bozukluğu puanlarının mevcut tezin değişkenlerinden olan otantiklik puanları ve psikososyal dönem temel patoloji puanları açısından ne derecede yordandığı ölçülmüş kurulan modelde sırasıyla rol yadsıma, geri çekilme, otantiklik, hor görme ve tembellik anlamlı olarak antisosyal kişilik bozukluğu puanlarını

yordamıştır. Ergenlik döneminin temel patolojisi olan rol yadsıma Erikson tarafından borderline kişilik bozukluğu ile ilişkili olarak anılmıştır. Bu durumda mevcut tezin sonuçları ile kuram örtüşmüş olmaktadır (Geçtan 1997; akt. Şenyuva 2007). Borderline kişilik bozukluğu bulunan kişilerin benliği ile ve başkalarıyla olan ilişkilerindeki tutarsızlık, duygusurum dengesizlikleri, boşluk duyguları vb. diğer belirtiler (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013: 332) kimliğe karşı kimlik karmaşası dönemi temel patolojisi ile oldukça ilişkilidir. Rol yadsıması temel patolojisi geliştirmiş kişilerde benlik algısı çarpık gelişmiştir. Farkındalık zayıflamış ayrıca kendisi ve başkalarıyla olan ilişkilere yönelik anlayış kaybolmuştur (Frager ve Fadiman 1998: 404; Keskin ve Saltürk, 2008: 194; Köknel, 1997; 64-65). Bu durum beraberinde kimlik sorunları ve otantiklik ile de oldukça ilişkilidir. Ayrıca borderline kişilik bozukluğunda görülen 6 dönem temel patolojisi kişiliğin bütünündeki bir sağlıklı yapılanmayı çağrıştırmaktadır ve bu noktadan da otantiklik ile ilişkili olarak görülmektedir. İkinci en güçlü yordayıcı değişken olarak çıkan geri çekilme temel patolojisi de yine dış dünyanın güvensizliği ile birlikte borderline kişilik bozukluğuna sahip kişilerin kişilerarası ilişkilerinde geliştirdiği bağlanma problemlerine binaen ikinci sırada çıkmış olabilir. Tembellik temel patolojisi depresif duygudurum ile ilişkili görülmüştür. Yaşlılık dönemi temel patolojisi olan hor görme kişinin kendisine yönelik umutsuzluk duygularıyla kendisini göstermektedir ve borderline kişilik bozukluğundaki duygusal dengesizlik, depresif duygudurum ve boşluk duyguları yine bu temel patoloji ile oldukça benzerlik göstermektedir (Millon, 1999/2019: 557; Paris, 1999).

Histriyonik kişilik bozukluğu puanlarının mevcut tezin değişkenlerinden olan otantiklik puanları ve psikososyal dönem temel patoloji puanları açısından ne derecede yordandığı ölçülmüş kurulan modelde sırasıyla otantiklik, geri çekilme ve hor görme anlamlı olarak histriyonik kişilik bozukluğu puanlarını yordamıştır. Histriyonik kişilik bozukluğu yaşayan kişiler kimlik geliştirme açısından oldukça zorluk çekerler. Bu nedenle bu kişilik bozukluğunda otantiklik puanlarının ilk sırada yordayıcı değişken olarak çıkması beklenen bir durumdur. Yine histriyonik kişilik bozukluğunda beklenen durumlardan birisi de ilişkilerindeki yüksek bağımlılık düzeyidir bu da kendisini ikinci basmaktaki geri çekilme temel patolojisiyle göstermiştir. İlişkilerindeki çarpıklıklarından dolayı ve gelişmemeiş süperegolarından dolayı genellikle ilişkileri istemedikleri şekilde biter ve bu nedenle üçüncü basamaktaki hor

görme temel patolojisi ile kendisini gösteren umutsuzluk ve karamsarlık yaşarlar (Akhtar, 2016).

Narsistik kişilik bozukluğu puanlarının mevcut tezin değişkenlerinden olan otantiklik puanları ve psikososyal dönem temel patoloji puanları açısından ne derecede yordandığı ölçülmüş kurulan modelde sırasıyla otantiklik, hor görme ve geri çekilme anlamlı olarak narsistik kişilik bozukluğu puanlarını yordamıştır. Narsistik kişilik bozukluğu ile histriyonik kişilik bozukluğunun regresyon analizinde aynı üç yordayıcı değişken bulunmuştur. Yalnızca narsistik kişilik bozukluğunda hor görme geri çekilmeden önce ikinci basamakta yer almıştır. Bunun temel sebebi olarak şu şekilde düşünülmüştür: Narsistik kişilik bozukluğunda görülen diğer insanları hor görme ve kendisini üstün görme özelliği yaşlılık dönemi temel patolojisi olan hor görme ile daha karakterizedir ancak histriyoniklerde görülen bağımlılık kendilerini onaylatma, takdir ihtiyacı ve “mükemmelliklerini” onaylatma ihtiyacı dışında histriyoniklerden daha düşük bir düzeydedir. Otantikliğin en güçlü yordayıcı değişken olarak bulunması da yine narsistik kişilik bozukluğunda görülen başkalarından bağımsız değerli benlik algısı ve kimlik oluşumu sürecinin sağlıklı olarak ilerlemeyişinden kaynaklı olabilir (Millon, 1999/2019: 373-417).

OKKB puanlarının mevcut tezin değişkenlerinden olan otantiklik puanları ve psikososyal dönem temel patoloji puanları açısından ne derecede yordandığı ölçülmüş kurulan modelde sırasıyla rol yadsıma, hor görme, geri çekilme ve zorlantı anlamlı olarak OKKB puanlarını yordamıştır. OKKB’li kişinin karakteristik özelliklerinden birisi esneklikten yoksun katı ve inatçı kişilik yapılanmasına sahip olmasıdır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013: 336-337). Regresyon analizinin ikinci başmağında yer alan hor görme yaşlılık döneminin inatçılık ve katılık ile kendini gösteren temel patolojisidir ve OKKB ile bu açıdan ilişkili gibi durmaktadır. Diğer bir temel patoloji olan zorlantı ilk çocukluk döneminde yaşanan bağımsızlık utanç çatışmasının sağlıklı çözümlenememesi ile ortaya çıkmaktadır ve kendisini en çok tuvalet eğitiminde gösterse de Erikson’a göre tüm bağımsızlık girişimleri bu dönem için önem arz etmektedir. Ebeveynlerin çocuğun özerkliğine olan aşırı müdahaleci tutumları çocuğun istediğini yapabilmesini engellemektedir (Burger, 2011: 106; Elkind, 1979:27-38; Erikson, 1951/1968: 229-232; Erikson, 1968: 115-122; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 88-120). OKKB’li kişilerin ayrıntıya aşırı takılan ve aşırı katı

ölçütlere göre işlerini yapmaya çalışan yapısı bu dönemde ortaya çıkan temel patoloji ile ilişkili gibi durmaktadır. Bu noktada kişinin geri çekilme temel patolojisine de bağlı olarak tehlikeli ve güvenilmez dış dünyada mükemmelliyetçi özdeşim kurma çabasından dolayı rol yadsıması puanlarının en güçlü yordayıcı değişken çıkmış olabileceği düşünülmektedir.

Çekingen kişilik bozukluğu puanlarının mevcut tezin değişkenlerinden olan otantiklik puanları ve psikososyal dönem temel patoloji puanları açısından ne derecede yordandığı ölçülmüş kurulan modelde sırasıyla zorlantı, reddedicilik, otantiklik, geri çekilme, dışlama ve tembellik anlamlı olarak çekingen kişilik bozukluğu puanlarını yordamıştır. Sosyal ilişkilerde geri çekilme yaşayan çekingen kişilik bozukluğu sahibi bireyler bu durumdan rahatsızlık duyarlar (McMartin, 2015/2020: 245-247). Özellikle çekingen kişilik bozukluğu için yapılan nedensel açıklamalar çocukluk çağında ebeveynlerin aşırı koruyucu tutumlarını ve temel bakımverenler ile olan bağlanma problemlerini işaret etmektedir (Millon, 1999/2019: 225-227). Çocukların ayrı bir birey olarak kendilerini ifade etme girişimleri ebeveynler tarafından engellenirse ileriki yaşlarda da kendilerini ifade etme konusunda problem yaşayabilirler (Dereboy, 2011: 105-118; Elkind, 1979:27-38; Erikson, 1951/1968: 229-232). Bu noktadan bakılacak olursa çekingen kişilik bozukluğunu yordayan en güçlü yordayıcı değişkenin bağımsızlık-utanç çatışması temel patolojisi olan zorlantı olması psikodinamik yaklaşımın nedensel açıklamalarıyla örtüşmektedir. İkinci en güçlü yordayıcı değişken olan reddedicilik özellikle ilişkiler üzerinden ve başkalarına bir şeyler bırakmak üzerinden kendisini gösterdiğinden çekingen kişilik bozukluğuna sahip bireylerin zorlanabileceği bir temel yaşam görevi olarak dikkat çekmektedir. Geri çekilme temel patolojiside erken dönem bağlanma problemleriyle ilişkili çekingen kişilik özellikleri geliştirme olasılığının olabileceğini işaret etmektedir. İlk yetişkinlik temel patolojisi olan dışlama sağlıklı yakın ilişkiler kuramama üzerinden kendisini gösterdiğinden çekingen kişilik bozukluğuna sahip bireylerin kendilerini ifade etme ve ilişki geliştirebilme kabiliyetlerinin yeterli olmayışı ile dışlama temel patolojisi bu noktadan birbiriyle ilişkili gibi durmaktadır. Ayrıca bu açıdan bakacak olursak kişiler arası ilişkilerde yeterli başarıyı yakalayamayan kişiler tembellik temel patolojisini geliştiriyor olabilir ayrıca tüm bu yaşanan “takılmalar” bireyin otantik bir yaşam sürmesinin önünde bir engel teşkil ediyor olabilir.

Bağımlı kişilik bozukluğu puanlarının mevcut tezin değişkenlerinden olan otantiklik puanları ve psikososyal dönem temel patoloji puanları açısından ne derecede yordandığı ölçülmüş kurulan modelde sırasıyla zorlantı, otantiklik, rol yadsıma, tembellik ve geri çekilme anlamlı olarak bağımlı kişilik bozukluğu puanlarını yordamıştır. Bağımlı kişilik bozukluğuna sahip bireylerin en karakteristik özellikleri kendi başlarına karar alıp uygulayamama ve dış dünyaya karşı aşırı itaatkâr tutumlar içerisinde olmalarıdır (McMartin, 2015/2020: 247-248; Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013: 335-336). Bu iki karakteristik özellikte Erikson'un ilk çocukluk dönemi temel patolojisi olan zorlantı arasında oldukça güçlü ilişkiler bulunmaktadır. Zorlantı temel patolojisinin de en karakteristik özelliği zorlantı yaşayan kişinin “diğerlerine” göre hareket etmesidir (Burger, 2011: 100-128; Dereboy, 2011: 105-118; Elkind, 1979:27-38; Erikson, 1951/1968: 229-232; Erikson, 1968: 115-122; Erikson ve Erikson, 1982/1998: 88-120). Bağımlı kişilik bozukluğuna sahip bireyler başkalarına göre hareket ettiklerinden kendilerine has bir kimlik geliştirmeleri ve dolayısıyla da otantik bir yaşam sürmeleri oldukça zordur. Bu nedenle ikinci ve üçüncü basmakta bulunan otantiklik ve rol yadsıması teoriye ve kişilik bozukluğunun tanımına paralel bir sonuç olarak yorumlanmıştır. Bağımlı kişilik bozukluğuna sahip kişilerin bebeklik dönemi temel patolojisi olan geri çekilmede sorun yaşamaları bağlanma problemleri ile ilişkili bulunurken, tembellik temel patolojisi ise sağlıklı kimlik gelişimi yaşamamasına paralel olarak belirli bir beceri geliştirememesiyle ilişkili olabilir.

SONUÇ

Kişilik birçok faktör ile şekillenen içerisinde kendisini oluşturan farklı unsurlar (mizaç, karakter, benlik, zeka) barındıran karmaşık bir yapıdır. Kişiliği açıklamak için birçok kuram geliştirilmiştir ve bu kuramlardan bir tanesi Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramıdır. Erikson kişiliğin dinamik bir organizasyon olduğunu ifade etmiş Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramını kendi ifadesiyle geliştirmiştir. Kişiliğin yaşam boyu geliştiğini iddia ederek her gelişim döneminin kendine has başarılması gereken temel görevleri olduğunu belirtmiş bu görevlerin başarıyla geçilmesi ile temel bir gücün elde edildiğini, başarıyla tamamlanmaması halinde ise temel bir patolojinin ortaya çıktığını iddia etmiştir. Dönemlerin birinde yaşanan problemlerin ileriki dönemlerde çözülebileceğini, kişiliğin kendisini iyileştirebilen bir yapısı olduğunu belirtmiştir. Dönemlerin başarıyla tamamlanmaması halinde ortaya çıkan temel patolojiler farklı psikopatolojiler için zemin oluşturabilecek bir yapıdadır. Bu sebeple hangi psikososyal dönem temel patolojisinin hangi kişilik bozukluğu ile ilişkili olduğu bozuklukların anlaşılması ve giderilmesi açısından önemli olabilir. Diğer taraftan kişiliğin sağlıklı bir gelişim göstermesi ise birçok kuramın üzerinde ittifak ettiği bir kavram olan otantiklik ile yakından ilişkili gibi durmaktadır. Otantiklik insanın genel iyi oluş hali olarak açıklanabilecek şemsiye bir kavramdır. Bu noktada psikososyal gelişim dönemlerini başarıyla geçiren kişilerin otantik olabilmesi beklenecektir ayrıca kişilik bozuklukları açısından da dönemleri başarıyla atlatamayanlara kıyasla daha sağlıklı olacakları düşünülecektir.

Araştırmada birbiriyle teorik olarak ilişkili gibi gözükken psikososyal dönem temel patolojileri, otantiklik ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişkiler ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar teorik olarak birbiriyle ilişkili gibi duran bu yapıların istatistiksel olarak da birbirleriyle anlamlı ilişkilere sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Otantiklik puanlarının bütün kişilik bozuklukları ile anlamlı negatif korelasyon göstermesi otantikliğin iyi olma olarak tanımlanan yapısıyla örtüşmüştür. Diğer taraftan psikososyal dönem temel patolojilerinin de farklı kişilik bozuklukları ile değişken güçlere sahip korelasyon katsayılarına sahip olması psikososyal dönemlerin farklı oranlarda kişilik bozukluklarıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Yapılan analizlerde psikososyal dönem temel patolojileri ile otantiklik puanları arasında güçlü korelasyon katsayıları elde edilmiş olup bu durum otantikliğin dönemlerin başarılı

atlatıp atlatılmaamsıyla ne kadar içli dışlı olduğunu da göstermiştir. Sonuç olarak psikososyal gelişim dönem temel çatışmalarının sağlıklı atlatılması dönemsel bir otantiklik yakalama fırsatı olarak yorumlanmıştır. Her bir dönem genel otantiklik halini geliştirebilmekte ve daha önce yaşanan problemler ileride çözüldükçe otantik bir yaşam sürme adına bir adım atılmış olmaktadır. Araştırma sonuçları psikososyal dönem temel patoloji çeşitlerinin de kişilik bozukluklarında farklılaştığını işaret etmiştir. Farklı kombinasyonlardaki psikososyal dönem temel patolojisi farklı kişilik bozukluklarını yordamıştır. Bu durum gelişim basamaklarında yaşanan problemlerin ileride nasıl sorunlara yol açabileceği hakkında araştırmacılara ve alanda çalışan uygulayıcılara önemli fikirler vermektedir.

Araştırma sonuçları özellikle ergenlik döneminin temel patolojisi olan rol yadsıması puanlarının hemen hemen tüm patolojiler ile anlamlı pozitif ilişkilerinin bulunduğunu göstermiş bu da kimlik karmaşasının modern psikoterapilerin ana problemi olabileceği konusunda fikirler oluşturmıştır. Ergenlik döneminin temel görevi kişinin kendisine uygun kimliği geliştirebilmesidir. Bu da bir dizi süreç ile mümkün olabilmektedir ve Rollo May bu süreci dört adımda incelemiştir. Bu adımların sonuncusu ise aşkınlıktır. Aşkınlık kişinin kendisinin farkındalığı ile mümkün olur. Aşkınlık Rollo May'e göre belli bir sırayla olur ve bu durum Erikson'un dönemlerinin sırasıyla ve özellikle de kimlik oluşumu ile oldukça benzemektedir. May'deki aşkınlık otantiklik olarak düşünülecek olursa otantik bir yaşam için kişinin kendisinin farkında olması gerekir. Aslında kişi yaşadığı dönemin, sorumluluklarının, yaşadıklarının ve görevlerinin farkında olduğu sürece farkındalığı devam edecektir. Sonuç olarak farkındalık sürekli olarak insanın karşısına gelen seçeneklerden bilinçli olarak ve kimliğine uygun olarak seçimler yapmasıyla ortaya koyulabilecek bir fenomendir. Farkındalık sahibi insanlar kendilerini bilirler ve buna göre seçimlerini yaparlar yami bir kimliğe sahiptirler ve otantik bir yaşam sürerler. Bu durum Erikson'un her dönemin temel görevini başarıyla atlatmaya, temel güç kazanmaya ve genel olarak da otantik olabilmeye oldukça benzemektedir. Yani kişi yaşadığı dönemin ödevinin ne olduğu bilir ve buna uygun olarak bu yaşam ödevlerini yerie getirirse yaşamı bir anlam kazanacak ve kişi otantik bir yaşam sürecektir. Burada oldukça önemli bir nokta ise otantik bir yaşam sürmenin yalnızca başarılar ile gerçekleşmeyeceğidir. Bunu Erikson kuramında çalışkanlık-aşağılık dönemini anlatırken en somut şekliyle gözler önüne koymaktadır. Çocuk bilgi ve becerisini geliştirmek adına bir şeyler yapar ve ilgi çekebilirse ve takdir görürse

dönem temel gücü olan yeterlilik geliştirecektir ancak çocuk sürekli başarılı olursa dönem sağlıklı atlatılmayacaktır çünkü çocuğun belli bir miktarda aşağılık duygusunu da tatması gerekmektedir. Bu varoluşçu kuramcıların özellikle üzerinde durduğu acının öğreticiliği ile oldukça benzerdir. Yani yaşanan kaygılı durumlar ve çatışmalar insana otantik olabilme fırsatı verir, insanın kendisi hakkında düşünmesine ve farkındalık oluşmasına vesile olur. Buradan hareketle dönem krizleri insanın otantiklik yaşamaya vesile olan birer kaygı paketleridir. En nihayetinde ölüm en büyük kaygı paketi olarak hayat krizini oluşturur. Belki de varoluşçuların dile getirdiği dört temel kaygı, Erikson'un hayatın belli dönemleri için ortaya koyduğu krizlerin hayata yayılmış ve her zamanı kapsayan hali olarak düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Adams, G. R., Berzonsky, M. D. ve Keating, L. (2006). Psychosocial resources in first-year university students: The role of identity processes and social relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(1), 78-88.
- Adler, A. (1997). *İnsanı tanıma sanatı* (6. Baskı). Çev. K. Şipal. İstanbul: Say Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1927)
- Akbay, S. E. (2015). *Ana-babaya bağlanma ile romantik yakınlık ve otantik benlik arasındaki ilişkilerde bağlanma stillerinin aracı rolünün incelenmesi*. (Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Akdemir, D., Zeki, A., Ünal, D. Y., Kara, M. ve Çetin, F. Ç. (2013). Kendine zarar verme davranışı olan ergenlerde psikiyatrik belirtiler, kimlik karmaşası ve benlik saygısı. *Anatolian Journal Of Psychiatry*, 14(1), 69-76.
- Akhtar, S. ve Thompson, J. A. (1982). Overview: Narcissitic personality disorder. *American Journal of Psychiatry*, 139(1), 12-20.
- Akhtar, S. (2009). *Ağır Kişilik Bozukluklarının Tanı ve Sağaltımı için Başvuru Kitabı* (Çev. M. Alkan, C. Gürdal). İzmir: Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri, Org. Ltd. Şti. Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2000)
- Akiskal, H.S., Hirschfeld, M.A. ve Yerevanian, B.I. (1983) The relationship of personality to affective disorders. *Archives General Psychiatry*, 40(7), 801-810.
- Allik, J. ve McCrae, R. R. (2004). Toward a geography of personality traits: Patterns of profiles across 36 cultures. *Journal of cross-cultural psychology*, 35(1), 13-28.
- Allik, J. (2005). Personality dimensions across cultures. *Journal of personality disorders*, 19(3), 212-232.
- Amerikan Psikiyatri Birliği, (2013). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı (DSM5)*. E. Köroğlu. (Çev. Ed.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Arkar, H. (2004). *Cloninger'in psikobiyolojik kişilik kuramının Türk örnekleminde sınanması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

- Arslan, E. (2008). *Bağlanma stilleri açısından ergenlerde erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ve ego kimlik süreçlerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Aslan, E. (1992). Benlik kavramı ve bireyin yaşamındaki etkileri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4, 7-14.
- Aslan, S. (2008). Kişilik, huy ve psikopatoloji. *Rewiews, Cases and Hypotheses in Psychiatry RCHP*, 2(1-2), 7-18.
- Aracı, A. (2019). *Kişilik bozukluklarının erken dönem uyumsuz şemalar ve savunma mekanizmalarıyla ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul.
- Atak, H. (2011). Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 3(1), 163-213.
- Aydoğan, D., Özbay, Y. ve Büyüköztürk, Ş. (2017). Özgünlük Ölçeği'nin uyarlanması ve özgünlük ile mutluluk arasındaki ilişkide maneviyatın aracı rolü. *The Journal of Happiness and Well-Being*, 5(1), 38-59.
- Baker, Z. G., Tou, R. Y. W., Bryan, J. L. ve Knee, C. R. (2017). Authenticity and well being: Exploring positivity and negativity in interactions as a mediator. *Personality and Individual Differences*, 113, 235-239.
- Bandelow, B., Späth, C., Tichauer, G. Á., Broocks, A., Hajak, G. ve Rüther, E. (2002). Early traumatic life events, parental attitudes, family history, and birth risk factors in patients with panic disorder. *Comprehensive psychiatry*, 43(4), 269-278.
- Bandelow, B., Krause, J., Wedekind, D., Broocks, A., Hajak, G. ve Rüther, E. (2005). Early traumatic life events, parental attitudes, family history, and birth risk factors in patients with borderline personality disorder and healthy controls. *Psychiatry research*, 134(2), 169-179.
- Barrett-Lennard, G. T. (1998). *Carl Rogers' helping system: Journey and substance*. London: Sage.

- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi* (Çev. Okhan Gündüz). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Beesdo-Baum, K., Knappe, S., Asselmann, E., Zimmermann, P., Brückl, T., Höfler, M., ... ve Wittchen, H. U. (2015). The 'Early Developmental Stages of Psychopathology (EDSP) study': a 20-year review of methods and findings. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 50(6), 851-866.
- Bilge, Y. (2014). Coolidge Eksen İki Envanteri Plus'ın Türkçe Adaptasyonu ve DSM-5'te Yer Alan Kişilik Bozukluklarının Davranışsal İnhibisyon ve Davranışsal Aktivasyon Sistemleriyle İlişkilerinin İncelenmesi (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Bilge, Y. (2018). DSM-5 kişilik bozuklukları için kısa bir ölçek: Coolidge Eksen II Envanteri Plus Türkçe Kısa Formun geliştirilmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 19(2), 14-21.
- Bilge, Y. ve Bilge, Y. (2019). Ergenler için Psikolojik Bozukluklar Envanteri'nin (EPBE) revizyon çalışması-II: Kişilik bozuklukları formu ve kişilik bozuklukları görülme sıklığı. *Klinik Psikiyatri*, 22, 206-218.
- Binbay, T., Direk, N., Aker, T., Akvardar, Y., Alptekin, K., Cimilli, C., ... ve Taycan, O. (2014). Türkiye'de Psikiyatrik Epidemiyoloji: Yakın Zamanlı Araştırmalarda Temel Bulgular ve Gelecek için Öneriler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25, 264-281.
- Bognar, G. (2010). Authentic happiness. *Utilitas*, 22(3), 272-284.
- Bosch, R. V. ve Taris, T. W. (2013). Authenticity at work: development and validation of an individual authenticity measure at work. *Happiness Study*, 31(2), 1-18.
- Boyraz, G., Waits, J. B. ve Felix, V. A. (2014). Authenticity, life satisfaction, and distress: A longitudinal analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 61(3), 498-505.
- Bozkurt, T. (2019). *Üniversite öğrencilerinin otantiklik, sosyal bağlılık ve belirsizliğe tahammülsüzlük özelliklerinin sakin benlik düzeylerini yordayıcılığı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Breger, L. (1974). *From instinct to identity: The development of personality*. Prentice-Hall.

- Brunell, A. B., Kernis, M. H., Goldman, B. M., Heppner, W., Davis, P., Cascio, E. V. ve Webster, G. D. (2010). Dispositional authenticity and romantic relationship functioning. *Personality and Individual Differences*, 48(8), 900–905.
- Bryan, J. L., Baker, Z. G. ve Tou, R. Y. W. (2015). Prevent the blue, be true to you: Authenticity buffers the negative impact of loneliness on alcohol related problems, physical symptoms, and depressive and anxiety symptoms. *Journal of Health Psychology*, 1–12.
- Burger, J. M. (2011). *Personality, eighth edition*. Belmont, CA: Wadsworth, Cengage Learning.
- Burks, D., J. (2009). Psychologists' authenticity (Yayınlanmamış Doktora Tezi). University of Oklahoma, Oklahoma.
- Burks, D.J. ve Robbins, R. (2011). Are you analyzing me? A qualitative exploration of psychologists' individual and interpersonal experiences with authenticity. *Humanistic Psychologist*, 39(4), 348-365.
- Butcher, J. N., Mineka, S. ve Hooley, J. M. (2013). *Anormal psikoloji*. (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2011)
- Cadoret, R. J., Yates, W. R., Woodworth, G. ve Stewart, M. A. (1995). Genetic-environmental interaction in the genesis of aggressivity and conduct disorders. *Archives of general psychiatry*, 52(11), 916-924.
- Cale, E. M. ve Lilienfeld, S. O. (2002a). Sex differences in psychopathy and antisocial personality disorder: A review and integration. *Clinical psychology review*, 22(8), 1179-1207.
- Cale, E. M. ve Lilienfeld, S. O. (2002b). Histrionic personality disorder and antisocial personality disorder: Sex-differentiated manifestations of psychopathy?. *Journal of personality disorders*, 16(1), 52-72.
- Carmody, P. C. (2013). *Understanding meaning and existence: Toward the development of a measure of existential authenticity*. University of Knoxville, Tennessee.

- Caton, J. B. (1994). *An application of Erik H. Erikson's psychosocial theory to the borderline personality disorder*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). State University of New York, Buffalo.
- Cevizci, A. (1997). *Felsefe Sözlüğü* (2. Baskı). Ankara: Ekin Yayınları.
- Cicchetti, D. (1984). The emergence of developmental psychopathology. *Child Development*, 55, 17-29.
- Cicchetti, D. ve Rogosch, F. A. (2002). A developmental psychopathology perspective on adolescence. *Journal of consulting and clinical psychology*, 70(1), 6-20.
- Cicchetti, D. ve Sroufe, L. A. (2000). The past as prologue to the future: The times, they've been a-changin'. *Development and Psychopathology*, 12(3), 255-264.
- Cloninger, C.R. (1987). A Systematic Method For Clinical Description And Classification Of Personality Variants. *Archives of General Psychiatry*, 44(6) 573-588.
- Cloninger, C. R., Svrakic, D. M. ve Przybeck, T. R. (1993). A psychological model of temperament and character, *Archives of General Psychiatry*, 50(12), 975-990.
- Coid, J., Yang, M., Tyrer, P., Roberts, A. ve Ullrich, S. (2006). Prevalence and correlates of personality disorder in Great Britain. *The British Journal of Psychiatry*, 188(5), 423-431.
- Coles, R. (Ed.). (2000). *The Erik Erikson reader*. New York: WW Norton.
- Coolidge, F.L. (2006). *The Coolidge Axis II Inventory Plus Revised: Manual*. Colorado Springs: Author.
- Coyne, J. C. ve Downey, G. (1991). Social factors and psychopathology: Stress, social support, and coping processes. *Annual review of psychology*, 42(1), 401-425.
- Crits-Christoph, P. ve Barber, J. (2004). Empirical research on the treatment of personality disorders. Magnavita (Ed). *Handbook of Personality Disorder* içinde (s: 513-528). USA: John Wiley Sons, Inc.
- Crocq, M. A. (2013). Milestones in the history of personality disorders. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 15(2), 147-153.

- Cross, H. J. ve Allen, J. G. (1970). Ego identity status, adjustment, and academic achievement. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 34(2), 288-302.
- Cüceloğlu, D. (2015). *İnsan ve Davranışı* (31. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çamdibi, H. M. (1983). *Şahsiyet Terbiyesi ve Gazâlî*. İstanbul: Han Yayınları.
- Çelen, N. (2011). *Ergenlik ve Genç Yetişkinlik*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Darling-Fisher, C. S. ve Leidy, N. K. (1988). Measuring Eriksonian development in the adult: The modified Erikson psychosocial stage inventory. *Psychological Reports*, 62(3), 747-754.
- Davis, W. E. ve Hicks, J. A. (2013). Maintaning hope at the 11th hour: authenticity buffers the effect of limited time perpective on hope. *Society for Personality*, 39(12), 1634-1646.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). The ‘what’ and ‘why’ of goal pursuits: Human needs and the determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 1, 227-268.
- Demir, B., Kaynak-Demir, H. ve Sönmez, E. I. (2010). Sense of identity and depression in adolescents. *The Turkish journal of pediatrics*, 52(1), 68-72.
- Demir, H. K., Dereboy, F. ve Dereboy, Ç. (2009). Gençlerde Kimlik Bocalaması ve Psikopatoloji. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(3), 227-235.
- Demiralay, Ş. (2017). *Ergenlerin yaşam doyumlarının yordanmasında biriciklik algılarının ve ebeveynlerinin otantik kişilik özelliklerinin rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Dereboy, İ. F. (2011). *Erik Erikson ve Yaşamın Sekiz Evresi*. A. A. Köşkdere (Ed.), Psikanalitik psikoterapiler: temel kavramlar, kuramlar ve yöntemler içinde (ss. 105-118). Ankara: Türk Psikiyatri Derneği.
- Dereboy, İ. F. (1993). *Kimlik bocalaması, anlamak, tanımak, ele almak*. Malatya: Özmert Ofset.
- Dereboy, İ. F., Dereboy, Ç., Coşkun, A. ve Coşkun, B. (1994). Özdeğer duygusu, öz imgesi ve kimlik duygusu-II: Bir kimlik duygusu değerlendirme aracına doğru-ön çalışma. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 1(2), 61-69.

- Dillard, A. N. (2016). *Authenticity and coping behaviours in adolescents*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Colorado: Colarado State University.
- Domino, G. ve Hannah, M. T. (1989). Measuring Effective Functioning in the Elderly: An Application of Erikson's Theory. *Journal of Personality Assessment*, 53(2), 319–328.
- Dönmezoğulları, C. (2014). *Benlik kurguları ile iyi oluş arasındaki ilişkide özgünlüğün aracı rolü* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Duman, S. (2014). *Öğretmen adaylarında özgünlük ve özduyarlılığın mutluluk ile ilişkisinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Durant, W. (2003). *Felsefenin Öyküsü* (E. Gürol, Çev.). İstanbul: İz Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1926)
- Elkind, D. ve Dönmez, A. (1979). Erik Erikson: İnsanda Gelişimin Sekiz Evresi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 12(1), 27-38.
- Ellis, A., Abrams, M. ve Abrams, L. (2008). *Personality theories: critical perspectives*. Londaon: Sage.
- Elmas Çelebi, P. (2018). *Kültürel eğilimlerin otantiklik ve kendini ayarlama üzerindeki etkisi: benlik bilinçliliğinin aracı rolü*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Engler, B. (2013). *Personality Theories: an Introduction*. ABD: Wadsworth Cengage Learning
- Erikson, E. H. (1968). *Childhood and Society*. London: Paladin Grafton Books. (Orijinal çalışma basım tarihi 1951)
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis* (7. baskı). WW Norton & Company.
- Erikson, E. H. ve Erikson, J. M. (1998). *The life cycle completed (extended version)*. WW Norton & Company. (Orijinal çalışma basım tarihi 1982)

- Eroğlu, M. (2020). *Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin bağlanma stilleri, kimlik statüleri ve kişilik özelliklerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Ertan, E. A. ve Cankorur, V. Ş. (2017). Kişilik bozukluklarının tanısı: Yeni Bulgular ile Tanıda Kullanılan Anket ve Ölçekler. *Kriz Dergisi*, 25(1).
- Erzurumlu İbrahim Hakkı, (2012). *Marifetname* (F. Meyan, Çev.). İstanbul: Bedir Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1756)
- Ewen, R. B. (2014). *An introduction to theories of personality*. New York, NY: Psychology Press.
- Fleeson, W. ve Wilt, J. (2010). The relevance of big five trait content in behavior to subjective authenticity: do high levels of within person behavioral variability undermine or enable authenticity achievement?, *Journal of Personality*, 78(4), 1353-1382.
- Fossati, A., Maffei, C., Bagnato, M., Battaglia, M., Donati, D., Donini, M., Fiorilli, M., Novella, L. ve Prolo, F. (2000) Patterns of covariation of DSM-IV personality disorders in a mixed psychiatric sample. *Compr Psychiatry*, 41(3):206-215
- Frankl, V. E. (2009). *İnsanın anlam arayışı*. (S. Budak, Çev.). İstanbul: Okuyan Us Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1946)
- Fragar R. ve Fadiman J. (1998). *Personality and Personal Growth*. ABD: Wesley Longman inc. Publishing.
- Freud, S. (2012). *Dinin Kökenleri* (Çev. Kapkın, A. T.). İstanbul: Payel Yayınları.
- Freud, S. (1989). *The Ego and The Id*. New York: W.W. Norton and Company. (Orijinal çalışma basım tarihi 1923)
- Fromm, E. (2016). *Özgürlükten Kaçış* (Çev. Yeğin, Ş.). İstanbul: Say Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1941)
- Fromm, E. (2017). *Olma sanatı*. İstanbul: Say yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1989)
- Fromm, E. (1955). *Sane Society*. New York: A Fawcett Premier Book.

- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2008). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (Çev. Dönmez, A., Çelen, H. N., Onur, B.) Ankara : İmge Kitabevi.
- Geçtan, E. (1974). Varoluşçu Psikolojinin Temel İlkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 7(1), 14-17.
- Gençtan, E. (1995). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Golomb, M., Fava, M., Abraham, M. ve Rosenbaum, J. F. (1995). Gender differences in personality disorders. *The American journal of psychiatry*, 152(4), 579-582.
- Gouveia, T., Schulz, M. S. ve Costa, M. E. (2016). Authenticity in relationships: Predicting caregiving and attachment in adult romantic relationships. *Journal of Counseling Psychology*, 63(6), 736-744.
- Grant, B. F., Stinson, F. S., Dawson, D. A., Chou, S. P. ve Ruan, W. J. (2005). Co-occurrence of DSM-IV personality disorders in the United States: results from the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions. *Comprehensive psychiatry*, 46(1), 1-5.
- Gül, A. (2010). *Benlik düzenleme odakları, otantiklik ve ilişkisel / özerk benlik ketlenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Gül, A. (2016). *Otantiklik ve dindarlığın özgecilik üzerindeki rolünün incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Gürdal, C. (2009). *Bipolar bozukluğu olan bir ebeveyn tarafından büyütülmenin psikososyal gelişim üzerine etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Gunderson, J.G., Links, P.S. ve Reich, J.H. (1991). Competing models of personality disorders. *J Pers Disord*, 5, 60-68.
- Hanoğlu, İ. (2014). İnsan tabiatı bağlamında kimlik ve kişilik kavramlarının irdelenmesi. *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 171-180.
- Harrington, R. (2001). Causal processes in development and psychopathology. *The British Journal of Psychiatry*, 179(2), 93-94.

- Harter, S., Marold, D. B., Whitesell, N. R. ve Cobbs, G. (1996). A model of the effects of perceived parent and peer support on adolescent false self behavior. *Child Development*, 67(2), 360–374.
- Harter, S. (2002). Authenticity. C. R. Snyder ve S. J. Lopez (Ed). *Handbook of Positive Psychology* içinde (s. 382-394). New York: Oxford University Press.
- Hazar, Ç. M. (2006). Kişilik ve iletişim tipleri. *Selçuk İletişim Dergisi*, 4(2), 125-140.
- Heidegger, M. (2004). Varlık ve Zaman. (A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı. (Orijinal çalışma basım tarihi 1926)
- Hellriegel, D. ve Slocum, J. W. (2011). *Organizational behavior*. Mason, OH: Cengage Learning.
- Heppner, W. L., Kernis, M. H., Nezlek, J. B., Foster, J., Lakey, C. E. ve Goldman, B. M. (2008). Within-person relationships among daily self-esteem, need satisfaction and authenticity. *Psychological Science*, 19, 1140-1145.
- Horney, K. (1991). *Neurosis and Human Growth*. New York: W-W-Norton & Company. (Orijinal çalışma basım tarihi 1950)
- Horney, K. (1998). *Çağımızın nevrotik kişiliği*. (Çev. S. Budak). Ankara: Öteki Yayınevi.
- İlgar, M. Z., ve İlgar, S. C. (2019). Varoluşçu psikolojik danışma ve psikoterapi: Teori ve pratiği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1), 193-220.
- İlhan, T. ve Özdemir, Y. (2013). Otantiklik Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(40), 142-153.
- İmamoğlu, E. O., Günaydın, G. ve Selçuk, E. (2011). Özgün benliğin yordayıcıları olarak kendileşme ve ilişkililik: Cinsiyetin ve kültürel yönelimlerin ötesinde. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67), 27-43.
- Impett, E. A., Sorsoli, L., Schooler, D., Henson, J. M. ve Tolman, D. L. (2008). Relationships authenticity and girls' self esteem across adolescence. *Developmental Psychology*, 44, 722-733.

- İnanç, B. Y. ve Yerlikaya, E. E. (2016). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Johnson, J. G., Cohen, P., Kasen, S., Skodol, A. E. ve Oldham, J. M. (2008). Cumulative prevalence of personality disorders between adolescence and adulthood. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 118(5), 410-413.
- Jung, C.G. (1991). *The archetypes and the collective unconscious*. London: Routledge. (Orijinal çalışma basım tarihi 1959)
- Jung, C.G. (1992). *Two Essays on Analytical Psychology*. London: Routledge. (Orijinal çalışma basım tarihi 1953)
- Kaynak, H. (2003). *Gençlerde kimlik duygusu ve psikopatoloji*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Kent, S. (2007). *14-18 yaş arası çocuklarda kişilik gelişiminin değerlendirilmesi ve ruhsal belirtilerin saptanması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kernis, M. H. ve Goldman, B. M. (2005). *Authenticity, social motivation, and psychological adjustment*. J. P. Forgas, K. D. Williams, S. M. Laham (Ed.), *Social motivation: Conscious and unconscious processes içinde* (ss. 210-227). USA: Cambridge University Press.
- Kernis, M.H. ve Goldman, B.M. (2006). A multicomponent conceptualization of authenticity: Theory and research. *Advances in Experimental Social Psychology*. 38, 283-357.
- Keshen, A. (2006). A new look at existential psychotherapy. *American Journal of Psychotherapy*, 60(3), 285-298.
- Keskin, F. ve Saltürk, M., “Stratejik Hedeflere Ulaşmada Yöneticilerin Kişisel Davranış Farklılıkları”. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1): (2008), 187-212.
- Kıyak, D. (2018). *Yaşlılarda psikososyal gelişim: erikson'un dokuzuncu evresinin araştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Knight, Z. G. (2017). A proposed model of psychodynamic psychotherapy linked to Erik Erikson's eight stages of psychosocial development. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 24(5), 1047–1058.
- Koşucu, D. (2016). *Otantiklik ve ruh sağlığı yaşam doyumu ilişkilerinde otantik iyi oluşun aracı rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Köknel, Ö. (1997). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik* (14. Basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi
- Kroger, J. (2005). Chapter ten: identity development during adolescence. *Blackwell handbook of adolescence*, 205-226.
- Kulaksızoğlu, A. (2002). *Ergenlik Psikolojisi* (5. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Leary, M. (2018). *Why you are who you are: investigations into human personality*. Virginia: The Teaching Company.
- Lenton, A. P., Slabu, L. ve Sedikides, C. (2016). State authenticity in everyday life. *European Journal of Personality*, 30, 64-82.
- Lenzenweger, M. F., Lane, M. C., Loranger, A. W. ve Kessler, R. C. (2007). DSM-IV personality disorders in the National Comorbidity Survey Replication. *Biological psychiatry*, 62(6), 553-564.
- Li, X., Naar-King, S., Barnett, D., Stanton, B., Fang, X. ve Thurston, C. (2008). A developmental psychopathology framework of the psychosocial needs of children orphaned by HIV. *Journal of the Association of Nurses in AIDS Care*, 19(2), 147-157.
- Livesley, W. J. (2001). Conceptual and taxonomic issues. W. J. Livesley (Ed.), *Handbook of personality disorders: Theory, research, and treatment* içinde (s. 3–38). Guilford Press.
- Lopez, F. G. ve Rice, G. K. (2006). Preliminary development and validation of a measure of relationship authenticity. *Journal of Counseling Psychology*, 53, 362-371.

- Lynam, D. R. ve Widiger, T. A. (2007). Using a general model of personality to understand sex differences in the personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, 21(6), 583-602.
- Luthans, F. (2010). *Organizational Behavior: An Evidence-Based Approach*. New York:McGraw-Hill/Irwin.
- Marcia, JE (1966) Development and validation of ego-identity status. *J Pers Soc Psychology*, 3: 551-558.
- Martens, W. H. D. (2005). A Theoretical model of fragile authenticity structure. *International Journal of Philisophical Practice*, 2(3), 1-18.
- Maslow, A.H. (1968). *Toward a psychology of being*. New York: Norton. (Orijinal çalışma basım tarihi 1962)
- Maslow, A.H. (1970). *Motivation and personality* New York: Harper and Row. (Orijinal çalışma basım tarihi 1954)
- May, R. (1969). *Love and will*. New York: W.W. Norton and Company.
- May, R. (1997). *Kendini Arayan İnsan* (A. Karpas, Çev.). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1953)
- McCrae, R. R. ve Costa, P. T. (2003). *Personality in adulthood: A five-factor theory perspective*. New York, NY: Guilford Press.
- McCurdy, S. J. ve Scherman, A. (1996). Effects of family structure on the adolescent separation-individuation process. *Adolescence*, 31(122), 307-319.
- McMartin, J. (2020). *Kişilik Psikolojisi Öğrenci Merkezli Bir Yaklaşım*. (D. Gençtanırım Kurt ve S. Demirtaş Zorbaz, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2015)
- McGlashan, T. H., Grilo, C. M., Sanislow, C. A., Ralevski, E., Morey, L. C., Gunderson, J. G., ... ve Stout, R. L. (2005). Two-year prevalence and stability of individual DSM-IV criteria for schizotypal, borderline, avoidant, and obsessive-compulsive personality disorders: toward a hybrid model of axis II disorders. *American Journal of Psychiatry*, 162(5), 883-889.

- McWilliams, N. (2010). *Psikanalitik tanı: Klinik süreç içinde kişilik yapısını anlamak*. (E. Kalem, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1994)
- Meyvacıoğlu, Y. K. (1983). Benlik ve ideal benlik kavramlarının" tercih edilen meslek" kavramı ile ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1), 1-10.
- Miller, P. H. (2008). *Gelişim Psikolojisi Kuramları*. (Çev. Gültekin, Z. Yay. Haz. Onur, B.) Ankara: İmgeYayınevi.
- Millon, T. (2019). *Modern yaşamda kişilik bozuklukları*. (E. Gezmiş, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1999)
- Morey, L. C., Gunderson, J. G., Quigley, B. D., Shea, M. T., Skodol, A. E., McGlashan, T. H., ... ve Zanarini, M. C. (2002). The representation of borderline, avoidant, obsessive-compulsive, and schizotypal personality disorders by the five-factor model. *Journal of personality disorders*, 16(3), 215-234.
- Neff, K. D. ve Harter, S. (2002a). The role of power and authenticity in relationship types emphasizing autonomy, connectedness or mutuality among adult couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 19, 835-857.
- Neff, K. D., & Harter, S. (2002b). The authenticity of conflict resolutions among adult couples: Does women's other-oriented behavior reflect their true selves? *Sex Roles*, 47(9/10), 403-417.
- Noam, G. G., Hauser, S. T., Santostefano, S., Garrison, W., Jacobson, A. M., Powers, S. I. ve Mead, M. (1984). Ego development and psychopathology: A study of hospitalized adolescents. *Child Development*, 55(1), 184-194.
- Noam, G. G., Young, C. H. ve Jilnina, J. (2006). Social cognition, psychological symptoms, and mental health: The model, evidence, and contribution of ego development. D. Cicchetti ve D. J. Cohen (Der.), *Developmental psychopathology: Theory and method* içinde (ss. 750-794). John Wiley & Sons, Inc..

- Ogloff, J. R. (2006). Psychopathy/antisocial personality disorder conundrum. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 40(6-7), 519-528.
- Orange, D. M. (2002). There is no outside: Empathy and authenticity in psychoanalytic process. *Psychoanalytic Psychology*, 19(4), 686-700.
- Özcan, C. T. ve Durukan, İ. (2011). Erkek Ergenlerde Kimlik Duygusu Gelişimini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 10(2), 131-138.
- Özdemir, Y. ve İlhan, T. (2013). Benlik kurguları ve öznel iyi oluş: otantik olmanın aracılık rolü. *International Journal of Social Science*, 6(2), 593-611.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.
- Özgüngör, S. ve Kapıkıran, N. A. (2016). Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeklerinin Türk kültürüne uygunluğunun karşılaştırmalı olarak incelenmesi: ön bulgular. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 114-126.
- Özsoy, E. ve Yıldız, G., (2013). Kişilik kavramının örgütler açısından önemi: bir literatür taraması. *İşletme Bilimi Dergisi*, 1(2), 1-12.
- Parent, J., McKee, L. G., Rough, J. N. ve Forehand, R. (2016). The association of parent mindfulness with parenting and youth psychopathology across three developmental stages. *Journal of abnormal child psychology*, 44(1), 191-202.
- Paris, J. (1999). Borderline personality disorder. (Ed. T. Millon, P. H. Blaney ve R. D. Davis) *Oxford textbook of psychopathology* içinde (509-531). New York: Oxford University Press.
- Paris, J. (2000). Childhood precursors of borderline personality disorder. *Psychiatric Clinics of North America*, 23(1), 77-88.
- Paris, J. (2004). Gender differences in personality traits and disorders. *Current Psychiatry Reports*, 6(1), 71-74.
- Paris, J., ve Zweig-Frank, H. (2001). The 27-year follow-up of patients with borderline personality disorder. *Comprehensive psychiatry*. 97(3), 331-337.

- Paris, J. (2007). The nature of borderline personality disorder: Multiple dimensions, multiple symptoms, but one category. *Journal of Personality Disorders*, 21(5), 457-473.
- Peterson, C. ve Seligman, M. E. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. New York: Oxford University Press.
- Pinto, D. G., Maltby, J., Wood, A. M. ve Day, L. (2012). A behavioral test of Horney's linkage between authenticity and aggression: People living authentically are less likely to respond aggressively in unfair situations. *Personality and Individual Differences*, 52(1), 41-44.
- Pisarik, C. T. ve Larson, K. R. (2011). Facilitating college students' authenticity and psychological well-being through the use of mandalas: An empirical study. *The Journal of Humanistic Counseling*, 50(1), 84-98.
- Prager, K. J. (1982). Identity development and self-esteem in young women. *The Journal of Genetic Psychology*, 141(2), 177-182.
- Rasco, D. ve Warner, R. M. (2016). Relationship authenticity partially mediates the effects of attachment on relationship satisfaction. *The Journal of Social Psychology*, 157, 445-457.
- Read, D., Adams, G. R. ve Dobson, W. R. (1984). Ego-identity status, personality, and social-influence style. *Journal of personality and social psychology*, 46(1), 169-177.
- Robinson, O. C., Lopez, F. G., Ramos, K. ve Nartova-Bochaver, S. (2013). Authenticity, social context, and well-being in the United States, England, and Russia: A three country comparative analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(5), 719– 737.
- Rogers, R.C. (1959). A theory of therapy, personality, and interpersonal relationships, as developed in the client-centered framework, (Ed. S. Koch) *Psychology: A study of a science* (Vol. 3) New York: McGraw-Hill.
- Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person*. Boston: Houghton Mifflin.
- Rogers, C. R. (1995). *A way of being*. New York: Houghton Mifflin Harcourt. (Orijinal çalışma basım tarihi 1980)

- Rutter, M. ve Maughan, B. (1997). Psychosocial Adversities in Childhood and Adult Psychopathology. *Journal of Personality Disorders*, 11(1), 4–18.
- Rutter, M. ve Sroufe, L. A. (2000). Developmental psychopathology: Concepts and challenges. *Development and psychopathology*, 12(3), 265-296.
- Ryan, R. M. ve Connell, J. P. (1989). Perceived locus of causality and internalization: Examining reasons for acting in two domains. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(5), 749-761.
- Ryan, R. M., LaGuardia, J. G. ve Rawsthorne, L. J. (2005). Self-complexity and the authenticity of self-aspects: Effects on well being and resilience to stressful events. *North American Journal of Psychology*, 7(3), 431–448.
- Sacco, R. G. (2013). Re-envisaging the eight developmental stages of Erik Erikson: the Fibonacci life-chart method (FLCM). *Journal of Educational and Developmental Psychology*, 3(1), 140-146.
- Sağlam, A. (2012). *Çalışanların ve yöneticilerin sosyal istenirlik ve özgünlük düzeylerinin karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Sameroff, A.J. (2000). Developmental systems and psychopathology. *Development and Psychopathology*, 12, 297-312.
- Sameroff, A. J., Seifer, R., Barocas, R., Zax, M. ve Greenspan, S. (1987). Intelligence quotient scores of 4-year-old children: Social-environmental risk factors. *Pediatrics*, 79(3), 343-350.
- Samuels, J., Eaton, W. W., Bienvenu, O. J., Brown, C. H., Costa, P. T. ve Nestadt, G. (2002). Prevalence and correlates of personality disorders in a community sample. *The British journal of psychiatry*, 180(6), 536-542.
- Santrock, J. W. (2015). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim psikolojisi* (G. Yüksel, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2011)
- Satici, S. A., Kayis, A. R. ve Akin, A. (2013). Predictive role of authenticity on psychological vulnerability in Turkish university students. *Psychological Reports*, 112(2), 519-528.

- Sayın, A. ve Aslan, S. (2005). Duygudurum Bozuklukları ile Huy, Karakter ve Kişilik İlişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16(4), 276-283.
- Schermerhorn, J. R., Hunt, J.G., ve R.N. Osborn. (2002). *Managing Organizational Behavior. Beşinci Basım*. ABD: John Wiley ve Sons, Inc.
- Schmid, P. F. (2005). Authenticity and alienation: Towards an understanding of the person beyond the categories of order and disorder. In S. Joseph and R. Worsley (Eds.). *Person-centered Psychopathology*, 74–89. Ross-on-Wye: PCCS Books.
- Schultz, D. P. ve Schultz, S. E. (2017). *Theories of personality*. Boston, MA: Cengage Learning.
- Seligman, M. E., Walker, E. F. ve Rosenhan, D. L. (2001). *Abnormal psychology*. Norton.
- Sevi, E.S. (2009). *Psikobiyolojik kişilik modeli ve beş faktör kişilik kuramı: mizaç ve karakter envanteri (TCI) ile beş faktör kişilik envanterinin (5FKE) karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Sevin, D. H. ve Küçük S.(2016). İşgörenlerin Rekreasyonel Etkinliklere Katılım Düzeyleri İle Çalışma Performansları Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 3(1): 24-31
- Shaw, R. J. (2001). Treatment Adherence in Adolescents: Development and Psychopathology. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 6(1), 137–150.
- Sheldon, K. M., Ryan, R. M., Rawsthorne, L. J. ve Ilardi, B. (1997). Trait self and true self: Cross-role variation in the big-five personality traits and its relations with psychological authenticity and subjective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(6), 1380–1393.
- Shirk, S., Talmi, A. ve Olds, D. (2000). A developmental psychopathology perspective on child and adolescent treatment policy. *Development and Psychopathology*, 12(4), 835-855.
- Smallenbroek, O., Zelenski, J. M. ve C.Wheelan, D. (2016). Authenticity as aeudaimonic construct: The Relationships among authenticity, values, and valence. *The Journal of Positive Psychology*, 1(12), 197-209.

- Snyder, C. R., Rand, K. L., ve Sigmon, D. R. (2002). *Hope theory: A member of the positive psychology family*. New York: Oxford University Press.
- Sroufe, L. A. ve Rutter, M. (1984). The domain of developmental psychopathology. *Child development*, 17-29.
- Starr, S. S. (2008). Authenticity: a concept analysis. *Nursing Forum*. 43(2), 55-62.
- Suchman, N., McMahon, T., DeCoste, C., Castiglioni, N. ve Luthar, S. (2008). Ego development, psychopathology, and parenting problems in substance-abusing mothers. *American Journal of Orthopsychiatry*, 78(1), 20–28.
- Sullivan, H.S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: Norton.
- Svrakic, D. M., Draganic, S., Hill, K., Bayon, C., Przybeck, T. R., ve Cloninger, C. R. (2002). Temperament, character, and personality disorders: etiologic, diagnostic, treatment issues. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 106(3), 189-195.
- Swann J, W., De La Ronde, B., Hixon, C. ve Gregory, J. (1994). Authenticity and positivity strivings in marriage and courtship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(5), 857-869.
- Şanlı Sülek, G. (2015). *Üniversite öğrencilerinin psikososyal gelişim düzeyinin üniversiteye uyumla ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Şenyuva, H. Ş. (2007). *Aydın ilinden alınan normal bir örnekleme kişilik bozukluklarının yaygınlık çalışması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Tarhan, S. ve Kılıç, Ş. (2015). *Genel Gelişim Kuramları* (Ed. Bacanlı, H. ve Işık Terzi, Ş.) Yetişkinlik ve Yaşlılık psikolojisi içinde. İstanbul: Açılım kitap.
- Taylor, E. (2009). *The mystery of personality a history of psychodynamic theories*. London New York: Springer Dordrecht Heidelberg.
- Taymur, İ. ve Türkçapar, M. H. (2012). Kişilik: Tanımı, Sınıflaması ve Değerlendirmesi. *Current Approaches in Psychiatry/Psikiyatride Guncel Yaklaşımlar*, 4(2), 154-177.

- Theran, S. A. (2011). Authenticity in relationships and depressive symptoms: A gender analysis. *Personality and Individual Differences*, 51, 423-428.
- Thimm, J. C. (2010). Relationships between early maladaptive schemas and psychosocial developmental task resolution. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 17(3), 219-230.
- Thomaes, S., Sedikides, C. ve Reijntjes, A. (2017). Happy to be "me?" Authenticity, psychological need satisfaction, and subjective well-being in adolescence. *Child Development*, 88(4), 1045-1056.
- Thomas, A. ve Chess, S. (1984). Genesis and evolution of behavioral disorders: from infancy to early adult life. *The American journal of psychiatry*, 141(1), 1-9.
- Togay, A. (2016). *Evli bireylerin kendini saklama eğilimi, öfke ifade tarzı ve otantiklikleri arasındaki ilişkiler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Torgersen, S., Kringlen, E. ve Cramer, V. (2001). The prevalence of personality disorders in a community sample. *Archives of general psychiatry*, 58(6), 590-596.
- Tou, R. Y. W., Baker, Z. G., Hadden, B. W. ve Lin, Y. (2015). The real me: Authenticity, interpersonal goals and conflict tactics. *Personality and Individual Differences*, 86, 189-194.
- Tyrer, P., Reed, G. M. ve Crawford, M. J. (2015). Classification, assessment, prevalence, and effect of personality disorder. *The Lancet*, 385(9969), 717-726.
- Turan, Y. (2009). *Kişilik özellikleri ve dinsel yönelimler üzerine bir araştırma*. (Basılmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Türk, M. E. (2019). *Ergenlerde sosyal medya kullanımının bağlanma stilleri, akran ilişkileri ve kişilik bozuklukları ile ilişkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Türkbay, T., Özcan, C., Doruk, A. ve Sekmen, K. (2005). Ergenlerdeki kimlik bocalaması üzerine cinsiyetin etkisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(2), 69-74.

- Üngüren, E. (2011). *Psikobiyolojik kişilik kuramı ekseninde yöneticilerin kişilik özellikleri, karar verme stilleri ve örgütsel sonuçlara yansımaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Van Deurzen, E. (2002). Existential therapy. W. Dryden (Ed.), *Handbook of individual therapy* (4. Baskı) içinde (s. 179–208). London: Sage.
- Waldron, S. (1976). The significance of childhood neurosis for adult mental health: a follow-up study. *The American journal of psychiatry*. 133(5), 532–538.
- Watson, D. C. ve Sinha, B. K. (1998). Comorbidity of DSM-IV personality disorders in a nonclinical sample. *Journal of Clinical Psychology*, 54(6), 773-780.
- Weiten, W., Hammer, T. E., ve Dunn, D. S. (2016). *Psikoloji ve Çağdaş Yaşam İnsan Uyumunu* (Çev. Ed. İkiz, F.E.). 10. Basımdan Çeviri. Ankara: Nobel Yayın.
- Westen, D. (1999). *Psychology: Mind, brain, & culture*. NY New York : Johnson Wiley & Sons.
- Wickham, R. (2013). Perceived Authenticity in romantic partners. *Journal of Experimental Social*, 49(5), 878-887.
- Widick, C., Parker, C. A. ve Knefelkamp, L. (1978). Erik Erikson and psychosocial development. *New directions for student services*, 1978(4), 1-17.
- Widiger, T. A. ve Bornstein, R. F. (2002). Histrionic, narcissistic, and dependent personality disorders. *Comprehensive handbook of psychopathology* içinde (509-531). Boston, MA: Springer.
- Widiger, T. A., Trull, T. J., Clarkin, J. F., Sanderson, C. ve Costa Jr, P. T. (2002). A description of the DSM-IV personality disorders with the five-factor model of personality. *Personality disorders and the five-factor model of personality*. içinde (89-102). Washington, DC: American Psychological Association.
- Willemsen, E. W. ve Waterman, K. K. (1991). Ego identity status and family environment: A correlational study. *Psychological Reports*, 69(3), 1203-1212.

- Winnicott, D. W. (1965). *The maturational processes and the facilitating environment: Studies in the theory of emotional development*. M. M. R. Khan (Ed.). London: Hogarth Press.
- Wires, J. W., Barocas, R., ve Hollenbeck, A. R. (1994). Determinants of adolescent identity development: A cross-sequential study of boarding school boys. *Adolescence*, 29(114), 361-378.
- Womick, J., Faltz, R. ve King, L. (2019). Releasing the beast within"? authenticity, well-being and dark tetrot. *Personality and Induvidual Differences*, 115-125.
- Wood, A., Linley, P., Maltby, J., Baliousis, M. ve Joseph, S. (2008). The authentic personality: A theoretical and empirical conceptualization and the development of the authenticity scale. *Journal of Counseling Psychology*, 55, 385–399.
- Wong, P. T. (2010). What is existential positive psychology?. *International Journal of Existential Psychology & Psychotherapy*, 3(1), 1-10.
- Yalom, I. D. (1980). *Existential psychotherapy*. New York: Basic Books.
- Yanbastı, G. (1991). *Kişilik Kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yöntem, M.K. (2013). *Benlik kurguları ve otantikliğin özgecilik üzerindeki yordayıcı gücünün incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Zimmerman, M. ve Coryell, W. H. (1990). Diagnosing personality disorders in the community: A comparison of self-report and interview measures. *Archives of general psychiatry*, 47(6), 527-531.
- Zimmerman, M., Rothschild, L. ve Chelminski, I. (2005). The prevalence of DSM-IV personality disorders in psychiatric outpatients. *American Journal of Psychiatry*, 162(10), 1911-1918.

EKLER

PROTOKOL NO:

KATILIMCI BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU

Bu çalışma, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans alanında Dr. Yusuf Bilge danışmanlığında Faik Taşçı tarafından yapılan bilimsel bir araştırma için veri toplamayı amaçlamaktadır. Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmada sizden kimlik belirleyici herhangi bir bilgi istenmemektedir. Cevaplarınız 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve ilgili mevzuat uyarınca tamamen gizli tutulacak ve sadece araştırmacı tarafından değerlendirilerek elde edilecek bilgiler bilimsel yayınlar kapsamında kullanılacaktır.

Ölçekler, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek soruları içermemektedir. Ancak katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden ötürü kendini rahatsız hissederseniz ölçekleri cevaplamayı bırakıp çalışmayı sonlandırmakta serbestsiniz. Araştırma ve ölçeklerle ilgili gerekli bilgiler araştırmacılar tarafından size açıklanacaktır. Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz.

İletişim: faik.taschi@izu.edu.tr

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Tarih:...../...../.....

Katılımcının İmzası:.....

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Lütfen aşağıdaki bilgileri eksiksiz doldurunuz.

- YAŞINIZ:.....
- CİNSİYET: ☐ Kadın ☐ Erkek
- KAÇ KARDEŞSİNİZ: KAÇINCI ÇOCUKSUNUZ:.....
- MEDENİ DURUM: ☐ Bekar ☐ Evli ☐ Ayrılmış ☐ Eşi Vefat Etmiş
- EĞİTİM DURUMU: ☐ ilkokul, ortaokul veya ilköğretim ☐ Lise ☐ Üniversite ve üstü
- MESLEK:
- EKONOMİK DURUM: ☐ Düşük ☐ Orta ☐ Yüksek
- Psikolojik veya psikiyatrik yardım alıyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır

OKÖ						
Aşağıda kendinize ilişkin birtakım ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadelerin doğru ya da yanlış yanıtının olması söz konusu değildir. Lütfen söz konusu ifadelerin size uygunluğunu aşağıdaki derecelendirmeyi dikkate alarak yanıtlama kağıdına işaretleyiniz		(1) Hiç uygun değil	(2) Kısmen uygun	(3) Uygun	(4) Oldukça uygun	(5) Tamamen uygun
1.	Bence popüler olmaksızın kendin olmak daha iyidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2.	Gerçekte tam olarak ne hissettiğimi <u>bilemiyorum</u> .	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3.	Başkalarının fikirlerinden güçlü bir şekilde etkilenirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4.	Genellikle diğer insanların bana yapmamı söyledikleri şeyi yaparım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5.	Her zaman, başkalarının benden beklediklerini yapmam gerektiğini hissederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6.	Diğer insanlar beni fazlasıyla etki altında bırakır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7.	Kendimi çok iyi <u>tanımadığımı</u> hissederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8.	Her zaman inandığım şeyin arkasında dururum (savunurum).	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9.	Birçok durumda kendime karşı dürüstümdür.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

10.	"Gerçek ben"den kopmuş gibi hissediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11.	Kendi değerlerime ve inançlarıma göre yaşarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12.	Kendime yabancılaşmış gibi hissediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	(MEPSİ) Aşağıda bireyin kendine yönelik duygu ve düşünceleri sıralanmıştır. Her bir cümleye ne kadar katıldığınızı uygun rakam üzerine (X) koyarak belirtiniz. Cevaplarınız hiçbir şekilde bireysel olarak değerlendirilmeyecektir. Lütfen cevaplarınızda samimi olunuz ve şıkları boş bırakmayınız.	(1) Hiç katılmıyorum	(2) Katılmıyorum	(3) Biraz katılıyorum	(4) Katılıyorum	(5) Tamamıyla Katılıyorum
1.	Olayları olduğu gibi kabullenebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2.	Çalışkan birisiyimdir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3.	Birisi bana kişisel meselelerinden bahsetmeye başladığında utanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4.	Sıcak ve arkadaş canlısıyım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5.	Kendime gerçekten inanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6.	Kendime ilişkin düşüncelerimi sıklıkla değiştiririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7.	Sorumluluk üstlenmekten hoşlanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8.	Ne olmak istediğim hakkında kesin fikirlerim var.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9.	Kafam karmakarışık.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10.	Dünyanın karmaşık bir yer olduğunu düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11.	Pek çok konuda suçluluk duyuyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12.	Kendimi ne zaman, başkalarını ne zaman hoşnut etmem gerektiğini biliyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13.	Hayatta neyin önemli olduğunu farkındayım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14.	Başarmak istediklerimi başarabildiğimi sanmıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15.	Pek çok kişinin sahip olduğu yeteneklere sahip olduğumu zannetmiyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16.	Hayatın anlamını keşfettim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17.	Nasıl biri olduğumu biliyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18.	Hislerimin kontrolünü kaybetmekten kaygılanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19.	Hayatımı gözden geçirdiğimde kaybettiğim zamanı telafi etme ihtiyacı duyuyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20.	Başkalarına yardımcı olabilecek deneyim ve olgunluğa sahip olduğumu hissediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
21.	İşim/çocuklarım aracılığıyla bu dünyada bir iz bıraktığıma inanıyorum	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22.	Bana fikir vermeleri için diğer insanlara bağlı kalırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
23.	Özünde kötü biri olmam gerektiğini düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
24.	Diğer insanlar beni anlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
25.	Hayatıma nasıl yön vermem gerektiği konusunda karar veremiyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
26.	Arkadaşlarımla tamamıyla açık olmak benim için önemlidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
27.	Kendim hakkında düşünmek için epey zaman harcarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
28.	İyi şeylerin hiç bir zaman uzun sürmediğini anladım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
29.	Çevremdekilere yararlı bir insan olduğuma inanıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
30.	Gerçek duygu ve düşüncelerimi kendime saklarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
31.	Nasıl biri olabilirliliğime ilişkin pek çok pişmanlık duyuyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
32.	Pek çok işle uğraşan enerjik birisiyim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
33.	Hedeflediklerimde başarılı olabilmek için çok gayret sarf ediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
34.	Karşılaştığım olay ve insanlar genellikle iyi çıkarlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
35.	Yaşlanmaktan korkuyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
36.	Dünyanın ve içinde yaşayan insanların özünde iyi olduğuna inanıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
37.	Kendimden utanıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
38.	İşimde iyiyim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Lütfen arka sayfaya geçiniz.

39.	İnsanlarla yakınlaşmanın delilik olduğuna inanıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
40.	İnsanlar benden yararlanmaya çalışır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
41.	Kendimden hoşlanıyorum ve savunduğum şeylerle gurur duyuyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
42.	Yaşamımda bir amaç olduğumu hissediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
43.	Başkalarıyla etkileşimde kendimi yetersiz hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
44.	Kendimi en kötünün olmasını beklerken bulurum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
45.	Başkalarına gerçekten değer veririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
46.	Başarı ve başarısızlıklarım büyük oranda benim davranışlarımın sonucudur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
47.	İnsanlarla birlikteken kendimi öne çıkarmak zorundaymışım gibi hissediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
48.	Kendimi kimseye yakın hissetmiyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
49.	Hayatımı anlamlandıramıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
50.	Yaşamda bir katkı olduğumu hissetmek benim için büyük önem taşır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
51.	Yaşamımda üzüntü duyduğum pek çok şey var.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
52.	Zamanımın çoğunu boşa harcarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
53.	Diğer insanlar kadar iyi olduğumu düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
54.	Kendi seçimlerimi yapmaktan hoşlanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
55.	Diğer insanlardan nefret ediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
56.	Yaşamımla barışığım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
57.	Karar ve yargılarıma güvenemem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
58.	Temelde yalnız bir insanım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
59.	Zorluklarla pekâlâ başa çıkabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
60.	Benden farklı insanlarla ilişki kurmakta zorlanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
61.	Beyin ya da beceri isteyen işlerde pek iyi değilimdir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
62.	Başka bir insanla yakın fiziksel ve duygusal bir ilişkiye sahibim (ya da sahip oldum).	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
63.	Yaşamda hiç bir amaç ya da misyon keşfedemedim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
64.	Bir işi bitirene kadar uğraşırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
65.	Lider olmak yerine takipçiyimdir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
66.	Karar vermekte zorlanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
67.	İnsanlara güvenirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
68.	Risk almaktan hoşlanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
69.	Başkalarının beni nasıl algıladıkları konusunda kaygılanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
70.	Sırf kendim için çalışmaktansa sevdiğim insanlar için çalışmak daha önemlidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
71.	Yeni maceraları severim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
72.	Kendimi başkalarına çok fazla açmamayı tercih ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
73.	Eğer yaşamımı yeni baştan yaşayabilseydim değiştireceğim çok az şey olurdu.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
74.	İşleri tam bitirmem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
75.	Yeni şeyler ya da yerler keşfetmekten hoşlanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
76.	Çok fazla iş üretemem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
77.	Yakın arkadaşlıklar kurmayı kolay buluyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
78.	Bir türlü karar veremem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
79.	Geriye dönüp yaşamımı gözden geçirdiğimde ebeveynlerimin benim için yapabileceklerinin en iyisini yaptıklarını fark ettim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

80.	Yaşamımda başardıklarımın gurur duyuyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
-----	--	-----	-----	-----	-----	-----

	CATI KF	Kesinlikle Yanlış	Yanlış Yakın	Doğru Yakın	Kesinlikle Doğru
1.	Bir şeylere karar verme konusunda her gün zorlanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)
2.	İnsanların benim hakkımda söylediği ne iyi ne de kötü şeyler umurumda olmaz.	(1)	(2)	(3)	(4)
3.	Mükemmel olma isteğim bir işi zamanında bitirmemi engeller.	(1)	(2)	(3)	(4)
4.	Özel bir insan olduğumu hissedirim ve bunun fark edilmesini hak ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)
5.	İlgi odağı olmamak beni gerçekten rahatsız eder.	(1)	(2)	(3)	(4)
6.	Son birkaç yıl içinde en azından bir kavgaya karıştım.	(1)	(2)	(3)	(4)
7.	Ailem de dâhil, insanların bana yakın olmasından hoşlanmam ve bunu istemem.	(1)	(2)	(3)	(4)
8.	İnsanlar beni kızdırır.	(1)	(2)	(3)	(4)
9.	Diğer insanlara fazla bağımlı olduğumu düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)
10.	Sordukları sorulara cevap veremeyebileceğim için insanların yanında sessiz kalırım.	(1)	(2)	(3)	(4)
11.	Bir işe başlamadan önce, o işle ilgili küçük detayları ve o işle ilgili listeleri yada programları kafama çok takarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
12.	Problemlerimin özel olduğunu ve ancak özel biri tarafından anlaşılabilirliğini düşünürüm.	(1)	(2)	(3)	(4)
13.	Dışarı çıktığım zaman ilginç, vahşi ve etkileyici gözükmekten hoşlanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)
14.	Yoğun fakat dengesiz ilişkiler kurmaya meyilliyimdir.	(1)	(2)	(3)	(4)
15.	Bazı insanlar işimi çok fazla şansa bıraktığımı söylerler.	(1)	(2)	(3)	(4)
16.	Televizyon veya radyoda, insanlar bana hitaben ya da benim hakkımda konuşuyorlarmış gibi hissedirim.	(1)	(2)	(3)	(4)
17.	İnsanlar benim onlardan istediğim kadar bana sadık değiller.	(1)	(2)	(3)	(4)
18.	Kendimi çoğu zaman işe yaramaz ve çaresiz hissedirim.	(1)	(2)	(3)	(4)
19.	İnsanların beni seveceklerinden emin olmadıkça onlarla yakınlaşmak istemem.	(1)	(2)	(3)	(4)
20.	İnsanlar bana soğuk biri olduğumu söyler.	(1)	(2)	(3)	(4)
21.	Hak ettiğimi düşünürsem birini incitmek için yalan söyleyebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)
22.	Duygularım çok hızlı değişir.	(1)	(2)	(3)	(4)
23.	Çoğu zaman kim olduğumu merak ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)
24.	Birçok insanla bir arada olabildiğim şeyleri yapmaktan hoşlanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)
25.	Gerçekte var olmayan bir gücün ya da bir insanın varlığını hissettiğim oldu.	(1)	(2)	(3)	(4)
26.	Beni bir şekilde etkisi altına almak, bana zarar vermek ya da beni mahvetmek isteyen insanlar olduğunu düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)
27.	Yalnızken kendimi çaresiz ve gergin hissedirim.	(1)	(2)	(3)	(4)
28.	Eleştirilmek ya da birisi tarafından sevilmemek beni kolaylıkla incitir.	(1)	(2)	(3)	(4)
29.	Doğru yapmayacakları için işleri başkalarının yapmasına izin vermek hoşuma gitmez.	(1)	(2)	(3)	(4)
30.	Çok başarılı, güçlü ya da akıllı olmayı hayal ettiğim çok olur.	(1)	(2)	(3)	(4)
31.	Sırtımın sıvazlanmasından, iyi sözler işitmekten ve övgüler almaktan hoşlanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)
32.	Paramı harcamakta veya cinsellikte, uyuşturucu kullanmakta, market hırsızlığında, hızlı araba kullanmada ya da tıknırcasına yemek yeme konusunda oldukça pervasız davrandığım oldu.(Bunlardan en az ikisinde)	(1)	(2)	(3)	(4)
33.	Bir sonraki işimi ayarlamadan birden fazla işten ayrıldığım oldu.	(1)	(2)	(3)	(4)
34.	Gülmeyi ve komik olmayı severim.	(1)	(2)	(3)	(4)
35.	İnsanlar yaptığım ya da söylediğim şeylerin ya da görünüşümün tuhaf, sıra dışı ya da acayip olduğunu düşünebilir.	(1)	(2)	(3)	(4)
36.	İnsanlar arkamdan benim hakkımda konuşurlar.	(1)	(2)	(3)	(4)

37.	Beni sevmeyeceklerinden korktuğum için hatalı bile olsalar insanlara karşı çıkmam.	(1)	(2)	(3)	(4)
38.	Onları tanımayan olsam bile insanların yanında çok rahatımdır.	(1)	(2)	(3)	(4)

Lütfen arka sayfaya geçiniz.

39.	Hiçbir hatıra değeri olmasa bile eski ya da değersiz şeyleri saklarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
40.	Güzel olmayı, harika bir vücuda sahip olmayı ya da mükemmel aşkı bulmayı hayal ettiğim çok olur.	(1)	(2)	(3)	(4)
41.	İsteddiğim şeyi hemen elde edemezsem çok hayal kırıklığına uğrarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
42.	Birilerinin beni yalnız bırakmasından çok korkarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
43.	Gerçekten istediğin şeyi elde etmek için bazen insanları ezmen ya da incitmen gerektiği, hayatın bir gerçeğidir.	(1)	(2)	(3)	(4)
44.	Çok sayıda arkadaşım var.	(1)	(2)	(3)	(4)
45.	İnsanlar ne anlatmaya çalıştığını anlamıyorlar.	(1)	(2)	(3)	(4)
46.	İnsanların sırf beni sinir etmek için uğraştıklarını düşünürüm.	(1)	(2)	(3)	(4)
47.	Kendimden pek emin değilim.	(1)	(2)	(3)	(4)
48.	Yanlış birşey söylerim ve aptal durumuna düşerim diye insanların yanında sessiz kalırım.	(1)	(2)	(3)	(4)
49.	Hazır olmak için çok zaman harcadığımdan işleri vaktinde bitirmekte sıkıntı yaşarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
50.	İnsanlardan özel ilgi görmek ve olumlu sözler işitmekten hoşlanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)
51.	Hayatımda birden çok sefer kendimi öldüreceğimi söylediğim ya da bunu denediğim oldu.	(1)	(2)	(3)	(4)
52.	İnsanlar asi biri olduğumu düşünür.	(1)	(2)	(3)	(4)
53.	Kendimi diğer insanlardan farklı veya onlara uzak bulurum.	(1)	(2)	(3)	(4)
54.	Başkalarına sır vermek beni tedirgin eder çünkü söylediklerim aleyhime kullanılmasından korkarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
55.	A Milli futbol takımında kaptanlık yaptım.	(1)	(2)	(3)	(4)
56.	Yeni bir şey yapmadan önce yaşayabileceğim sorunlarla ilgili çok fazla endişem olur.	(1)	(2)	(3)	(4)
57.	Bana değişmeyeceğimin ya da inatçı olduğumun söylendiği oldu.	(1)	(2)	(3)	(4)
58.	İnsanların beni bencil olmakla suçladığı olmuştur.	(1)	(2)	(3)	(4)
59.	Dışarı çıktığımda insanların beni fark etmesi hoşuma gider.	(1)	(2)	(3)	(4)
60.	Öfkem kolayca kontrolden çıkar.	(1)	(2)	(3)	(4)
61.	Bazı insanların benim çok farklı davrandığımı düşündüklerinden şüpheleniyorum. Örneğin, garip, tuhaf ya da aptal olduğumu düşünüyor olabilirler.	(1)	(2)	(3)	(4)
62.	Biri tarafından aşağılandığımda ya da hakarete uğradığımda ona hemen saldırır ya da öfkemi gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)
63.	İnsanlara kendimi sevdirebilmek için çirkin şeyler yaptığım ya da kendimi küçük düşürdüğüm olmuştur.	(1)	(2)	(3)	(4)
64.	Başkaları etrafımdayken kendimi beceriksiz hissedirim.	(1)	(2)	(3)	(4)
65.	Çok endişeli biriyim.	(1)	(2)	(3)	(4)
66.	Başarılı insanları çok kıskanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)
67.	Hayattan pek zevk almam.	(1)	(2)	(3)	(4)
68.	Kehanette bulunmak, zihin okumak, altıncı his gibi özel güçlere sahip olduğumu düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)
69.	Eşimin ya da sevgilimin sadakatini sorgularım.	(1)	(2)	(3)	(4)
70.	Sualtı Taarruz Komutanlığı'nda komandoydum.	(1)	(2)	(3)	(4)
71.	İnsanları kötü bir biçimde yargılamaya meyilliyimdir.	(1)	(2)	(3)	(4)
72.	Diğer insanların sahip olduğu başarılar keşke benim olsa.	(1)	(2)	(3)	(4)
73.	Kendimi çok sık boşlukta ya da kötü hissedirim.	(1)	(2)	(3)	(4)
74.	Birini incittiğimde ya da birine kötü davrandığımda kendimi iyi hissedirim.	(1)	(2)	(3)	(4)

75.	Diğer insanlar kadar iyi değilim.	(1)	(2)	(3)	(4)
76.	Başkalarına kolayca kanarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
77.	Stres altındayken, gerçek değilmiş gibi, garip ya da tuhaf hissetmeye başlarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
78.	Para ya da zevk için insanları dolandırdığım ya da aldattığım oldu.	(1)	(2)	(3)	(4)

ÖZGEÇMİŞ

Faik Taşçı

Adres: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Halkalı/Küçükçekmece/İstanbul

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans:

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Klinik Psikoloji Bölümü, 2021, İstanbul

Lisans:

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Psikoloji Bölümü, 2019, İstanbul

B. MESLEKİ DENEYİM

2019- İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Psikoloji Bölümü Araştırma Görevlisi

C. YAYINLARI

Bilge, Y. ve Taşçı, F. (2020). Ölüm anksiyetesi varoluşsal boşluk ve otantiklik. E. Sarıkaya (Der.), *Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Teori ve Araştırmalar* içinde (s. 78-105). Ankara: Gece Kitaplığı.

Taşçı, F. ve Bilge, Y. (2021). *The investigation of personality disorders in dsm-5 in terms of psychosocial development stages and existential authenticity*. III. International Istanbul Scientific Research Congress içinde (s.18). İstanbul.